

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

45

File pentru „Cintarea României” :

Judecata lui Mihai Viteazul

Un poem de Ion Brad

(Paginile 12—13)

UN LUPTĂTOR ÎNAINȚAT

S-AU împlinit cinci ani de la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român, plenară care a dezbătut și aprobat propunerile de măsuri prezentate în iulie 1971 de tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii. Ampla expunere a secretarului general al Partidului din 3 noiembrie 1971 a constituit un eveniment ale cărui dimensiuni aveau, apoi, să genereze un întreg proces în dezvoltarea și definirea tot mai creatoare a conștiinței revoluționare a întregului popor. O atmosferă de veritabilă efervescență a marcat tot mai mult viața noastră spirituală. O retrospectivă aprofundată a acestor 5 ani ar releva o dinamică din ce în ce mai vie în toate sectoarele și, cu imediată consecință, în cel al muncii intelectuale, al culturii, înțeleasă într-o vizlune profilind un orizont pe cit de vast pe atit de cuprinzător.

Cu o vibrantă semnificație, prelungită într-un ecou tot mai stăruitor, s-a înscris chemarea adresată atunci creatorilor de artă :

„Redați în artă mărețele transformări socialiste ale țării, munca clocotitoare a milioanelor de oameni ; veți găsi și contradicții și conflicte reale, nu închipuite, și fapte mărețe emoționante, demne de numele de om !

Redați și frumosul și iubirea în înțelesul lor măreț !

Folosiți arma umorului, satirizați defectele care se manifestă în societate și la oameni !

Faceți din arta voastră un instrument de perfecționare continuă a societății, a omului, de afirmare a dreptății și echității sociale, a modului de muncă și viață socialistă și comunistă !

Aveți în fața voastră o perspectivă largă ; puneți talentul și măiestria de care dispuneți în slujba unei arte închinată poporului, cauzei socialismului și comunismului în patria noastră !”

În reverberațiile acestui mesaj cu un puternic ecou în conștiința lor artistică și-au desfășurat scriitorii Conferința națională din 22—24 mai 1972, onorată la încheierea ei cu prezența conducerii de partid și de stat, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, ale cărui indicații au fost resimțite cu atit mai pertinent de slujitorii literaturii noastre : „Preocupându-ne să asigurăm oamenilor muncii o viață îmbelsugată, satisfacerea cit mai deplină a necesităților lor materiale, acționăm totodată pentru a așeza noua societate pe temelia a tot ceea ce a făurit mai de preț mintea omului, geniul său creator, a cuceririlor științei celei mai avansate ; facem totul pentru a deschide larg accesul maselor spre valorile științei și culturii, spre o viață spirituală cit mai bogată”. Cu o asemenea linie de perspectivă, ne amintim cu cită — infinită — emoție a fost receptată referirea secretarului general al Partidului la acel îndreptar, unanim valabil, al marelui nostru Eminescu : „Credem că nici o literatură puternică, sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decit determinată ea însăși, la rindul ei, de spiritul celui popor, întemeiată, adică, pe baza largă a geniului național... Fără îndoială, există talente individuale, dar ele trebuie să intre cu rădăcinile în pământ, în modul de a fi al poporului lor, pentru a produce ceva permanent”. Iar aplauzele scriitorilor au fost cu atit mai intense, cind cel care a citat aceste profunde gânduri a subliniat : „Dacă ar trăi acum Eminescu, cred că această frază ar putea figura în programul Partidului nostru”.

Într-o asemenea vizlune, mesajul social al operei literare devine de la sine înțeles, într-o deplină convergență de conținut și de modalitate estetică și, cum relevam atunci, tot în această coloană, Partidul Comunist, suprem mobilizator de conștiință, ea expresie a celei mai avansate concepții despre om și despre lume, prezidează dinăuntru creației artistice la înfăptuirea ei. Aceasta — intrucit ideile societății pe care poporul o făurește sint, devin organic integrate în conștiința creatorului însuși, fie el artist în domeniul cuvintului, al plasticii, al muzicii, al filmului, al construcției arhitecturale.

„România literară”

(Continuare în pagina 2-a)



CRISTIAN BOBOIA : Recoltă (Din Anuala de grafică 1976, deschisă luni, 1 noiembrie, la Sala Dalles)

Rodul pământului

VIITORUL pământului este toamna, împlinirea făgăduințelor și nădejilor puse în această planetă divină ce se pîrguie în univers ca o rodie blindă și bună și ocrotitoare.

Acum sămînța ajunge iarăși sămînță. Ciclul se încheie, țînta ei a fost atinsă, murind în pământ a trecut prin floare și fruct iar astăzi odihnește iarăși în sămînța din care a plecat cu un spor din oloia căruia oamenii își țin lumina cugetului lor trează și ziditoare.

Acum omul se apropie de pământ, pentru focul sărbătorii cind va da peste comorile ascunse dedesupt. În acest frig senin cu soare oblic și stele mai devreme, mina omului desvelind fața pământului dă peste mai mult decit aurul și argintul.

Acolo unde nu se aruncase decit o biată sămînță goală cit firul de muștar, nimeresti peste un cuib miraculos amirosind a pui de lei înrouați, încalțiți în somnul razelor solare ghemuite în adinc.

Vilvătaia focului mistuitor s-a stins, începe să dogorească jarul ascuns în cenușă.

Cine nu ia acum în palmă un măr frumos, aducind prinosul bucuriei, mulțumirii sale prin lacrima cuvîntului!

Cine nu-l străfulgerat acum statornic de gîndul că este o sfință rînduală în univers, în ciuda secetelor și furtunilor, că, iată, încă o dată de milioane de ani umbra umilă a sămînței care moare aduce aceeași miraculoasă roadă care umple de uimire și luminează sufletul omenesc!

Toamna este doamna maică ce-și adeverește iubirea prin fața rodniceii fiecărui an.

Cei vechi socoteau că omul a intrat în stăpînirea pământului într-o seară de toamnă. Nu primăvara înfloririlor, ci toamna rodniceii l-a făcut pe om să-i cadă drag pământul, să-și abandoneze pribegiile sinei sale, să se statornicească locului în vederea lucrării și privegherii. De aici vorba veche a recunoașterii omului adevărat numai după roadele răbdării sale.

Pe peretele de apus al Voronețului e păstrată o imagine de o mare frumusețe și adevăr. De pe un sul alb închipuind cerul ce se strînge toamna, stelele mari de aur, rodul uranic, se scutură pe pământ, iar roadele pământului de pe o balanță de aur se îndreaptă către univers în locul stelelor.

Iată-l pământul prin rodnicie ieșind din noaptea obscură, ajuns Casa universului.

Ioan Alexandru

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpăanu.

Din 7 în 7 zile

Prestigiul unei politici de înaltă principialitate

IN CRONOLOGIA evenimentelor internaționale, ea deosebită atenție au fost urmărite cele două zile de dezbateri ale Conferinței extraordinare de solidaritate cu poporul din Africa de Sud, desfășurată în zilele de 30 și 31 oct., la Adis Abeba, sub egida Organizației de solidaritate cu popoarele din Africa și Asia, la care au participat delegații din numeroase țări ale lumii.

Acestei Conferințe, președintele Nicolae Ceaușescu i-a adresat un Mesaj al cărui conținut și al cărui spirit au făcut ca el să fie adoptat ca document oficial, numeroși vorbitori apreciindu-l ca o sursă de inspirație și încurajare pentru lupta poporului sud-african în scopul înlăturării dreptului său inalienabil de a-și hotărî singur soarta, de a fi stăpîn în propria țară.

Intr-adevăr, cum se afirma în Mesaj, „abolirea poliției rasiste și de apartheid a regimului din Africa de Sud, care vine în totală contradicție cu noile realități ale lumii de azi, cu cerințele fundamentale ale progresului uman, este un imperativ de maximă actualitate și concentrează atenția și solidaritatea forțelor progresiste, democratice și antiimperialiste de pretutindeni, care sprijină lupta dreaptă a poporului sud-african pentru libertate, pentru dreptul de a dispune liber de soarta sa”. Ca atare, „profundele mutații petrecute în ultimii ani, în viața internațională, creșterea luptei popoarelor pentru eliberare națională și socială, victoriile dobîndite de popoarele Africii care au scuturat jugul exploatareii coloniale au pus la ordinea zilei necesitatea lichidării hotărâte a ultimelor vestigii ale colonialismului și rasismului”. În continuare — după ce releva faptul că România s-a pronunțat cu tărie și a acționat în sprijinul luptei duse de Congresul Național African, de luptătorii pentru libertate din Africa de Sud, pentru înlăturarea dreptului inalienabil al poporului sud-african la o viață liberă și demnă, la o dezvoltare de sine stătătoare, în cadrul O.N.U., al Consiliului de Securitate și în alte foruri internaționale, reprezentanții țării noastre condamnăm cu fermitate politica rasistă și de apartheid — Mesajul afirma convingerea că „în prezent se impune mai mult ca oricînd intensificarea acțiunilor țărilor socialiste, țărilor în curs de dezvoltare, statelor nealiniate, întărirea solidarității și conlucrării tuturor forțelor progresiste, populare și antiimperialiste în lupta pentru eliminarea definitivă a politicii colonialiste, neocolonialiste și rasiste, pentru asigurarea dezvoltării libere, independente a tuturor popoarelor, pentru promovarea unei politici noi, de pace și colaborare între națiuni”.

Fapt e că Rezoluția finală adoptată de către participanții la Conferință prevede crearea unei comisii internaționale de anchetă asupra „crimelor regimurilor rasiste din Africa australă”, organism care va avea, de asemenea, ca sarcină verificarea „publică” a aplicării de către statele lumii a rezoluțiilor adoptate de către Națiunile Unite referitoare la decolonizare în Africa australă.

LA GENEVA, Conferința în problema Rhodesiei a avut o nouă sedință ieri. Între timp, însă, precum a declarat, marți, Joshua Nkomo, președintele Uniunii Populare Africane Zimbabwe (Z.A.P.U.), agenției France Presse, regimul condus de Ian Smith caută să distragă atenția de la conferință în curs de desfășurare, prin intervenția militară în interiorul Mozambicului, care a luat proporțiile unei adevărate invazii a forțelor rasiste ale guvernului de la Salisbury. Dar tocmai asemenea acte vor face să se precipite procesul de clarificare, mobilizînd conștiința poporului zimbabwe și intensificînd lupta sa pentru libertate și independență.

Jimmy Carter învingător în alegerile din S.U.A.

DUPĂ o inversată campanie, ale cărei manifestări, uneori de-a dreptul spectaculoase, s-au intensificat pînă în ajunul declanșării evenimentului electoral propriu zis, — alegerile au adus victoria candidatului Partidului Democrat, Jimmy Carter. Acesta totalizase, pînă la ora cînd închidem „ediția” noastră (ora 13), peste 35 milioane de voturi, adică peste 51 la sută din numărul voturilor exprimate, în timp ce rivalul său, Gerald Ford, intrunise numai 48 la sută (respectiv peste 33 milioane voturi). Diferența însă a devenit decisivă, în momentul cînd, datorită rezultatelor din statele foarte populate : New York, Pennsylvania, Ohio și Michigan, în genere, a statelor din sud, candidatul democrat a realizat un total de 272 electori, în timp ce candidatul republican nu putea număra, la acea oră, decît 112 electori. Dat fiind totalul de 538 mandate în Camera Reprezentanților, pentru obținerea victoriei atingerea de către un candidat a unui număr de 270 mandate e suficient pentru a fi declarat învingător.

Ceea ce a constituit pentru Jimmy Carter — spun comentatorii — un element de certitudine în victoria sa a fost, între altele, participarea masivă, neașteptată de mare, a alegătorilor, a căror „apatie”, pronosticată și speculată de către agențiile de sondaje, s-a dovedit a fi în afara realității.

Cronicar

Viața literară



Mihai Eminescu și revelația manuscrisului

● SUB acest generic s-a desfășurat, vineri 29 și sîmbătă 30 octombrie a.c., Sesiunea științifică anuală a Muzeului literaturii române. Rod al unei activități de cercetare de peste un an și jumătate în arhiva M.L.R. și a Academiei R.S.R., comunicările ținute de Al. Oprea, Amita Bhose, Petru Creția, Claudia Dimiu, V.E. Mașek, Eugenia Oprea, Fl. Sabău și D. Vatamaniuc au adus la lumină noi texte inedite ale operei eminesciene, precum și documente necunoscute privind receptarea ei în conștiința critică a epocii.

O asistență numeroasă, alcătuită din academicieni, profesori universitari, critici și istorici literari, a asigurat, prin discuțiile la care au participat eminescologi de prestigiu, o ținută de înalt nivel acestei manifestări. În încheierea sesiunii, juriul premiului „Perpessiciu” al revistei „Manuscriptum”, avînd ca președinte de onoare pe acad. Iorgu Iordan, și ca președinte pe acad. Șerban Cioculescu, a acordat această distincție, pe anul 1975, ediției în trei volume a Operei lui Ion Eliade Rădulescu, realizată de Vladimir Drimba.

Asociațiile scriitorilor

Iași

● Asociația scriitorilor din Iași a organizat la librăria „Calistrat Hogaș” din Piața Neamț o întîlnire cu cititorii în cadrul căreia au fost lansate volumele : „Divanul persian” de M. Sadoveanu și „În afara legii” de N. Vornicescu și A. Sever, ambele apărute în Editura Junimea. Lucrările au fost prezentate de Corneliu Sturza și Virgil Cuțitaru. De asemenea, Asociația a inițiat o consfătuire la care au participat membrii cenaclului literar „Ion Creangă” din cadrul Centrului de îndrumare al creației populare. Au fost discutate sarcinile ce izvorăsc din documentele Congresului educației politice și al culturii socialiste, în domeniul creației literare. Au luat cuvîntul Mircea Radu Iacoban, Silviu Rusu și Corneliu Sturza.

A luat ființă cenaclul Asociației scriitorilor din Iași, a cărei primă manifestare va avea loc la Clubul Întreprinderii „Nicolina”, la 10 noiembrie. Cu acest prilej vor fi lansate și unele noi apariții editoriale.

Timișoara

● Asociația scriitorilor din Timișoara a fost prezentă la zilele culturii la Reșița, organizate de Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Caraș-Severin. A avut loc o întîlnire cu membrii cenaclului „Semenicul” și lansarea lucrărilor „Evdareea” de Josef Pavak, „Cînd dragostea e pasăre cîntătoare” de George Suru, „Amurguri de vară” de Petre Petrică și „Nicolae Ursu” de Doru Murgu.

Cluj-Napoca

● Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat la Turda o întîlnire cu membrii cenaclului „Columna” de la Școala generală nr. 7, la care au participat Doina Cetea, Teohar Mihadaș și Nicolae Prelipceanu.

De asemenea, la Clubul muncitoresc din Cîmpia Turzii, Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca a inițiat o seară de literatură la care s-au dat concursul Vasile Gruncea, Negoiță Irimie, Ion Lungu, Teohar Mihadaș, Gabriel Pamfil și Nicolae Prelipceanu.

La porțile istoriei

● Consiliul orășenesc al culturii și educației socialiste Caracal a organizat „Zilele culturii și educației socialiste”, desfășurate în sala teatrului acestui oraș. Între numeroasele manifestări incluse în săptămîna respectivă — simpoziune, dezbateri culturale, spectacole de teatru, seri folclorice etc. — a avut loc și revista literar-artistică „La porțile istoriei”, la care s-au dat concursul Virgil Cărianopol, Florin Costinescu, George Chirilă, Valentin Deșliu, Virgil Dumitrescu, Ludmila Ghițescu, Nicolae Paul Mihail, Radu Nițu, Ion Potopin, Al. Raicu, Gh. D. Vasile și Ion Vlad. A interpretat muzică „Folk”, Adrian Antonescu. Au participat la această seară literară, de asemenea, membrii cenaclurilor literare din Caracal.

„Club-Litere”

● „Club-Litere” de la Facultatea de Limbă și literatură română a inaugurat seria Convorbirilor de marți cu scriitorii Fănuș Neagu și Ion Băileșu. Aceste convorbiri au ca scop alcătuirea unui corp de documente despre literatura contemporană care să servească atît specialiștilor în istorie și critică literară cît și studenților în pregătirea profesională. „Club-Litere” va crea astfel o arhivă care să stea la dispoziția tuturor celor interesați de fenomenul literar românesc contemporan.

„Jurnal literar”

● Ultimul număr al „Jurnalului literar”, buletinul cenaclului „Nicolae Labiș” de la Uzinele „Electronica” din București, reunește în paginile sale colaborările unor scriitori (Al. Raicu, Ion Potopin, Vasile Vior s.a.), precum și contribuțiile literare ale unor condeie din rîndurile angajaților : Al. Negreanu, E. Topilescu, V. Căpraru, Elena Sărbu, Traian Tudor, V. Dovgan și Ion Moise. Ilustrat grafic de ing. Elena Sărbu, buletinul, prin conținut și strădania celor care-l realizează, constituie o contribuție meritorie.

Un luptător înaintat

(Urmare din pagina 1)

Conferința Națională a Partidului din iulie 1972, istoricul Congres al XI-lea, ale cărui documente în frunte cu Programul P.C.R. au devenit pirghia gîndirii și acțiunii tuturor, Congresul educației politice și al culturii socialiste au marcat tot atîtea forțe generatoare ale gîndirii celei mai avansate despre om și devenirea sa, ale capacității, mereu crescînde, de călăuzire, teoretică și practică, a vaselor opere de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate, în drumul spre comunism, în patria noastră.

Dezbaterile și aprobarea în unanimitate de către recenta Plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist Român a Programului de măsuri privind aplicarea hotărîrilor Congresului al XI-lea al Partidului și ale Congresului educației politice și al culturii socialiste în domeniul muncii ideologice, politice și cultural-educative conferă desăvîrșirea dialectică a muncii politico-ideologice din acești 5 ani, înecunurarea unui vast proces de noi și noi dimensiuni ale conceptului și activității concrete de edu-

cație politică, ale complexei realități care a devenit ceea ce numim astăzi cultură, în sensul unei structurale legități cu ceea ce făurim și numim civilizație.

Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul Zilei Recoltei : „Noi concepem procesul de educație și cultură ca o parte integrantă a activității productive, a muncii libere, și nu ca ceva rupt de preocupările zilnice. Numai în acest context se creează omul nou, constructor al socialismului și comunismului, omul stăpîn pe destinele sale, adevăratul revoluționar în toate domeniile de activitate ! Nu se poate construi comunismul fără a fi hotărît cu conservatorismul în toate domeniile, fără a fi un luptător înaintat, un susținător activ al noului în muncă, în producție, în industrie, în agricultură, în transporturi, în artă, în cultură, în știință, inclusiv în ridicarea bunăstării materiale a oamenilor muncii !”

Un luptător înaintat — în cel mai nobil efort de dinamizare a conștiinței revoluționare a întregului nostru popor, de potențare continuă a însușirilor sale creatoare, întru cea mai nobilă viziune a edificării noului umanism în patria noastră — iată semnul cel mai de preț al imperativului de totală dăruire a scriitorului, a artistului creator !

Semnal

■ Aurel Rău — INTILNIRI CU SCRITORII. Evocarea unor personalități proeminente ale literaturii secolului XX (Saint-John Perse, Lucian Blaga, Ilya Ehrenburg — și alți scriitori sovietici —, Tudor Arghezi, Yasunari Kawabata, G. Călinescu, Ernst Jünger, M.R. Paraschivescu, Gheorghe Seferis) prilejuiește autorului încursiuni în creația, dar și relevarea unor valori etice, rezumate în portrete dense, condensate, ca acesta : „Miron Radu Paraschivescu, M.R.P., nu trebuie căutat în cuvintele mari, ci în cuvintele fraterne, pămîntești, calde. Îl știi mereu ca marașul mai încercat, pentru el lumea e un cearșaf. Asemeni comisului Ioniță din conclavele Hanului Aneței, amină mereu intervenția proprie, de dragul de a-l asculta pe alții. Plătește scump scrisul, calmul, iubirea, care pentru alții sînt dăruiri firești. E mereu în locul de fulgere, sever, zguduit, care amestecă ziua cu noaptea, al demoniilor, iar între toți deșigurătorii cauzei, legatarul cel mai abstract”. (Editura Univers, 140 p., 6 lei, 3.180 ex.).

■ Eta Boeriu — RISIPA DE IUBIRE. Nu numai remarcabila traducere a Divinei Comedii (și a altor capodopere ale literaturii italiene vechi : Decameronul lui Boccaccio, Curteanul lui Baltasar Castiglione, Rimele și Canțonierul lui Petrarca) o apropie pe Eta Boeriu de Cosbuc, ci și muzicalitatea versurilor. Cităm din noul volum : „A cîle petală de cer purpuru / din zbor mi se lasă pe umăr ? / / Un timp îmi propun, mereu mai tirziu, / să stau și pe rînd să le număr. / / Pe firavul git anotimpul impar / lăși lasă propice tăisul / / O goană cu ochi și cu dinți, un ogar / mi-arată din urmă hățîșul. / / Prin frunze lipite cu umed converg / spre mine de umbră convoaie. / / Se clatină reci, se-apropie, se șterg, / se-adună, revin, se-ntretaie. / / E vreme și loc pentru Sfinx să-mi adun, / să-mi număr din timp mărunțișul. / / Încep, și deodată, stîrnit de simun, / un nor de petale îmi ninge hățîșul”. (Corola noastră cea din cînd în cînd). (Editura Albatros, 62 p., 5 lei, 1.100 ex.).

LECTOR

Democrația poeziei noastre

UN VECHI PRIETEN al poeziei observa, cu amărăciune, că literatura noastră contemporană nu oferă prea des poeme care să fie învățate pe de rost. Nu că am avea o poezie săracă. Dimpotrivă — zicea el — în contextul european poezia noastră de astăzi stă bine, cu personalități artistice remarcabile, cu o gamă de stiluri variate. Dar scara poeziilor reținute ușor de memorie (și nu învățate din obligații profesionale sau la ocazii festive) merge invers: cititorii știu pe dinafară multe poezii ale clasicii, mai puține ale poezilor dintre cele două războaie și — vai! — mult mai puțin din cele ale poezilor de azi.

Și nu belșugul versului alb e de vină. Blaga a cultivat cu precădere versul alb, dar memoria cititorului îi cultivă poeziile, — ca de altfel și în cazul lui Marin Sorescu. Poate e nevoie de o distanțare în timp. Poate că judecata contemporaneității, oricât ar fi ea de dreaptă, este insuficientă și e nevoie de o judecată a posterității cu o mai exactă decantare a valorilor. Cum, necum, remarcă prietenul meu, este adevărată și ne conduce spre ceea ce numim noi astăzi democratizarea culturii. Aici, în România, unde poezia are cititori mulți. Pentru că tirajul cărților de poezie este în scădere vertiginosă pe mapamond (după sondajul UNESCO) iar în Franța ultimilor ani nici o carte de poezie nu s-a bucurat de un mare succes de public.

Cauzele, cred eu, sînt de ordin obiectiv și subiectiv. Cel obiectiv constă în caracterul schematic al unei anumite părți din poeziile deceniilor 5 și 6, — schematism care a îndepărtat cititorul de poet. După răscolirea la tradiția națională a poeziei, s-a trecut deseori la o poezie precaută, în faze de experiențe interminabile și de un mimetism impropriu gândirii și simțirii cititorilor noștri. Acum, cînd încercăm cu toții un echilibru al stărilor lirice, dăm iarăși de unele produse literare, care, sub deviza poeziei angajate, nu corespund criteriului artistic și valoric cerut. Aici ar fi deci motivul de ordin subiectiv. Lucrurile nu sînt încă limpezite, — cu toate succesele certe dobîndite în ultimii ani. Departe de mine gîndul de-a milita pentru o poezie cuminte, blajină, — dar în poezie, ca și în viață, trebuie să guverneze regula bunului simț, a omeniei, a dragostei nețărnută față de cei cărora le e adresată poezia. În numele acestui imperativ artistic și social, literatura noastră populară a dat capodopere, fără experiențe interminabile și, desigur, fără sondaje sociologice. Iar literatura clasică, — la fel.

Veche de cînd lumea, poezia trebuie să fie, ca însăși viața, mereu nouă. Aici constă și pivotul modernității ei continue. Or aceasta nu se poate realiza fără o cit mai largă și mai cuprinzătoare deschidere spre cititori. La urma urmei, care poet nu se vrea citit? Poezia de sertar este o fandoseală în spatele căreia se ascunde iluzia triumfului de miine.

Cred că există azi o democrație a poeziei noastre. Dovadă largă ei pătrundere în rîndurile generațiilor tinere. Dar trebuie să fim foarte atenți la delimitarea noțiunilor de democratizare și de vulgarizare. Democrația este o entitate filosofică, ea ține de zonele gândirii și sentimentelor, și presupune, ca orice filosofie, un sever spirit selectiv. Alături de o patrie fizică, avem, dialectic, și o patrie spirituală, — avem o patrie a spațiului și, dialectic, una a timpurilor privită prin prisma filosofiei istoriei, în cazul nostru a materialismului istoric. Poetul trebuie să mediteze la destinul patriei sale și să îl înviurească pozitiv, în așa fel încît ci-

titorul de rînd (și, nu numai cel inițiat) să găsească răspunsuri la multiplele întrebări pe care le ridică viața patriei și-a omenirii. Democrația poeziei (a tuturor artelor) și, în funcție de ea, tirajele cărților, derivă din acest colocvii pururi deschis, mereu pasionat dintre poezie și cititori. Altfel degeaba vom scrie cuvintele Patrie, Partid, Muncă, Ferice, Viitor cu majuscule, — efectul va fi lipsit de eficiența artistică necesară. Simplismul, vulgarizarea ies din zonele de aur ale artei.

A VEM astăzi asemenea meditații ce pot îmbrăca formă lirică suavă pînă la starea de grație a poeziei sau retorică pînă la hugolianism, — numai ca ele să primească nimbul estetic al artei. Răspunzînd sensibilității omului modern, constructor al societății socialiste multilateral dezvoltate, dotat cu capacitățile intelectuale de-a realiza cincinalul revoluției tehnico-științifice, poezia trebuie să-și păstreze înaltă sa ținută reflexivă și simțul valorii, singurul înestrat cu puterea de a emoționa publicul și de a-i modela conștiința revoluționară. Aceasta însă nu înseamnă că limbajul poetic, tălmăcirea lirică a ideilor și sentimentelor, trebuie să plutească, într-o zonă rarefiată, inaccesibilă cititorilor obișnuți. Dacă poezii vor ajunge să scrie ei pentru ei și, cu toții laolaltă, doar pentru critica literară, atunci să nu ne mai mirăm că tirajul cărților va scădea. Cînd vrea criptologie, cititorul cumpără, de obicei, revista „Rebus” și nu cărți de poezie. Vorba lui Topirceanu: „Că orice om de treabă, stăpîn pe punga lui, / Cînd are gust de pere, nu cumpără gutui”.

Nu este vorba desigur despre coborîrea în rudimentar a limbajului și trecerea tranșantă a neologismelor în arhaisme și-n neoașisme. Încă la începutul acestui secol, Ion Minulescu a lansat o poezie plină de neologisme, dar care a prins extraordinar și și-a cîștigat o mulțime de cititori. Cu atît mai mult astăzi, cînd cultura artistică și tehnică au devenit un bun al maselor, neologismul devine frecvent un mijloc de comunicare modernă, fără de care nu ne-am putea înțelege nuanțat. Numai că acest limbaj al epocii să nu tulbure buna armonie a limbii materne, să nu slăbească valențele sale expresive. Democratizare este, firește, întii a ideilor și sentimentelor și, prin interdependență, apoi a limbajului. Și apoi a structurii interioare a poemului, a arhitecturii lui simetrice. A corespundenței sale cu gîndurile, sentimentele, gustul și capacitatea de asimilare a cititorului. Aceste deziderate fiind îndeplinite, poemul devine contagios în sensul frumos al cuvîntului, îl vrăjește și-l obsedează pe cititor, făcîndu-l pe acesta să-l învețe pe dinafară, să-l păstreze în minte și să-l recite cu plăcere oricînd.

Asta avem noi de făcut, după cum mi se pare mie. Ca dascălii de românește și diriginții să nu se mai plîngă că au un repertoriu sărac în materie de poezie la diferite ocazii didactice sau sărbătorști, iar compozitorii de muzică folk (acești admirabili propagatori ai poeziei în mase) să nu mai recurgă, cu preferință, la poezia clasicii sau a înaintașilor din mai aproape. Spre acest fel larg, cuprinzător, profund de democratizare a artelor ne călăuzesc documentele de partid. Spre comunicare cu toate gîndurile și sentimentele cititorilor, de la cele civice la cele intime, chiar idilice, de la goarea meditației la crochiul de destindere, de la baladă la pastel, — într-o democrație a convingerilor comuniste și a stilurilor, în țara în care muncind s-a născut poetul, — fie că e scriitor sau consumator de poezie!

Alexandru Andrițoiu



LUCIA COSMESCU : Culesul strugurilor (Din retrospectiva deschisă la Ateneul Român)

Troiene

Purtăm cu noi amintirile toate.
Nu e deloc ușor,
nicicum.
Sînt amintiri ce se prefac uitate
Și-odată se întorc din drum.

Avem în noi atitea aduceri aminte.
Troiene de stele sînt amintirile noastre.
Unele rămîn în trecut,
altele ne-o iau înainte.
Florile sînt albe, sînt roșii,
albastre.

Cresc lingă noi gînduri ce devin amintiri.
Norii se limpezesc cînd plouă cu soare.
Visele se tem de amăgiri
Și timpul ne doare.

Aburi de frunze

Cuvintele sînt vulturi aprigi deprinși cu înălțimea și stelele.
Au ochi pătrunzători care umblă ca săgeata prin ape de fier.
Cuvintele sînt tunuri ce pot schimba rînduilele,
Aburi de frunze topiți în mister.

Cuvintele sînt inchipuiri cu față blindă de om cumsecade,
Cu frunte senină și vatră de soare la tîmple.
Lumina e dor lunecînd prin cascade
Cînd aripi de șoapte oceane de ierburi le umple.

Valeriu Bucuroiu

În lumina Programului
de măsuri în domeniul
muncii ideologice, politice
și culturale

EDUCAȚIE, TINERET,

Angajarea cititorului

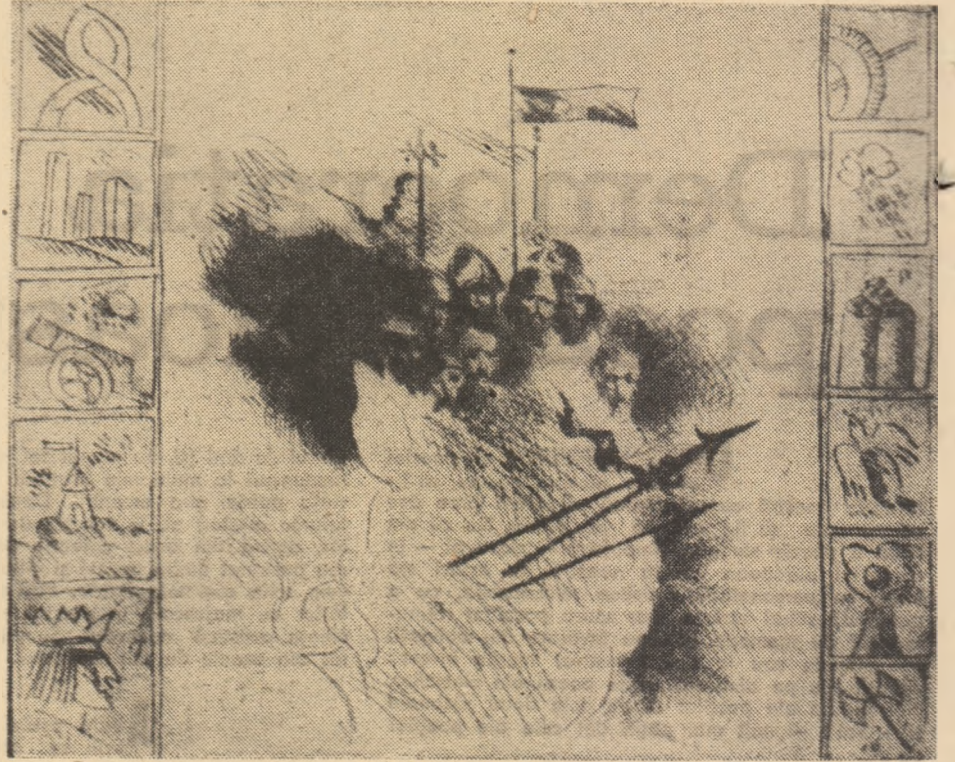
ÎNTREBAREA a devenit un leit-motiv: de ce nu se scrie o adevărată literatură despre tineret, de ce întrebărilor noastre de astăzi trebuie să le căutăm răspunsuri în lumi revoluate, de ce modelele la care ne raportăm sînt tot Radu Comșa, Ștefan Gheorghidiu, Vitoria Lipan sau Domnișoara Nastasia sau Andrei Sabin, al cărui destin se leagă de anul 1944? De ce, odată intrați pe orbita adolescenței, cărțile și piesele despre noi și pentru noi sînt din ce în ce mai rare și încep să aparțină unei istorii apropiate?

Sînt întrebări pe care elevi din București sau din Arad, Tulcea sau Sibiu, Reșița sau Constanța, oriunde editorii se întîlnesc cu publicul tînar, le pun cu insistență. Să fie oare un reflex al acelor întrebări din urmă cu două decenii cînd fiecare categorie profesională și fiecare vîrstă voia să-și afle cu orice preț imaginea în literatură? Întrebări cărora li s-a răspuns atunci prin romane sau piese de teatru ilustrative, lipsite de orice semnificație umană, cu neputință de a-și cuceri perenitatea, deoarece conțineau prea puțin adevăr și nu aduceau mărturie despre o lume pe care nici măcar nu o reflectau în sensul superior al noțiunii.

Întrebarea de astăzi nu mai are același înțeles și nu mai e pusă doar din dorința unei prezențe în pagina de carte sau în replica piesei de teatru. De data asta întrebarea are o anume gravitate care își află sorgintea în primul rînd în seriozitatea cu care tineretul nostru a început să privească literatura. Atitudine pe care fără îndoială a determinat-o structurala transformare a literaturii române din ultimii ani, care și-a asumat nu numai misiunea de a ilustra și a reflecta, ci pe aceea de a vorbi cu gravitate și responsabilitate despre lucruri fundamentale de ieri și de azi. Au învățat, citind ce s-a tipărit mai bun în ultimii ani, că literatura, proza, teatrul sau poezia nu înseamnă doar o simplă descriere liniștită a unor procese sociale văzute la suprafață și înțelese în ceea ce au exterior, ilustrate de personaje cu statut de „fantome corecte”, ca să folosim o expresie a unui director de scenă francez. Pentru că o literatură are cititorul pe care îl me-

rită, pe care l-a format, fie într-un dulce farniente intelectual și moral, fie în postura celui ce citește cu sentimentul unei participări afective și intelectuale, simțindu-se adînc implicat de probleme ce îl fac să mediteze, să-și scruteze drumul vieții, să se întrebe nu o dată în chip dramatic asupra a ceea ce a făcut pînă acum. Proza și cîteva din piesele de teatru ale ultimilor ani au adus literatura noastră spre rostul ei esențial, acela de a fi un factor de conștiință, de a pune omul nu în fața unei imagini idealizate, ci înaintea dilemei creatoare din care se nasc marile adevăruri. Să ne mirăm atunci că tineretul de astăzi, care nu mai crede în mirajul eroilor fără prihană, nici în eroii pentru care dificultățile erau inventate, ca să se prăbușească precum un castel din cărți de joc la prima suflare blajină și domoală, după cum nu mai crede nici într-un trecut populat doar de politicieni veroși și lipsiți de scrupule, care țeseau o sumedenie de afaceri și matrapazlicuri. El știe astăzi că istoria a fost mult mai complexă și că oamenii care au traversat-o, au fost la rîndul lor personaje mult mai complicate decît s-a spus la un moment dat, care n-au avut numai un rol negativ, ci nu o dată și unul pozitiv, că mulți din ei și-au legat numele de momente hotărîtoare pentru progresul acestui popor. Atunci, cum mai poate tînrul de astăzi să accepte o imagine edulcorată tocmai despre viața sa?!

CARTILE ultimilor ani l-au învățat să privească literatura nu ca o desfătare, ci ca o angajare morală, nu ca o căutare a unor paradisuri artificiale ci ca o interogare dramatică asupra condiției sale umane. Și atunci, cum am vrea ca tineretul de astăzi să mai accepte o literatură despre el care nu este a lui, o literatură puerilă intelectual, lipsită de suflu și curaj? Ce se întîmplă: toți scriitorii noștri din generația sau generațiile care astăzi își spun cuvîntul în proza ultimilor ani au fost tineri în urmă cu douăzeci, douăzeci și cinci de ani. Adolescența și tinerețea lor au fost marcate de războiul al doilea mondial (Eugen Barbu, Marin Preda), de luptele pentru preluarea puterii și de opțiunile exprimate în vîltoarea anilor ce au urmat lui 23 August (Titus Popovici, Al. Ivasiuc),



TIBERIU NICORESCU : Oșteni (Galeria „Simeza”)

de perioada anilor cincizeci (Constantin Toiu, D. R. Popescu, Dinu Săraru, Fănuș Neagu, Ion Brad, Marin Sorescu, Al. Simion, Mircea Horia Simionescu, Bujor Nedelcovici). Este firesc să fie așa, pentru că anii aceia nu au constituit doar simple răscruci inerente adolescenței și tinereții, ci orizonturi, drumuri cu totul noi pe care unii le-au parcurs, alții au vrut și n-au putut, iar unii au putut și alții nu i-au vrut. De unde înălțări și prăbușiri, sinuozități și întrebări. Generația aceasta este mereu atrasă spre acei ani nu numai în sensul reflectării lor, ci al explicării personajelor prin acea perioadă care le-a marcat personalitatea. Și la D. R. Popescu, și la Constantin Toiu, și în noul și tensionatul roman al lui Dinu Săraru *Clipa* vom observa cum eroii care astăzi sînt în posesia tuturor mijloacelor de a judeca ceea ce au făcut, cum au făcut ei sau alții, sînt atrași ca de o forță magnetică de acea perioadă care a fost nu numai a tinereții eroilor, ci și a lor. Ceea ce după părerea mea este bine, deoarece o literatură despre ziua de astăzi nu poate fi adevărată decît în măsura în care se explică și explică omul în ambianța unui proces de continuitate, de interdependență socială.

E semnul maturității unei literaturi care își propune să dea o judecată istorică asupra omului, cu tot patosul și dramatismul pe care îl implică o asemenea atitudine și nu să-l privească asemenea unei plante de seră colorate artificial. Autorul matur de astăzi se explică prin adolescența și tinerețea lui de ieri, își recompențează portretul de astăzi mergînd spre acele trăsături care s-au definit atunci, iar pe parcursul deceniilor s-au dezvoltat și s-au atrofiat. O literatură care dă o judecată dialectică asupra omului, care nu mai e singularizat, ci determinat psihologic și social de o lume în care s-a născut, și care l-a modelat, o lume în care el s-a integrat sau nu s-a putut adapta din vina lui sau a altora. Literatura anilor '50, cu excepțiile știute, avea ca principal defect caracterul aistoric al individului, faptul că el nu se explica prin nimic, nu avea nici o rădăcină. Acum, literatura care se scrie sub ochii noștri ne aduce un individ determinat istoric și care la rîndul lui a determinat istoria. Trăim o mare epocă a prozei româ-

nești, comparabilă cu cea din deceniul al treilea al secolului nostru, datorită unor romane și piese de teatru care nu se mai mulțumesc să graveze în jurul unor scheme șablonarde, ci își asumă responsabilitatea discutării a ceea ce este esențial în istoria noastră contemporană. O proză care împacă două atitudini considerate la un moment dat contrarii: cea a lui Mauriac, ce vedea totul numai prin prisma copilăriei și adolescenței sale, și cea a lui Malraux care se revendica numai din experiența angajării sale. Și unul și altul s-au delimitat net prin cele două moduri de a cataloga proza secolului nostru. Proza românească de astăzi reflectă angajarea, experiența, aventura de astăzi aflîndu-și mereu rădăcinile la vîrsta opțiunilor, entuziasmului, visului. Două atitudini cărora prozatorii de azi și de aici le-au aflat o sinteză cu consecințe dintre cele mai fericite asupra dezvoltării literaturii noastre. Literatura care a fost validată masiv, rapid și cu entuziasm de publicul nostru, care a înscris în sfera preferințelor sale în primul rînd proza românească scrisă de autorii numiți mai sus. Și printre acești cititori sînt în primul rînd tinerii. Dar, ca să-l parafrăzăm pe Nicolae Iorga, această literatură vorbește și despre tinerețe și despre tineri. Dar nici tinerețea aceasta nu e a lor și nici tinerii aceștia nu sînt ei. În marea confruntare a generației lor cu viața, cu realitatea, ei vor ca prozatorii și dramaturgii să nu le vorbească despre tinerețe la timpul istoric, ci la cel prezent. Despre o tinerețe ce nu mai poate să fie nici a poveștilor moralizatoare, nici a dulcigăriilor fanate, nici a unor visuri puerile, ci a unor confruntări cu viața, cu lumea din jur, cu cei ce sînt înaintea lor; și care îi înțeleg, dar se poate întîmpla să nu le priceapă gîndurile și sentimentele; care îi iubesc, dar se poate întîmpla să nu-i iubească și în fapt, care îi consideră schimburi de mîine, dar care se poate să întîrzie mult pînă să le predea ștafeta, mîndri de generația ce le urmează.

O generație nouă își așteaptă literatura, demnă, bărbătească, responsabilă. O generație matură de prozatori poate să scrie o asemenea literatură.

Valeriu Rîpeanu



LUCEȚIA IONESCU : Excursie (Sala „Galateea”)

LITERATURĂ

Implicarea unui sistem de valori

INFLUENȚA literaturii asupra tineretului este, desigur, o verigă din relația mai amplă care se stabilește între literatură și societate, dar cum e un lucru dovedit faptul că în rândurile tinerilor cărțile își găsesc cea mai largă și mai rapidă audiență, că aceștia sînt înfuriați de lectură mai direct și mai puternic decît cei maturi și că, totodată, ascendentul formelor literare este aici mai profund resimțit ca oriunde, importanța acestei verigi cîvîrșește simpla ei însumare la întregul pe care îl numim utilitatea socială a literaturii. De ce citesc tinerii mai mult, cantitativ vorbind, și de ce sînt tentați să ia cărțile mai în serios sînt întrebări la care se poate răspunde divers și în detaliu, însă, oricum, lucrurile prezentîndu-se astfel, și nu de azi sau de ieri, iată în asta încă un semn că lectura, lăsată în voia capriciului și a necesităților de moment, ci, dimpotrivă, un act grav care presupune o finalitate precisă, experiență și exercițiu spiritual, într-un cuvînt o dreaptă situație în fața existenței. Din acest punct de vedere nu e destul a oferi tinerilor cititori cărți așa-zis „nevătă-mătoare“ pentru a regla în acest mod efectele pe care le poate avea lectura asupra sensibilităților și a felului lor de a gândi. Excludem, firește, de aici situația maculaturii care nici nu intră în discuție, dar, cum se știe, cărți de răspîntie culturală și socială, scrise cu intenții din cele mai nobile, au provocat și ele, din păcate, „tulburări de imitație“, de la imitații benigne, de soiul modelor vestimentare, pînă la unele direct catastrofice. Exemplul a ceea ce s-a întîmplat în epoca respectivă cu **Suferințele tînărului Werther** a devenit celebru, și Goethe avea neîndoios dreptate apreciînd că în toate acele cazuri de imitație servilă a desperării opera lui căzuse pe mîna unor spirite mărginite de care fusese greșit interpretată. Și dacă în acest exemplu imitațiile se mai pot discuta, și mai curios este faptul de a afla că **Robinson Crusoe**, operă, ca să zicem astfel, devenită clasică pentru vîrsta adolescenței nu a fost scutită nici ea de

răstălmăciri astral depărtate de spiritul adevărat al cărții și de mesajul ei fundamental.

Ce se desprinde de aici? Mai întîi ideea că o carte poate avea atîtea efecte și influențe cîtă cititori înfîlnește în cale, dar, în același timp, că interpretarea cărților poate și trebuie să fie călăuzită de educație într-un sens mai larg, de educație artistică în înțelesul mai restrîns, de cultivarea gustului, de cultură și înțelegere, de experiența vieții și de experiența lecturii. Responsabilitatea efectivă a scriitorului încetează în momentul cînd acesta și-a depus opera în mîinile cititorilor și de acum încolo începe responsabilitatea educatorilor și a propriei educații și cunoașteri și, bineînțeles, nu în ultimul rînd, responsabilitatea celor care au menirea să descifreze înțelesurile adînci ale unei cărți, interpretările ei posibile, mesajul autentic și totodată să despartă acest mesaj de un fals, prezumțios, supus nesincerității, capriciilor modelor și înclinațiilor trecătoare și subterane ale gustului public, cu un cuvînt, criticii.

Cît se poate de firească în rîndurile cititorilor tineri, năzuința de a-și căuta modele de viață și de conduită printre eroii și eroinele literaturii trebuie să țină seama de cîteva norme fundamentale: de faptul că imitația are valoare numai în măsura în care nu este o copie după model, o imitație servilă, ci una emulativă, o imitație așadar în spirit și nu în literă; că literatura nu este o transcriere aidoma a vieții, ci o interpretare și o potențare a acesteia; că simțul realității, atît de util în viața de toate zilele, nu este mai puțin util în literatură, din el hrănindu-se de fapt imaginația și confabulația.

Prin urmare numai cine are percepția justă a unei opere literare și a universului ei fictiv, numai cine se străduiește să înțeleagă din interior literatura și să-i intuiască mecanismul nesubstituibil, numai cine știe să înțerească în sine un cult al valorilor umane și învață deopotrivă să le desprindă din cărți și din existență poate să tragă profitul maxim din lectura unei cărți și din biografiile exemplare ale eroilor ei. O mare școală a bunului-simț, literatura nu poate fi desprinsă tocmai de bunul-simț pe care și-l ia ca

premisă. Fără implicarea unui sistem de valori care dau măsura ființei umane, fără cultivarea sentimentelor fundamentale și a adevărului o operă rămîne mută dinaintea cititorului sau, mai rău, poate fi deturnată de la mesajul ei adevărat. Psihologii „quijotești“ sau „bovarice“ provin atît din ruperea de realități, din snobism, contrafacere ori afectare, cît și din pur și simpla precaritate a gustului estetic, pentru că o lucrare prost citită e capabilă să devină uneori la fel de nocivă ca și maculatura din capul locului. Cititoarele lui George Sand, de pildă, au desprins din lectura cărților scriitoarei sentimentul demnității femeii, pe cîtă vreme au existat și altele care n-au desprins decît gustul adulterului.

Literatura își presupune întotdeauna cititori avizați și acest lucru nu ține decît de educația publicului pregătit s-o primească. O educație atît a vieții sociale, politice și morale, cît și a celei literare. Și în această ordine de idei, deși nu cred într-o literatură strict compartimentată, care să satisfacă expres exigențele numai și numai ale unei anumite vîrste, lăsînd complet indiferentă altele, împărtășesc totuși părerea celor care socot că citirea cărților presupune o obișnuință gradată a lecturii, făcînd din aceasta un mijloc de orientare a spiritului și nu unul de vană epatare a neavizaților. Mă sperie precocii docți, îngurgitînd cărți cu o furie oarbă, și dacă e adevărat că Montesquieu ar fi spus fiicei sale, luîndu-i din mîna exemplarul **Scrisorilor persane**, cuvintele: „Lasă cartea asta, fiica mea; este o operă a tineretului meu, care nu se potrivește cu a ta“, era, și prin asta, un mare înțelept.

Dan Cristea



LUCIA COSMESCU: Flori (Din retrospectiva deschisă la Ateneul Român)

tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Noi avem izvoare nesecate care, dacă bei din ele, te întineresc, îți dau noi puteri de viață, îți stimulează forța creatoare“. Iar pe scriitorii îi îndemna: „Sorbiți apa limpede, răcoritoare și veșnic vie a izvoarelor patriei noastre socialiste“. Credem, așadar, în acea literatură care are în vedere formarea și pregătirea omului, fiindcă literatura este un mod frumos prin care i se deschid tînărului ferestrele vieții. Pentru că dacă procesul cunoașterii are o aripă numită știință, literatura este iarăși o aripă la fel de necesară. Se înțelege astfel că funcția activă a literaturii decurge, în mod firesc, din țelul fundamental al politicii partidului nostru: slujirea omului, afirmarea sa liberă, multilaterală. Fiindcă — așa cum spunea secretarul general al partidului — „Noi construim socialismul cu oameni și pentru oameni.“

Ștefan Părvu

tehnician
Întreprinderea „Electroaparataj“
București

Literatura, o înnoibilare

SE afirmă unanim că tinerii sînt cel mai viu, cel mai dramatic receptacol de literatură. Așa este, și personal nu am nevoie de mărturii din afară. În lunga mea carieră didactică ori ca îndrumător de cercuri și cenacluri literare, am avut nenumărate prilejuri să constat interesul real al elevilor pentru arta cuvîntului. Setea acestora de a înțelege, de a gusta poezia, proza, dramaturgia, esul de calitate o cunoaște de altfel oricine a știut și a vrut să se apropie cu căldură de suflutele tinere.

N-am să uit niciodată, de pildă, grupurile de elevi care solicitau ore suplimentare, cînd era vorba de Eminescu, Rebreanu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Vasile Voiculescu etc., sau, la literatura universală, de Euripide, Dante, Shakespeare, Goethe, Proust, Joyce și mulți alții. După cum n-am să uit nici că într-o ședință de cerc literar elevii au făcut observația că nu se dădea suficientă atenție în programa analitică și în manual lui Blaga. Trebuie să precizez că faptul acesta se petrecea într-o vreme cînd se așezase, abuziv, deasupra scrierilor ilustrului poet o stranie și nedreaptă pecete a tăcerii. Am hotărît să răspundem afirmativ legitimei cerințe a tinerilor și să-l înfățișăm pe Blaga, cu toate luminile și umbrele lui, într-o ședință lărgită de cerc literar. Înainte de începerea discuției, ca un omagiu adus lui Blaga, elevii au adus și au orînduit lîngă catedră tot ceea ce putuseră aduna, din bibliotecile părinților sau ale prietenilor, ca volume mai vechi sau material iconografic. A fost un moment impresionant.

Tot la cererea elevilor, organizasem așa-numitele „lecții suplimentare libere“, cînd orice elev avea dreptul să vorbească deschis despre lecturile și autorii săi preferați, despre studiile sau articolele de critică și istorie literară. Iar trimestrial, opiniile se comunicau scris. Orele, discuțiile și comunicările acestea scrise au fost pentru mine cea mai impresionantă revelație. Păstrez încă unele dintre comunicările scrise și, recitîndu-le, rămîn plăcut uimit și astăzi de dragostea fierbinte de totdeauna a celor tineri față de literatură, de sigura lor intuiție și orientare.

Ce vreau să spun în foarte puține cuvinte? Că avem tineri cititori care știu ce vor, care se pricep să-și selecteze cu exigență lecturile (și atunci cînd au nevoie se adresează cu încredere îndrumătorilor lor), tineri care năzuiesc să cunoască în profunzime operele capitale ale literaturii clasice, românești și străine (priviți doar afluența în librării sau la standuri cînd apare cîte o nouă lucrare), căutînd în cuprinsul lor permanențe, înalte valori morale, sublime exemple artistice și care sînt totodată dornici de a se regăsi în scrierile contemporane, unde rivnesc să descopere întreg tumultul constructiv al evului socialist și, înainte de orice, adevărul vieții.

Literatura noastră dispune de asemenea opere. De la Miron Costin și pînă la Philippide sau Geo Bogza. Opere de o pregnantă măiestrie artistică, în stare să înfrunte și să biruiască timpul, capabile să înnoileze spiritul uman. Fiindcă aceasta este literatura: o înnoibilare. Sintem încredințați, pe baza unei îndelungi experiențe, că orice tînar, cu o cît de firavă sensibilitate, în contact cu o mare operă, va simți nevoia elevării, atît prin gîndurile, cît și prin faptele sale.

Literatura închinată binelui, exprimînd cele mai curate adevăruri, pătrunsă adînc de florul iubirii de patrie, de om, cît mai desăvîrșită artistic, reprezintă, în genere, un bun neprețuit, pe care colectivitatea noastră socialistă îl prețuiește în mod deosebit.

Alexandru Mitru

Izvorul viu

INTREAGA experiență a umanității demonstrează că anii de cea mai profundă receptivitate sînt anii tineri. De aceea și amintirile copilăriei nu numai că nu se șterg din memorie, dar, pe măsură ce te depărtezi în timp, ele capătă o și mai mare rezonanță. Deschiderea spre lume a omului, adică formarea personalității sale distincte dar, totodată, și integrarea în colectivitate ca o recunoaștere a trăsăturilor ei comune, se face, desigur, în chipuri dintre cele mai diferite și cea dintîi imagine pe care o avem despre noi este cea a momentului în care **am pornit la drum**. Este vorba despre clipa în care — cum scria Rebreanu — **am avut senzația că am început să călătorim**. Nimeni n-o să uite gustul cireselor și al merelor, acel gust întipărit pentru prima oară în memorie, nimeni n-o să-și uite natura natală, satul, orașul, pădurea, parcul, — dar tot așa, nimeni nu poate uita atmosfera din primele cărți, aceea atmosferă trăită, în anii tineri, cu cea mai deplină sinceritate.

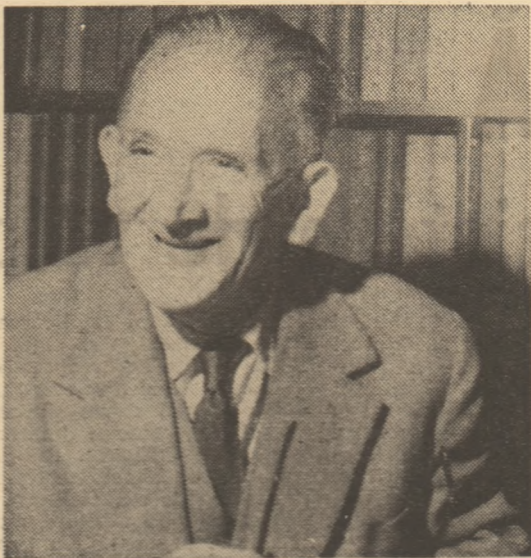
Scriitorul adună în ființa sa o experiență, uneori, uriașă, ca, de altfel, oriunde om cu o participare activă la viață; scriitorul — cum se spune — este, de fapt, personajul propriei sale opere, așa cum oricare om este eroul propriei sale vieți. Deosebirea stă însă în aceea că scriitorul are darul de a transmite experiența (atît a lui cît și a altora) prin scris. Acesta e darul și tocmai de aceea scriitorul este considerat mesager al trăirilor omenești. El descrie realita-

tea de fiecare zi în așa fel încît o duce spre o sinteză, spre o morală. Nimeni n-a putut să despartă vreodată arta de morală și în aceasta constă valoarea ei profund umană: arta educă, arta formează. Mai ales în acest secol al științei, mai ales la noi, în acest cincinal al revoluției tehnico-științifice și cînd se pune atîta preț pe creșterea omului de mîine, literatura și artele au un rol extrem de important. Pentru că nu poți să ți-l închipui pe specialistul de mîine lipsit de un orizont larg cultural, fără sentimente adînc-patriotice, fără dragoste de semeni și de țară. Literatura educă la om tocmai astfel de sentimente, literatura ajută la formarea și dezvoltarea trăsăturilor de caracter, ea cultivă curajul, eroismul, cinstea, ea combate lășitatea, fanfaronada, nesinceritatea, apolitismul, lipsa de scrupule, carierismul și, în ultimă instanță, caracterul duplicitar al individului care, încercînd să înșele societatea noastră, se înșeală de fapt pe el însuși.

Cînd se compară literatura cu un izvor viu al vieții ne ducem cu gîndul la înțelepciunea populară care ne spune că din izvoarele care curg, apa este mai bună, iar cele care au încetat, cele care stau bălăcind, se umplu de broaște și păpușuri nefolositoare. Ținem, deci, la literatură ca la izvorul cel limpede curgător, cel care se varsă neîntrerupt ca dintr-o fîntînă adîncă întocmai ca și suflul poporului.

În Expunerea sa la Congresul educației politice și al culturii socialiste,

Horvath Imre



La 70 de ani

● PE Horváth Imre nu mi-l pot închipui în altă parte decît la Oradea. Din spiritualitatea acestui oraș își trage seva poezia lui, stabilită o dată pentru totdeauna în continua-i boltire și chiar în schimbările ei, cu tot ce are ea prevestitor și profund uman. Niciodată, pe parcursul agitatelor decenii, trăite și re trăite, nu s-a negat pe sine. Poezia lui, într-o neîncetată creștere, se îmbogățește cu noi culori, cu noi nuanțe, ideile exprimate sînt pe măsura epocii — și cu toate acestea nici temele poetului, nici sentimentele sale nu se schimbă. Se amplifică doar, se aprofundează; transparența de cristal a versurilor sale iriază lumina timpului trăit și proiectează umbrele. A vorbit cu vocea acestui veac împovărat de incercări: n-a dat atenție schimbătoarelor vinturi vremelnice; numai murmurul izvorit din adîncuri i-a generat versurile. Pare mereu neschimbat, căci merge în pas cu timpul — poetul, abia cu ceva mai tînar decît veacul, ca și omenirea, neîmbătrînind niciodată. E un poet reținut, poate epitetul acesta i se potrivește cel mai bine, deși chiar și în reținerea lui e intransigent, ceea ce denotă că poate fi și eruptiv și amar; în toate însă este atît de natural, încît reținerea despre care vorbesc este proprie întregii umanități. El iubeste și urăște cu un umanism niciodată dezmințit, se entuziasmează și se resemnează — dar niciodată în blajinătatea lui n-ai să găsești naivitate și teamă. De fapt, această reținere este o formă superioară a curajului. Poeziile sale stau măturie: a avut curajul să fie reținut în crîncene vremi, să se infurie cînd omenirea era distrusă, să se entuziasmeze în zorii renașterii noastre; și are curajul să facă totdeauna „ce-i poruncește timpul”. Această poruncă el și-o citește în inimă, aparenta lui îngăduință nu e slăbiciune, ci înțelepciune și cunoaștere a legilor firii, e o privire asupra resorturilor și proceselor lungi ale istoriei. Deși, cel mai adesea, scrie despre lucruri mărunte, despre copaci, păsări, flori și frunze. Da, despre frunze — un simbol permanent și inepuizabil în definirea poetică a complexelor „relații” om-univers, individ-istorie. Pentru Horváth Imre frunza copacului e un cod artistic, bogat în semnificații, care sugerează și cuprinde totul. Reticiențele poetului induc în eroare, ca și modestia lui. Cum ar putea fi modest poetul din ale cărui versuri, din fiecare rînd, vorbește mîndria de a fi om, cel ce pune totul în sensibilul cîntar al umanității și e implacabil cu slăbiciunile oamenilor, cu ceea ce-l face pe acestia mai neajutorat decît frunzele. Cînd este mai modest, strălucește de omenească mîndrie, cînd se închipuie un fir de nisip, se regăsește în omenire. Nu-l înspăimîntă căderea frunzelor, pentru că totdeauna vine iar primăvara cu mugurii și copaci inverziți. Nu regretă anii ce se scurg, căci din arborele poetic al vieții sale își răspindește catrenele — de fapt, chiar și poeziile mai lungi, la el, sînt înșiruri de catrene — și dacă în trecut a plîns, azi întîmpină, senin și înțelept, cu mare sete de viață, ziua de mîine. Nu poate îmbătrîni cel ce la cincizeci de ani și-a făcut bilanțul mîndru — sau modest? — spunînd despre sine: „În urmă-mi / iată seara / cu umbre / ce se zbat. / Eu merg / -naintea serii / eu carul încărcat”. De atunci, de două decenii, carul său poetic s-a încărcat cu noi și noi opere — acum, în cinstea aniversării a 70 de ani de la naștere, îi apare un nou volum de aforisme — și constatăm cu bucurie că bogata recoltă poetică a lui Horváth Imre este inepuizabilă. E inepuizabilă, pentru că deține misterul creației: „Celui ce numai piscul i-a fost țel / n-avu el niciodată aripi”. La cei șaptezeci de ani Horváth Imre continuă să urce spre înălțimi cu largi aripi, nemulțumindu-se să se oprească pe piscul atît de înalt al operei sale.

Kovács János

■ Poetul Horváth Imre s-a născut la 4 noiembrie 1906 la Marghita-Bihor. Gazetar la Oradea și Satu Mare, colaborează la „Korunk” și alte publicații. În anul 1954 a fost distins cu Premiul de Stat. Serieri: Cine-i (poem de debut, 1932); Deasupra vîrtejului (1934); Cu voce mută (1936); Datorie neînduplecată (1939); Dă-mi, grădină, mai multe flori (1939); Clipă muzicală (1940); Fără discuție (1941); Creangă de primăvară (1942); Ce poruncește vremea (1949); Viața cere pacea (1951); Tîra mea (1954); Versuri alese (1954); Cea mai mare pa-săre (1955); Taina apelor (1957); Trăiesc pentru voi (1958); Cu credința erolilor (1959); Poezii (1963); Dincolo de cifre (1968); Speranță de toamnă (1964); Versuri (1967); Abecedar liric (1969); Aforisme (1969).

Patria-mumă

Pe-acest pămînt m-am născut.
Pe-acest pămînt mi-e traiul curat.
Și-am să cobor în sfîntul lui lut
de-atîtea ori reinviat.

Revoluția

Izvoru-i clocotind în spume
demult zbugni în calea mea —
și totuși, totuși, nu-i pe lume
nimic mai tînar decît ea !

Generația mea

Noi am fost acolo unde cerul bubuia de
moarte.
Noi am fost unde pămîntul se surpa pînă
departe.
Și în gropile comune-am coborît fără
hîrzoburi :
am rămas întregi aceia ce ne-am spart în
mii de cioburi.

Pace

Pe-un pom e frunză multă ; pe altul,
frunză nu-i ;
într-unul este vară, într-altul geruri ning.
Și, pe cînd vîntul fuge prin codrii lungi,
silhului,
deasupra-mi două ramuri, din cei doi
pomi, se-ating.

De-un crez eu mă cuprind

Ce taine răsăritul de soare-ncorporează ? —
Căci pentru oameni zorii tot
altceva-nsemnează.

Fierarului i-s semnul că-ncepe-o nouă zi.
Bolnavului, speranța că nu se va sfîrși.

Țăranului, că spicul va crește de trei ori.
Zorii-s o pildă vie pentru luminători.

Vorbind de soare, totuși, de-un crez eu mă
cuprind —
E soare, ca poezii să-l vadă răsărind !

Ars poetica

I
Cu mult mai vastă-i lumea de cum
crezut-am eu
și doar în patru versuri s-o condensez e
greu.
În munca mea-nainte de-a mă fi dizolvat,
ca pulberea curată — așa sînt de curat.

II
O, nu contează anii, vă spun, și nu
contează
cîți ieși după-al meu nume, cîndva,
se-ncolonează.
Urcăi sau coborîi — aceasta-i
important ! —
pe scara nevăzută ce duce spre neant.

Sînt de acord

Sînt de acord, poemul cu metrul să-mi
măsoare ;
nu însă în lungime, ci în adîncu-i mare !

Inrudire

Marea mă strigă cu dorul ei mare —
iubire imensă ce n-are-alinare.
Marea mi-e rudă de singe, curată :
nu poate-ngheța în adînc niciodată.

Va străluci în veci

Cu gesturile tale, cu toate, fii atent ;
căci clipa le-ncrustează, în timp,
ca-n monument.
De rupi o floare, ruptă ea veșnic va
rămîne —
Ce faci azi să lucească va străluci
și mîine !

Indicator

Cel care trece-acum pe drum
e cumva, oare, mai înalt
ca insul care-n colb și-n fum
drumul cel bun i-a arătat ?

Sînt

Sînt scopuri care, — atinse, mai mult te-au
păgubit.
Sînt sori ce la amiază n-ajung pin-la zenit.
Sînt seri care-ar ucide, dacă ar fi să fete.
Sînt doliuri — diminețe de bucurie bete.

În românește de Dim. RACHICI

Unitate de măsură

Doar osul mai rămîne mult în urma ta.
De ce cuvîntul, os să fie n-ar putea ?
El și așa mereu strident are,
Cum tare e a ta osificare.

Risipitorii

Un greieraș, cumva, să nu mă credeți voi,
Să mă pretez a fi furnică-n mușuroi ?
De ce să-și risipească zestrea sa,
acel pe care vecii-l vor cînta ?

Cu dărnicie

Ca omul din străvechi, eu focu-mi
întețeam.
Că focu-n mine-i stins, ce-aș face acum ?
Cu două miini în vînt împrăștiu ce mai am :
din mine însumi storsul negru scrum.

În românește de Petre PASCU

Traian Demetrescu

S FIRȘITUL secolului trecut, acel faimos „fin de siècle”, în jurul căruia s-a glosat atîta, se caracterizează prin mari frământări sociale. După reprimarea sîngeroasă a Comunei din Paris, muncitorimea din continentul nostru își făurește conștiința de clasă, se organizează în partid revoluționar, lansînd cuceritoarea lozincă marxistă: „Proletari din toate țările, uniți-vă!” Și la noi, în condiții grele de luptă, muncitorii se string în jurul partidului socialist, participă la mitinguri, sărbătoresc ziua de 1 Mai, se cultivă în cercuri de studii, își trimit delegați la congresele internaționale.

În cetatea Banilor, devenită urbea banilor, la Craiova, se naște la 3 noiembrie 1866 Traian Demetrescu, sau, după numele său de botez, „Rafail”, fiul d-lui Radu Dumitriu de profesiune Pelicariu subțire, viitorul poet, romancier și publicist. Familia vedea într-insul un urmaș vrednic al părinților și bunicilor săi, respectabili negustori, procopsiți în comerțul jocăriei. După terminarea cursului primar, tatăl se gîndi să-l pregătească pentru meserie pe firavul său fiu, dîndu-l pe mîna unui toptangiu. Scăpat cu greu din acel infern al slugărniceii, viitorul poet izbuteste la vîrsta de 13 ani să se înscrie la liceul de băieți din Craiova, ale cărui cursuri le urmă pînă în anul 1884, întreprîndu-le, după ce, așa cum își amintea fostul său coleg, Caton Theodorian, „încercase să se facă actor”. Mirajul scenei cedă însă, ca și la Eminescu cu o generație înainte, același al poeziei, vocația irepresibilă a celui ce se fixase la numele de Traian Demetrescu.

Fire contemplativă și solitară, se distingea printre colegii săi liceeni nu numai prin handicapul vîrstei, — la douăzeci de ani era de-abia în clasa a III-a de gimnaziu, — dar și prin acela al maturității de judecată și prin talentul său literar, în plină ecloziune. Debutase de altfel în presa locală încă de la vîrsta de șapte-sprezece ani, în ziarele cu titlurile explozive: „Alarma” și „Clopotul”. Alt periodic, în care și-a depănat înțele amintiri, purta însă un nume mai apropiat de uneltele părințești: „Cîntarul”.

Era încă „student în liceu” (cum se spunea pe atunci), cînd tînrul poet, căruia Macedonski îi reproducuse în „Literatură” o poezie, elogios prezentată, îndrăzni să-l întîmpine pe peronul gării, iar apoi, să întrețină cu poetul blestemat, refugiat la Paris, o corespondență strînsă, soldată cu obținerea unei prefețe la prima sa culegere de versuri: **Poezii** (Craiova, Samitca, 1884). În timp ce însă marele poet era, după cum bine văzuse discipolul său, „religios, teist și, de la o vreme, chiar mistic”, Traian Demetrescu era ateu și făcea profesiune publică de necredință religioasă. În 1888, cînd i-a trasat portretul, cunoștea capodoperele lui în versuri și în proză, **Noaptea de mai și Între cotețe** („fragment dintr-o năvelă”). De la Macedonski, care-l mirunese, — după expresia favorită a lui Perpersicius — învăța probabil, precizîndu-l și umplîndu-l cu viața lui proprie, conceptul de „poezie socială”, enunțat în a doua culegere de poezii ale maestrului (**Poezii**, București, 1882). Traian descoperi în Macedonski „ceva din Lamartine”. Asta nu ne-ar spune nimic, mai ales date fiind deosebirile dintre cei doi corifei ai liricii, mai mari decît punctele de contact, dacă n-am ști că Lamartine a fost poetul său preferat și că a văzut în autorul „meditațiilor” și al „armoniilor” nu numai un foarte mare poet, dar însăși poezia (cred că formula era o reminiscență după Jules Lemaitre, criticul francez impresionist, foarte apreciat, și el, de către Traian Demetrescu). Ca să ne facem o idee despre „diapasonul” sufletesc al poetului român, la data cînd intona elogiul lui Macedonski (1888), este destul să reproducem o singură frază, revelatoare prin „tensionalitatea” (cum am citit undeva) stilului:

„Natura era pentru dînsul universală poezie sublimă, neînchipuit de sublimă, pe care o iubea cu toată nebulina sfîntă a iubirii de artist”.

În același an, poetul craiovean înființează, împreună cu prietenul său G. Pencioiu, „Revista olteană”, grupînd în jurul lor un număr de colaboratori și tratînd, pe lîngă problemele literare, și pe cele sociale, cu titluri semnificative, ca acestea: **Un cuvînt către țărani**, **Capitalul și Karl Marx**. Revista n-a trăit decît doi ani, dar a marcat în viața culturală oltenească o vizibilă orientare progresistă. La 8 februarie 1889, poetul rosti în incinta Ateneului din Craiova o cu-



Bibliografie

Poezii, prefață de Al. Macedonski, Craiova, 1884; **Freemate**, versuri, Craiova, 1887; **Amurg**, versuri, Craiova, 1888; **Cartea unei inimi**, versuri, Craiova, 1890; **Săracii**, versuri, Craiova, 1890; **Profile literare**, articole critice, Craiova, 1891; **Intim**, proză, Craiova, 1892; **Sensitive**, versuri, București, 1894; **Iubita**, roman, Craiova, 1895; **Priveliști din viață**, proză, Craiova, 1895; **Cum iubim**, roman, Craiova, 1896; **Aquarele**, versuri, Iași, 1896; **Simplu**, proză, Craiova, 1896; **Nuvela postume**, Craiova, 1896; **Nuvela și poezii**, București, 1916; **Pagini alese**, Craiova, 1924; **Poeme antimonarhice**, București, 1951, prefață de Eugen Luca; **Opere alese**, București, 1951, prefață de Geo Șerban; **Scrieri alese**, București, 1967, ediție îngrijită și prefațată de C. D. Papastase.

■ A tradus scrieri teatrale de François Coppée; a ținut numeroase conferințe și a colaborat — în perioada 1883-1896 — cu poezie, critică traducerii și proză, la numeroase publicații ale vremii.

prințitoare conferință cu titlul **Evoluția în literatură**. Noțiunea de evoluție era la ordinea zilei, în științele naturii ca și în acelea ale omului, iar conferențiarul ținu să atragă atenția asupra unui precursor național, în persoana „poetului-boier Conachi”, care făurise emistihul gnostic: „Lumea stă pe o schimbare”.

Evoluția subliniată de Traian Demetrescu mergea de la romantism, care devenise „o religie”, la naturalism, care „pentru înția oară, dă romanului o importanță științifică, aplicînd metoda analizei psihologice asupra inimii omenești”. Balzac ar fi fost „intemeietorul naturalismului”, în care vorbitorul a văzut, cu o adeziune de partizan, „propria mișcare a inteligenței veacului nostru” și care, astfel, „trebuia să triumfe!”. Deși viitorul romancier avea să rămîna departe de formula romanului zolist, conferențiarul se străduiește să dovedească, împotriva detractorilor acestuia, moralitatea implicită a lui, exclamînd triumfător: „Acum, doamnelor și domnilor, vă întreb: Cine moralizează mai mult: **Dama cu camelii** ori **Nana**?”.

Cînd însă trece la pictură, se înșeală înglobîndu-l pe impresionistul Claude Monet „printre cei mai talentați pictori naturaliști”.

Materialist convins, după ce spusese că poezia lirică, „cea mai intimă expresiune a **eului omenească**”, este „însuși sufletul”, atrăgea atenția publicului să nu ia sufletul „în sens teologic”.

POEZIA lui însăși, adunată în culegerile **Poezii** (1884), **Freemate** (1887), **Amurg** (1888), **Cartea unei inimi** (1890), **Săracii** (1890) și **Sensitive** (1894), este nu numai confesiunea unui intimist și a unui nevrozat, dar și a unui „suflet” sensibil la toate suferințele omenirii și cu deosebire la acelea ale proletariatului. Iubirea ocupă un loc larg în inspirația lui Tradem, cum și-a spus poetul și cum l-au numit prietenii și admiratorii. Unul dintre aceștia și cel mai ilustru a fost desigur Bacovia, care-l pomenește astfel, asociîndu-l corbilor din peisajul dezolat al înaintașului. Și „clavirul”, care intră în restrînsul universu bacovian, e un exemplar din recuzita poetică a lui Tradem.

Vorbitorul din **Proletarii** (întîiul titlu **Socialistul**, în „Revista literară” din 1887), care li se adresează, chemînd astfel la luptă pe muncitori:

„Muncitori, bătrîni și tineri, sclavi al burghezimii oarbe” coboară direct din **Împărat și proletar**. Poezia se încheie însă surprinzător, cu intervenția unui preot care îl denunță pe tînră a fi ateu, obținînd risipirea auditoriului:

„Toată ceata proletară se desprejmuie cu frică”.

Să fi fost oare acest instantaneu ecoul unei întîmplări reale, sau vrea să dovedească numai, la acea dată, dezorientarea unei largi părți a proletariatului?

Prevăzîndu-și sfîrșitul cu șase ani înainte, poetul convoca **La mormînt** numai și numai pe iubita sa, dezvăluînd și astfel iremediabilul său caracter romantic, în ciuda materialismului filosofic și al adeziunii teoretice la naturalism.

O parte notabilă din lirica sa militantă o constituie poeziile antidinastice, apărute în „Adevărul” lui Alexandru Beldiman, care-și încadra ziarul în negru, de fiecare 10 mai, ziua regalității. Umorul lor, adeseori de natură lexicală, rezidă în pronunția românească defectuoasă a lui Carol I. Sînt însă luați la refec și militarii, cite unul foarte merituos, ca Ion Em. Florescu, iar altul ca Jack Lahovari, mai mult distins decît valoros.

Romanele lui Traian Demetrescu: **Iubita** (Craiova, 1895) și **Cum iubim** (postum, Craiova, 1896) sînt notabile, istoricește, în cadrul evoluției genului nostru epic, atît prin schița societății contemporane, cît și prin încercarea de analiză psihologică (autorul era un admirator al lui Paul Bourget, analistul mariei burgheziei franceze sau al high-life-ului, cum l-a numit Lanson). Eroii masculini își acuză caracterul subiectiv, contribuînd la conturarea fizionomie morale a autorului, rămas poet și în genul narativ.

O tînră își ia angajamentul să fie o „Noră”, de tip se-nțelege ibsenian, dar se mîrită cu un nabab, pe care-l înșeală. Ce dovedește aceasta? Că de la teorie la practică e o distanță de care cunoscătorul de oameni trebuie să țină seama, sau un ascuns misoginism, cu tot feminismul, social și sentimental, al autorului?

Publicistica lui Tradem nu este deloc neglijabilă. Poetul își trădează „stofa” de memorialist, pe care și-or fi putut-o exploata la o vîrstă mai înaintată, dacă n-ar fi murit de tuberculoză, înainte de a fi implinit treizeci de ani. Alte proze ale lui se pot însuma genului pe nedrept, poate, socotit hibrid, al poemului în proză. Remarcabile sînt portretele literatorilor români și străini. Tradem a fost un autodidact cu o înținsă și variată lectură, în care de ponderea cea mare beneficiau poezii. Din opera filosofului francez Guyau, Tradem reține partea cea mai slabă, **Vers d'un philosophe**, așa cum se lăsase cucerit de poezia filosofică a d-nei Ackermann, lăudată ca „o cugetătoare” în singele căreia „curge un singe cu virilități bărbătești” (sic). Alt poet, ca și Tradem, intimist, dar și cu mari veleități de gînditor (**Le Bonheur, La Justice**), Sully Prudhomme, e numit „dulcele și profundul”. Dintre prozatorii francezi, Pierre Loti i s-a părut „cel mai dulce, cel mai fin, cel mai delicat poet în proză”. Epitetele sînt reversibile. Din generația sa, de poeți „fin de siècle”, Traian Demetrescu este desigur „cel mai dulce, cel mai fin, cel mai delicat poet în proză”, și în versuri, de o certă fluentă muzicală și comunicativitate.

Mișcarea literară și cea muncitorească au pierdut prin încetarea din viață a lui Tradem, la 17 aprilie 1896, un scriitor și un luptător, ambii remarcabili.

Șerban Cioculescu

■ Primim din partea criticului
I. Negoțescu următoarele :

CONSULTÂND nu demult aparatul de „Note și comentarii” al volumului *De la Ion la Ioanide* de Nicolae Balotă, am constatat cu regret că în acest sector al volumului se comentează diverse pasaje din lucrările subsemnatului, respinse pe motive ce s-ar dovedi tot atâtea rătăcirii ale textelor mele, dacă n-aș fi convins că e vorba doar de o prea grăbită și superficială lectură a acestor texte. Cum cititorii pot fi astfel induși în eroare atât cu privire la opiniile și aserțiunile mele critice, cât și în ce privește intenționalitatea criticului N. Balotă (repet, e vorba probabil doar de superficialitate — oricum regretabilă), îmi permit să restabilesc adevărul.

Citim, la p. 469, din cartea lui N.B. : „I. Negoțescu a observat că : „... la N. Iorga, stilul istoricului este mai spontan, mai senzual necontrolat decât al literatului” (Despre stilul istoricului Iorga, în *Scritorii moderni*, E.P.L., Buc., 1966, p. 234). Da, aceasta este aparența. În realitate, stilul literatului este mai inhibat de cenzurile care, în economia spirituală a lui N. Iorga, jugulau artistul. Tărimul istoriei (care pentru el era o artă) pare mai necontrolat, doar pentru că într-însul opera, înainte de toate, conștiința istoricului, iar cea a artistului era mai degajată de cenzura estetică.” Personal, mi-e imposibil să văd vreo contradicție între aserțiunea mea și cea a lui N.B., ci cel mult o contradicție, în cuprinsul afirmațiilor sale.

Mai departe, tot la p. 469 : „I. Negoțescu îl aseamănă pe N. Iorga cu Renan (cf. Despre stilul istoricului Iorga, în *Scritorii moderni*, E.P.L., Buc., 1966, p. 233). Nici o asemănare între cei doi scriitori. Nimic, la Iorga, din atașamentul entuziast la filosofia germană, din feroarea științistă a lui Renan, din atitudinea ambiguă a răspopitului față de creștinism. Nimic din marmoreana răceală a discursului, din amărăciunea celui lipsit de har. Iorga vorbește despre «paradoxele amare ale lui Ernst Renan» ca și despre studiile sale din care «rezultă zădărnica vieții». De fapt textul meu spune : „Om de știință cu realizări în domeniul literaturii, ce țin mai degrabă de felul personalității, decât de ostenelele veleitarului, N. Iorga seamănă în această privință cu Renan, romancierul, memorialistul și

dramaturgul platonician și, asemenea celui care profetiza asupra Viitorului Științei, a convertit beletristic numeroase pagini din operele sale teoretice. Desigur, deosebirea între cei doi scriitori sint totuși considerabile și ajunge să comparăm stilul fluid și simplu al lui Renan cu stilul întortocheat și spasmodic al lui Iorga, pentru a ne convinge de aceasta”. — de unde se vede că nu mi-am permis nici cea mai mică apropiere între substanța spirituală a operei lui Iorga și cea a lui Renan, deci contraargumentarea lui N. B. se exercită în gol.

La p. 483 citim : „În studiul amintit, I. Negoțescu analizează formele specifice ale experienței existențiale în opera lui Blecher. Aplicând observațiile lui Karl Jaspers, cu privire la sensul existențial al suferinței ca situație-limită, criticul insistă asupra suferinței scriitorului nostru ca trăire originară. Evident, această suferință nu este identică cu experiențele legate de boală (-boala de mai târziu i-a oferit poate doar răgazul de a da expresie artistică trăirilor lui originale) — I.



Desen de Nic. Gadea

Negoțescu, loc. cit.). Suferința nu este, pentru Jaspers, o situație-limită, dar toate situațiile-limită sunt, dintr-un punct de vedere subiectiv, suferință (cf. K. Jaspers, *Psychologie der Weltanschauungen*, Springer, Berlin, 1925, p. 247 sq). De fapt, în studiul meu M. Blecher sau bizară aventură de a fi om eu aplic (conform trimiterii exacte pe care o fac acolo), ideile lui Jaspers din „al doilea volum” al lucrării *Philosophie : Existenzherhellung*, lucrare apărută în 1932 (Springer, Berlin), unde suferința (Leiden) este tratată expres ca situație-limită. Între paginile 220—249, partea intitulată „Einzeln Grenz-

situationen” se subîmparte în secțiunile Tod, Leiden, Kampf, Schuld. Comentariul meu introductiv parafrazează paginile 230—233 din amintita lucrare, închinată exclusiv suferinței ca situație-limită. La p. 233, găsim : „Tod und Leiden sind Grenzsituationen, die für mich auch ohne meine Mitwirkung sind”. N. Balotă mă amenință însă cu ediția din 1925 a lucrării lui Jaspers *Psychologie der Weltanschauungen*.

La p. 494 citim : „E exagerată aserțiunea conform căreia Pavel Dan ar lăsa «fantasticul să se reverse pe întreaga arie epică» (Ion Negoțescu, op. cit. p. 309). Singurul text adus drept probă de I. Negoțescu (*Copil schimbat*) nu e identic cu «întreaga arie» a epicii lui Pavel Dan”. Textul meu exact (*Realism și feroare formală la Pavel Dan*) este : „Spre deosebire, totuși, de Agirbiceanu, Pavel Dan merge uneori mai departe, lăsând fantasticul să se reverse pe întreaga arie epică. Și astfel în realismul de bază al scriitorului pătrund noi elemente stilistice” ; acei unori, care lui N. B. i-a scăpat, arată clar că nu e vorba de întreaga arie „a epicii lui Pavel Dan” (N. B.), ci de întreaga arie epică din textul comentat în acest sens, adică nuvela *Copil schimbat*. De altminteri, studiul meu remarcă în repetate rânduri și foarte apăsător realismul structural al operei lui Pavel Dan, luată în ansamblul ei.

La p. 507—508, citim : „I. Negoțescu întuiește caracterul rabelaisian al criticului Călinescu : «Un Rabelais al literaturii : un exemplar de Renaștere...» (G. Călinescu : *Enigma Otiliei*, în *Scritorii moderni*, E.P.L., București, 1966, p. 261). Exemplar de Renaștere nu înseamnă neapărat umanist. G. Călinescu nu are nimic dintr-un umanist renașterist. Însă «pantagruelicele calități ale criticii călinescien» (id. ibid.) pot fi descoperite și în romanele lui G. Călinescu. Aici s-ar părea că numai ambiguitatea exprimării critice a lui N. B. lasă impresia unui contraargument. Oricum, eu însumi m-am simțit dator să-mi recitesc textul, pentru a constata că termenul de „umanist” sau ideea umanismului, legate de cea de Renaștere (în cazul lui G. Călinescu), lipsesc cu desăvîrșire din textul menționat.

Am renunțat să pomenesc acele obiecții pe care N. Balotă mi le face în cartea sa, și care exprimă opinii estetice diferite de ale mele : are dreptul la ele și poate... și dreptate. Dar e păcat că în cazul unui critic atât de avizat, o lectură fugară să ducă la interpretări de natură a frustra opiniile altora. Vorba românului : graba strică treaba.

I. Negoțescu

Revista revistelor

„Revista de filozofie”

● Citim cu deosebit interes în „Revista de filozofie” nr. 3/1976 un studiu semnat de N. Tertulian și intitulat „Știința substanței” — manuscrisul filozofic inedit al lui Camil Petrescu. Autorul, care nu se ocupă pentru întâia oară cu analiza substanțialismului camilpetrescian (vezi și volumul *Eseuri*, 1968), procedează, în scopul „formulării unei judecăți de valoare anticipativă”, la descrierea metodică, amănunțită și convingătoare a lucrării acesteia de peste 800 de pagini dactilografiate, trecând mai întâi în revistă, cu îndreptățită mirare, prejudecățile de tot felul („devenite aproape reflexe”) datorită cărora mulți i-au refuzat, și continuă încă să-i refuze (după cât se pare), lui Camil Petrescu „titlul de filozof”.

N. Tertulian subliniază de la bun început „vocația socială a întregii construcții teoretice”, faptul că „textul culminează într-o încercare de «axiologie istorică» și își găsește în schița unei etici și a unei teorii a valorilor încununarea sa firească” ; el definește riguros noțiunea de „substanță” la Camil Petres-

cu, în opoziție cu înțelesul ei curent, ca și cu cel din filozofiile clasice, apoi trece la prezentarea celor șapte secțiuni ale lucrării (privind totul de pe poziții marxiste, semnalând originalitatea sau, atunci când e cazul, limitele și erorile gânditorului român, trimițând, în fine, la opera lui literară) și se oprește mai ales asupra filozofiei politice din ultimele capitole : „Oricâte rezerve îndreptățite ar trezi filozofia sa politică, îndrăjirea antiburgheză care o nutrește, pledoaria în favoarea ideii de revoluție socială (chiar dacă s-a înșelat, uneori în mod radical, asupra căilor ei), exigența ca societatea viitorului să institue un «cod al muncii intelectuale», destinat să-i protejeze valorile spiritului, îi conferă un interes incontestabil”.

Conștient de greutatea demersului întreprins („Este o misiune dificilă să analizezi și să comentezi o operă filozofică necunoscută publicului”), N. Tertulian militează implicit pentru publicarea manuscrisului, poziție care nu poate decât să recâștige adevărul.

Red.

BARBU SOLACOLU

ZILELE ACESTEA ne-a părăsit încă unul din scriitorii aparținând generației vechi, care în timpul vieții sale s-a bucurat de aprecierea și caldă prietenie a multor reprezentanți de prestigiu ai culturii românești. Debutul literar și-l face la revista „Flacăra” lui Constantin Banu. Apoi își continuă colaborarea la numeroase publicații ale vremii.

În 1920 îi apare volumul de versuri *Umbre pe drumuri* care îi este receditat — cu numeroase adăugiri — în 1968.

Barbu Solacolu s-a simțit mult atras și de ambianța literaturii, unde a și publicat o seamă de versuri simbolisto-intimiste, bucurându-se de aprecierea și simpatia maestrului. În volumul său *Evocări, confesiuni, portrete*, apărut în 1974 la „Cartea Românească”, Solacolu consacră un foarte sugestiv capitol ceneclului literaturii precum și poetului și omului care a fost Mădăraș.

A fost și un fervent colaborator al „Rotondei 13” de pe lângă Muzeul Literaturii Române, distingându-se prin puterea de evocare, bogata informație și verva inepuizabilă.

Printre volumele apărute în cursul anilor mai semnalam : *Dostoievski*, 1923 ; trilogia *Henric VI* de Shakespeare, 1958 ; o antologie din poezia lui Ronsard, 1959 și o altă din poezia lui Carducci, 1964 ; William Styron, *Marșul cel lung*, 1967 etc.

A fost prieten apropiat al lui Ion Barbu, Ion Vinea, Tudor Vianu, Al. Colarian, Șerban Cioculescu etc.

Prin moartea lui Barbu Solacolu literatura noastră pierde pe unul dintre cei mai vechi și mai înzestrați slujitori ai săi, care prin talentul, onestitatea și erudiția lui va putea servi drept înalt exemplu tinerelor noastre condeie.

Paul Daniel



● A APĂRUT nu demult, în Editura Didactică și Pedagogică, un tratat intitulat *Slava veche și slavona românească*, operă colectivă coordonată de Pandele Olteanu. În afară de acesta, la redactare au luat parte Gheorghe Mihăilă, Lucia Djamo-Diaconă, Emil Vrabie, Elena Lința, Olga Stoicovici. Mihai Mitu, membri ai colectivului de slavistică de la Universitatea din București, toți doctori în științele filologice.

Tratate și manuale de slavistică există de multă vreme în alte limbi, opere ale specialiștilor străini. De astă dată avem unul al nostru. Fără îndoială, știința este internațională și ceea ce este important e să fie consemnate și explicate în cărți datele din realitate. Trebuie totuși să ținem seama că, în materie de filologie, există diferite puncte de vedere după țări și limbi și că contează foarte mult din ce perspectivă sînt prezentate faptele.

Aceasta înseamnă că este foarte important să avem un tratat al nostru, care, pe lângă noțiunile generale, să cuprindă elemente privitoare în primul rând la noi. Semnalez, de pildă, că în corpul lucrării de față Lucia Djamo-Diaconă a încadrat un amplu studiu al redacției românești a limbii slavone, interesant între altele prin aceea că grupează amănuntele privitoare la limba noastră care se pot studia, într-o fază mai veche a lor, cu ajutorul indicațiilor furnizate de textele slavone. Este ușor de înțeles că în aceste texte, în mod voluntar sau involuntar, copistii și redactorii români au introdus particularități ale felului lor de a vorbi.

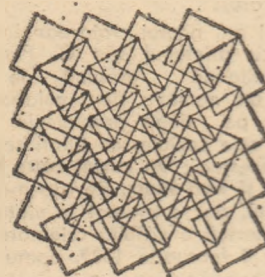
Pentru a lua un singur exemplu : se știe că în româna vorbită articolul masculin, la nominalul singular, este -u (în exemple ca omul), deoarece -l, pe care îl păstrăm în scris, nu se mai pronunță ; dar cit de veche este suprimarea lui ? Constatăm că încă în secolul al XV-lea apar în textele slavone scrieri ca *hotaru*, *albu* (nume de persoană) și altele. Fără mărturia acestor texte, am fi putut crede că fenomenul este mult posterior, deoarece în textele scrise în românește, din secolul al XVI-lea încolo, -l este aproape cu regularitate notat, sub influența tradiției.

Alt aspect care merită să fie subliniat este deprinderea cu munca colectivă. Pe de o parte, împărțind diversele capitole ale unei lucrări la mai mulți colaboratori, fiecăruia îi revin părțile în care are de spus lucruri mai multe și mai bine gândite ; pe de altă parte, dacă fiecare capitol, după redactare, este discutat în colectiv, se evită unele scăpări și se îmbunătățesc formulările.

În sfârșit, un subiect pe care l-am mai pomenit altădată, este interesant de constatat că numărul lingviștilor este în necontenită creștere în țara noastră. Acum 40 de ani, dacă am fi adunat pe toți slaviiști din țară (lucru greu de imaginat, de altfel, deoarece în general lingviștii nu se prea împacău între ei), n-am fi ajuns la un număr atât de mare cât al celor care au elaborat lucrarea prezentată aici. Acum, nu numai că și în celelalte centre universitare se predau limbile slave, dar chiar în București mai sînt numeroși specialiști de valoare care nu au contribuit la lucrarea pomenită. E și acesta un ajutor în adîncirea cercetărilor, pentru că, acolo unde sînt mai mulți cercetători, găsești mult mai ușor de la cine să primești o informație sau, mai simplu, cu cine să schimbi o idee. Sînt convins că simplul fapt de a expune unui om priceput teoria pe care ai conceput-o constituie un sprijin în muncă, pentru că te obligă să formulezi ideile mai clar decît pentru tine însuși.

Astfel, după mine, volumul publicat de slaviiștii noștri este un simbol al progresului pe care l-a făcut și continuă să-l facă știința românească.

Al. Graur



Memoriile lui Iorgu Iordan

EMINENT lingvist, filolog și om de cultură, Iorgu Iordan a publicat de curind, la vîrsta respectabilă de 88 de ani, întîiul volum al **Memoriilor** sale, conținînd evocarea copilăriei și a adolescenței sale, în cuvintele lui Sadoveanu, a „anilor de ucenicie” (traducere liberă a goetheanului „Lehrjahre”). E vorba de perioada cuprinsă între 1888 (Iorgu Iordan s-a născut la Tecuci, la 29 septembrie/11 octombrie 1888) și încheierea primului război mondial, care-l găsește profesor de germană la Iași, în pragul doctoratului cu A. Philippide și al unei călătorii de studii în Germania lui W. Meyer-Lübke și în Franța lui Jules Giliéron. Prea puțin literare (și într-o măsură încă și mai mică, literaturizate), **Memoriile** lui Iorgu Iordan se deosebesc în această privință de acelea sadoveniene, deși atmosfera ieșeană de la răsăpintia secolelor XIX și XX este oarecum aceeași la amîndoi, punînd accentul pe informația exactă și constituind în felul acesta un document extraordinar de minuțios pentru viața socială a epocii. Nu vom găsi, cum ne-am aștepta poate, portrete și povestiri; mai degrabă, tabloul metodic zugrăvit al orașului natal, al satelor din împrejurimi, al capitalei Moldovei de acum șapte decenii, cu numeroase date, pe care o memorie desăvîrșită le-a conservat, asupra nivelului de trai, obiceiurilor, învățămîntului, politicii, cu precizii toponimice de atlas lingvistic, cu o bogată colecție onomastică în general, în reținerea cărora a jucat desigur un rol vocația celui ce se va consacra ulterior studiului limbii.

Aceasta este și însușirea artistică cea mai izbitoare a **Memoriilor** lui Iorgu Iordan, în care simțul realității este, în primă instanță, un simț al numelor de tot felul. Cele dinții aparțin universului copilăriei. Tecuciul natal, cu mahalalele și străzile sale, apoi satul de obîrșie al mamei sînt descrise tocmai sub acest raport. Investigațiile copilului sînt și investigații toponimice („Alte două mahalale mă atrăgeau, cred, și prin numele lor. Una era „În Peri”, peste Birlad și la sud de Crivîțeni, mahala pe care o continua fără întrerupere. Farmecul produs de despărțare și de nume...”). În satul Nicorești, unde familia mergea des, la rude, îi atrag atenția antroponimia și unele forme specifice în vorbire. Aici limba stă oarecum la baza stării de spirit particulare a copilului („Nu numai condițiile materiale, schitate, din fugă, mai sus, ci și cele spirituale difereau de cele cu care eram eu deprins în mahalaua noastră tecuceană. Nume de botez sau de familie ca Tudosca, Ciocan, Durbaca, Pădure, Usturoi, Lupascu, Trohin, Mandrea — și altele, probabil, pe care le voi fi uitat — îmi sunau aproape poetice, adică romantice, prin marea lor raritate în împrejurările date. Și unele particularități ale vorbirii contribuiau la crearea acelei stări de spirit oarecum visătoare. Mama Tudosca, vecină gard în gard cu „mama-bătrînă”, spunea, de pildă, eu cîrpsc, să cîrpsc etc. La Tecuci, noi spuneam cîrches, să cîrhească etc.”). Vorbirea mamei pare semnificativă autorului, prin humor și inventivitate, pentru vechimea „neamului” ei. Dar ea devine, literar, un original mijloc de caracterizare a „personajului”. Transcriu o pagină foarte frumoasă în care turnura „științifică” a comentariului nu anulează impresia de observații făcute pe viu și încărcate de o discretă afectivitate: „Cînd o întrebam noi, copiii, ce sărbătoare este într-o zi oarecare — copiii ar dori să fie

mereu sărbători — ea ne răspundea aparent foarte serios: «Curgolea înainte sărăciei», o formulă aș zice extraordinară ca semnificație socială. În preocupările mele de ordin profesional n-am dat în nici o culegere de folclor sau de etnografie de acest «nume», glumeț firește, de sărbătoare. Dacă vedeam pe cineva, necunoscut de noi, trecînd «pe drum», doream, bineînțeles, să știm cine este. «Cotea de la oi», spunea ea, tot serios. Văzînd cum ne spălăm, de mintuală, pe față și pe miini, ne sfătuiă, ironic, să nu frecăm prea tare, că dăm de alb. Cînd îl căuta pe frate-meu Marin, care era, de obicei, absent în chestiuni legate de treburile casei, și el se făcea că nu aude de acolo unde se găsea — în grădină sau la vreun vecin — îl striga, blestemîndu-l: «Marin, unde ești? Marea ai trece-o și Dunărea!». Făcea, cum se vede, legătura determinată de asemănarea fonetică, între numele băiatului și cuvîntul «mare». Formula cu trecerea Mării și apoi a Dunării este evidentă că nu-l aparținea, dar apropierea amintită o făcea ea însăși, fără un model străin. Cînd făceam mofturi, mai ales la masă, ne spunea, de astă dată extrem de serios: «Sărache ghine (= bine), mult rău aștepti». Și înțelegeam, mai ales din ton, că avea perfectă dreptate și reacționam în consecință: Printre alte figuri de stil ale ei, de fapt produs general și anonim al vorbitorilor limbii noastre de-a lungul generațiilor, era următoarea. Cînd cineva avea un inel sau o brățară aparent aurie, ea spunea, la fel cu ea toți vecinii noștri, că «e de aoleu și spoit cu vai de mine», o definire glumeață, în fond tristă, a sărăciei oamenilor celor mulți, bazată pe realitate, nu numai în ce privește conținutul ei social, ci și pe expresia, produs al tehnicii bijutieresti — cf. «de argint suflat cu aur» — dar și al unui fel de simbolism fonetic — joc de cuvinte. Ironia aceasta era, foarte des, și autoironie.”

Portretistica, bogată și diversă prin firea lucrurilor într-o carte de memorii, e mai puțin interesantă prin plasticitate și abundență afectivă, ca la Iorga, de exemplu, decît prin înclinația spre determinarea trăsăturilor distinctive, rareori strînse la un loc, ale unei personalități. Sadoveanu fiind, la rîndul lui, malițios-ironic, la fel ca E. Lovinescu și mai apoi S. Cioculescu, autori ai unor succinte și pregnante portrete, autorul **Memoriilor** se deosebește de ei întrucît preferă caracterizării literare judecata morală. Tuturor contemporanilor cunoscuți le alcătuiesc fișe destul de amănunțite, care denotă o memorie ieșită din comun, confruntîndu-i tot timpul cu gesturile și acțiunile lor. Deși i-a dispăcut totdeauna, după propria mărturisire, pedagogia, Iorgu Iordan procedează aproape pedagogic, dînd note pentru comportare pînă și foștilor profesori de la Liceul Internat sau de la Universitate. E rareori îngăduitor, căci nu „iartă” nimic și ține minte tot felul de lucruri despre fiecare; rămîne, și în acest delicat domeniu, un om de știință care pune exactitatea mai presus de orice; exactitatea fiind totuna în acest caz cu sinceritatea, puțină dintre cei evocați (între aceștia G. Ibrăileanu, A. Philippide și C. Stere) scapă sarcasmelor și chiar indignărilor (semnînd cu niște descărcări electrice) ale memorialistului; dar, trebuie nămaidecît adăugat, spre cînstea lui, el nu se cruță nici pe sine, neînflorindu-și succesele și neocolindu-și eșecurile. De obicei, sentința cade sec ca o ghilotină. Frazele sînt scurte, nete, fără umbre. Nu se urmărește nici un efect artistic. De tratamentul cel mai aspru au parte politicienii (xenofobul și antisemitul A. C. Cuza în special) și oratorii politici. În

cîteva pagini, maioreștiene ca tăietură, și la fel de lipsite de căldură, se perindă numeroși „oratori, retori și limbuiți” de pe la începutul secolului, Delavrancea, Tache Ionescu, Nicolae Filipescu, Al. Marghiloman și alții. Deși el însuși este un om reticent și un evocator precaut și timid în expresie, Iorgu Iordan se arată sensibil mai ales la vorbirea temperamentală a lui C. Stere și N. Iorga, din cauza convingerii pline de umană emoție pe care ea o lasă să se întrevadă, și deloc la aceea de o desăvîrșită cursivitate, ca și cum ar fi „dictată”, a lui Delavrancea. E instructiv să vedem această sensibilitate a unui ascultător din generația tină (prin 1911), după ce cunoaștem portretul celebru datorat (cam tot atunci) lui Titu Maiorescu; și să ilustrăm tehnica lui așa de lapidară:

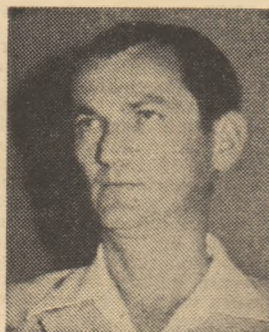
„Reputație generală de mare orator, nu numai politic, avea, înaintea tuturor politicianilor epocii, Delavrancea. L-am auzit o singură dată și nu mi-a plăcut. Ceea ce mă îndispunea pur și simplu era impresia contra căreia încercam să lupt, fără a reuși, că umbla cu orice preț după succes. Frazele cuvîntării sale erau, de obicei, scurte și foarte scurte, simple propoziții, adesea fără predicat și chiar fără subiect, un fel de formule exclamative, rostite cu mare meșteșug și parcă „dictate”. După fiecare, făcea o pauză, pe care eu o interpretam ca o invitație la aplauze adresată ascultătorilor. Există în aproape întregul discurs un fel de ingeniozitate în căutarea și găsirea cuvîntelor și expresiilor de efect. L-am socotit totdeauna mai mult ca un retor decît ca un orator propriu-zis. Această particularitate, repet, dominantă în producția sa oratorică, așa cum am cunoscut-o eu, apare des, cu efecte similare asupra mea, și în opera lui literară, mai cu seamă în cea dramatică.”

Autorul fiind în **Memorii** de o mare discreție în ce-l privește (schînd mai curînd decît dezvoltînd o autobiografie spirituală), cîteva momente merită • menționa pentru calități pe care el

nu și le arogă niciodată. Evitînd ceea ce ar putea să pară literatură, Iorgu Iordan pictează totuși, uneori, cu mină sigură, deși foarte economicoasă, scene și tablouri sugestive estetic. Iată bunăoară această „fată cu pepene”, zărită o clipă în copilărie pe gardul curții vecine: „Mi-aduc aminte și acum, cu plăcerea estetică pe care o aveam, cred, și atunci, că vara, cînd era sezonul pepenilor, ea se urca dis-de-dimineață pe gardul dintre grădina noastră și a lor cu un pepene verde mare în mînă, căruia izbutea să-i dea drumul lin în patul, lipit de gard, unde dormea cel «curtat» de dînsa.” Sau iată un interior de moară, păstrat intact într-un colț al memoriei ca un straniu vis copilăresc: „Privești la moară mi se părea extraordinară. Interiorul cu instalația respectivă, foarte slab, dar suficient luminat pentru ca oamenii să poată lucra, mulțimea celor care așteptau, unii înăuntru, alții afară, pînă să le vină rîndul, vorbele lor mai mult șoptite — pentru auzul meu — dar rostite puternic, pentru a putea concura cu huruitul roților, în sfîrșit zgomotul monoton al acestora numai bun pentru a te face să dormi: toate acestea mă transportau, cu adevărat, în altă lume, într-un fel de vis, pe care nu-l aveam ca atare niciodată în nopțile copilăriei.” Prea lungi pentru a le reproduce aici sînt meticuloasele, admirabilele descrieri ale obiceiurilor de sărbători la Tecuci, ale jocurilor copilului, ale felului în care mîncau și se îmbrăcau oamenii modești la sfîrșitul secolului trecut, ale clădirilor și locurilor pitorești din Moldova de odinioară; în sfîrșit, de o inestimabilă valoare documentar-sociologică sînt paginile despre sistemul de învățămînt românesc de dinainte și de după reforma lui Spiru Haret. Primul volum al **Memoriilor** lui Iorgu Iordan rămîne, mai cu seamă sub acest raport, o carte serioasă, atractivă și de neînlocuit.

Nicolae Manolescu

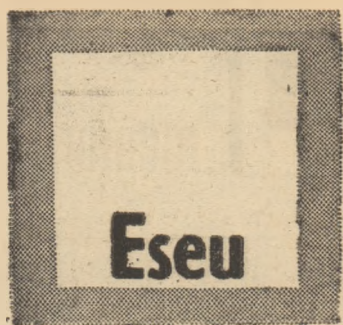
DOMOKOS SZILÁGYI



forma sub privirea lui în poezie, își căuta prin verbul lui perfecțiunea și calea de pătrundere spre conștiința și inima semenilor săi. Firav ca un fir de iarbă, cu ochi albaștri ca iezerul în care se scaldă nesfîrșitul înălțimilor, cu glasul tăiat, de parcă ar fi avut grijă ca fiecare cuvînt rostit să nu strice echilibrul sonor al universului, el a trecut printre noi, chinuit de inimaginabile dureri trupești, semînd numai bucurie și incantație, puritate și dăruire. A fost unul din traducătorii cei mai devotați și inspirați ai literelor românești în limba maghiară, turnînd în fiecare rînd tîlmăcit aurul sufletului său în care sălăsluia deplin simțirea de frăție.

„Aș vrea să trăiesc pînă-n anul 2000” — mărturisise într-o poezie. Poezia sa excepțională va dăinui peste multe hotare ale timpului, vestind viitorului existența noastră, a acelora care au avut fericirea să-i fim contemporani.

Szász János



Un „Jurnal european“

DUPĂ: O! Espăna (1974), volum de false „impresii de călătorie“ în Spania, întrucât sub forma urmăriilor unor „reacțiuni subiective“ se făcea o personală introducere în universul hispanic, Adrian Marino publică un nou jurnal „de voiaj“, de astădată cu un mai direct caracter confesiv, nu totuși fără o continuă raportare franc polemică de cele mai multe ori la scrieri similare din literatura noastră. Este aici, desigur, și ceva din „spiritul de competiție“ atât de propriu lui Adrian Marino (notez, în treacăt, că propriu și personal sînt cuvintele cu frecvență cea mai mare în această carte), vădit în două tendințe complementare: integrarea într-o „tradiție“ și, imediat, depășirea ei. Acesta e chiar sensul subtitlului **Carnetelor europene**, parafrază după memoriul lui Constantin (Dinicu) Goleșcu — „Insemnare a călătoriei mele făcută în anii 1969—1975“, Adrian Marino arătînd, într-o scurtă prefață, că „Orientarea fundamentală“ a jurnalului său „constă în asumarea și, în același timp, în depășirea a ceea ce aș numi «complexul Dinicu Goleșcu» latent nu numai în orice călător român cultivat, dar infuz în întreaga conștiință culturală română modernă“. Considerîndu-l pe Constantin Goleșcu dintr-un punct de vedere azi măcar în parte desuet, Pompiliu Constantinescu observa la fel, în 1932, că „sufletul“ acestuia „trăiește, cu modificările impuse de evoluția vremii, și în călătorii contemporane“. Dar ceea ce lipsește cu desăvîrșire în vechiul și mereu actualul memorial de călătorie al marelui logofăt este tocmai „complexul de inferioritate“: aflat, s-ar putea spune, între două lumi, între apaticul Orient vicios, ritualic, fatalist, „atemporal“ și între Ocidentul energetic, rațional, activ, „logic“, „individualist“ și constructiv, Constantin

*) Adrian Marino, **Carnete europene**, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

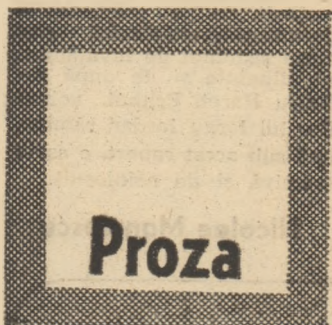
(Dinicu) Goleșcu aderă fără rezerve, dar și fără „încintări“ copilărești, de „primativ“ — cum îl numește Pompiliu Constantinescu! — ce ia contact, buimăcit, cu „civilizația“. El se descoperă nu „oriental“ în Europa, ci european într-o prelungire artificială, determinată de vicisitudinile istorice, a Orientului, avînd într-un chip foarte limpede o conștiință nu numai a posibilității regenerării, a „deșteptării“ și a „luminării“, dar și a necesității obiective a transformării: „**vei serie** — zice Goleșcu — fiind incredințat că în anii cei mai vechi au fost în trupurile moșilor noștri sânge românesc, au avut fapte virtuoză“, în altă parte vorbind despre romani, strămoșii noștri care și-au „revărsat“ cultura și civilizația „în toată Evropa cea luminată“. Conștiință lucidă a deosebirilor, de bună seamă; dar prin presus de aceasta, o foarte vie conștiință a nevoii și a puterii de a le șterge, un extraordinar „impuls de mare progres și reformă prin imitație și emulație, în spirit profund patriotic“, cum scrie Adrian Marino într-o încercare de definire a notelor „complexului Dinicu Goleșcu“. Acela „polaritate funestă“, cum o numea Mircea Eliade, constînd în divizarea „pentru sau contra Europei“, își face apariția mai tîrziu; n-o găsim la marelui logofăt, nici la 1848, ci către sfîrșitul veacului al XIX-lea; iar o energică reacțiune împotriva acestei simplificații își face apariția abia în deceniul al patrulea al secolului nostru, printr-o întoarcere la „**enciclopedism**“ și la „**sinteză**“, printr-o voință încordată de creație și de construcție „propriie“, „originală“, fără imitație servilă dar și fără idiosincrasii sumare, înțelegîndu-se, pentru a cita din nou, că spiritul creator național „se manifestă rezistînd, opunîndu-se, alegînd și respingînd“.

Cu schimbările firești produse în deceniile postbelice, sub aspect istoric, social și ideologic, cu transformările și cla-

rificările inerente unui proces revoluționar, concepția unei „confruntări“ deschise, „față în față“, întemeiată pe un „raport de egalitate“, s-a dovedit a fi singura viabilă în planul culturii. Nici „aservire“ epigonică, nici „respingere“ obtuză, atitudinile deopotrivă sterile și chiar dăunătoare: ci dialog activ, de pe pozițiile unei reale independențe spirituale. Jurnalul european al lui Adrian Marino se înscrie în cadrul acestei concepții atât programatic — „In această perioadă de profunde răsturnări de optică și perspectivă, cînd o întreagă lume (în curs de dezvoltare) refuză tot mai hotărît ierarhiile și definițiile tradiționale, gestul de independență spirituală devine o manifestare organică, expresia firească a unei noi mentalități «europene» și «internationale» — dar și prin natura personalității autorului său. Energetismul, vocația constructivă, spiritul de emulație, ambiția marilor întreprinderi, disprețul sarcastic pentru „mediocru“ și pentru „inconsistent“, un „optimism“ temperamental ce nu-și refuză plăcerea autocontemplării satisfăcute și nici o anume „agresivitate“ dedusă dintr-o solidă conștiință a valorii proprii, ca individ sau ca exponent (funcționarea unui birou de poștă parizian care nu știe unde se găsește România e... imortalizată în **Carnete europene** prin iritata formulă „o moacă oarecare, în conștiința căreia harta Europei încă nu se gravase!“), sînt caracteristici izbitoare, desigur, deductibile din opera de critic și teoretician literar a lui Adrian Marino, dar cu o prezență directă, nemediată, abia în acest jurnal european. Care se deschide cu o lungă „Confesiune involuntară“ conținînd, în latura esențială, un examen riguros din perspectivă proprie, al „poziției“ literare și intelectuale a autorului său; text viu, incitant, „exploziv“ în stilul cunoscut, poate că uneori și „iritant“, ca, de altminteri, orice afirmare a subiecti-

vității și căruia nu i se poate imputa nimic, în afară de absența chiar și a unei măcar, umbre de indoială față de sine, într-un plan cit de neînsemnat: este însă un curat „manifest“ și ezităriile interioare sînt, obiectiv, necunoscute „genului“. În postură de călător, Adrian Marino este un adept convins al voiajului funcțional, îngăduindu-și rareori „aventuri“ cu caracter obișnuit turistic; impetuos, dinamic, „metodic, organizat și practic“ el declară de altfel că ar putea redacta „chiar un mic ghid, o scurtă «introducere în călătoria intelectuală»“. Călătoriile sale au obiective precise (studii, întîlniri internaționale), în genere împlinite, jurnalul propriu-zis conținînd însă nu atât relatarea acestor „acțiuni“ sau a celor neprevăzute, accidentale, cit transcrierea datelor unei cunoașteri interesată fundamental de „acumulări“ și de „sistemizare“, universul predilect fiind cel cultural. Bibliotecă, muzee, expoziții; apoi redacții, edituri, congrese, colocvii: aceasta e „spațiul“ **Carnetelor europene**, explorat însă fără pedanterii, fără „academicism“, într-o dispoziție de maximă receptivitate „critică“ și cu o degajare ce nu exclude nici participarea entuziastă, nici vibrația la „sublim“ și nici notația ironică (dar la Adrian Marino se poate vorbi mai curînd de sarcasm) sau reacția de refuz direct. Tensiunea jurnalului, remarcabilă, vine din capacitatea autorului de a „vibra“ la faptul de cultură, angajîndu-se total în orice „acțiune“, în-cît chiar mersul cotidian la Biblioteca Națională din Paris se preface într-o pasionantă „aventură“, deloc mai prejos de, spre exemplu, căutarea unei adrese în Amsterdam; în-cît nu e decît firesc să asociem aceste **Carnete europene** de „romanul indirect“ al lui Mircea Eliade, Șantier, și de a vedea în Adrian Marino un scriitor în adevăratul sens al cuvîntului.

Mircea Iorgulescu



Anticipația românească

ION HOBANA s-a dedicat, cu un fel de patimă bine sistematizată, susținerii și răspîndirii la noi a literaturii de anticipație, făcînd operă de traducător, de prefăcător și de antologator pe lingă cea de creație propriu-zisă. În tinuta rece, solemn politicoasă a scriitorului n-ai putea ghici la prima vedere un împătimit. Iată, de data aceasta, ne-a oferit o culegere de schițe „**O falie în timp**“, cu care dorește să ne convingă de continuitatea preocupărilor pentru această specie în literatura noastră, amintînd cititorilor că există deja o tradiție și, dacă nu o tradiție, măcar o mai veche propensiune a scriitorilor români spre constituirea unei imagini sugestive a viitorului.

Și, într-adevăr, de la începutul secolului literatura noastră nu a fost lipsită de roadele fanteziei anticipative a unor creatori de prestigiu, cum ar fi Al. Macedonski (prezent în antologia lui Ion Hobana cu **Oceania — Pacific — Dreadnought** — ca majoritatea profesilor poetului nici aceasta nu s-a confirmat, anul 1952 a trecut fără ca visul orașului plutitor să se fi împlinit), Tudor Arghezi (în preistoric), Victor Eftimiu (Un asasinat patriotic), Felix Aderca (Pastorală), Victor Papilian (Groază), Oskar Lemnar (Triumful lui Crookes), Mihai Dragomir (Reversul domnului Valdemar).

Ceea ce se poate observa de la prima vedere este însă caracterul intîmplător și periferic al preocupărilor de acest gen în opera scriitorilor citați (pentru nici

*) **O falie în timp**. Pagini de anticipație românească prezentate de Ion Hobana. Ed. Eminescu, 1976.

unul ele nu au fost precumpănitoare) și, dimpotrivă, caracterul dominant al acestor preocupări în opera scriitorilor contemporani citați (Horia Aramă, Vladimir Colin, Victor Kernbach, Mircea Opriță, Adrian Rogoz, Cecilia Dudu și Ion Hobana însuși). Apare astfel mai clar, împotriva încercării de demonstrare a continuității pe care a intenționat-o Ion Hobana, că la noi constituirea speciei este un proces foarte tînăr, foarte apropiat, aventurarea scriitorilor dintre cele două războaie mondiale pe tărîmurile fanteziei științifice fiind capricioasă, uneori chiar o simplă cochetărie estetică. Cu excepția lui Felix Aderca, autorul unui roman de anticipație nu lipsit de o substanță satirică ce trebuia să vizeze prezentul, **Orășele înecate**, ceilalți au manifestat un interes puțin fructuos pentru science-fiction. De altfel, personal, cred că fragmentele din **Tablete din Tara de Kutu** a lui Tudor Arghezi, și din **Aventurile domnului Ionel Lăcustă-Termidor** a lui Felix Aderca, nu sînt dintre cele mai bine alese, cele două cărți oferind pagini mai sugestive, mai apropiate speciei decît acestea.

Oricum ar fi, la o analiză a textelor cuprinse în antologie aș mai putea observa dispariția (parțială) a fondului satiric existent în opera clasicilor, să zicem, și amplasarea luată de fantezia tehniciată. Acolo unde domina spiritul critic, ironia, chiar sarcasmul, s-a instaurat (cu unele excepții fericite) o seriozitate științistă care scade, cred eu, forța artistică a viziunilor, duhul literar propriu-zis. S-a pierdut ceva din plăcerea jocului și din dialogul subtil, ocultat, cu contemporaneitatea. Verva pamfletară a lui Tudor Ar-

ghezi, ca și „darul de a face enorme jucării“, pe care îl aprecia G. Călinescu în romanul lui Felix Aderca, nu mai sprîjină dinăuntru fantezia scriitorilor noștri de literatură științifico-fantastică. Au mai rămas urme, incontestabil (dovadă schița de un crud studiu psihologic **Pianul preparat** de Horia Aramă, tabloul sarcastic al la Orwell din **Arheo Vlastia** de Dorel Dorian, ironia inteligentă la adresa procedeei literaturii de anticipație, a ticurilor științifice și a limbajului ei, din **Corsarul Ceciliei Dudu**), dar impresia generală este aceea de severitate și de exclusivă plăcere a anticipației serioase, bazate pe date științifice, pe calcule sau ipoteze deja palpabile.

Or, aici se manifestă acel ceva foarte naiv al literaturii de anticipație de pretutindeni, și anume credința că fantezia noastră poate sări peste etape și presimți dimensiunile societății umane în anul „197-R.N.“, bazîndu-se pe una sau cîteva supoziții de natură tehnică. Naivitatea constă tocmai în iluzia că omul va evolua în raport numai de evoluția științei, omîindu-se faptul că el va evolua mai ales în raport cu sine însuși. Atunci cînd nu se adresează special copiilor sau adolescenților, cu intenții instructive, această literatură își găsește justificarea în fantezia ironică sau în puterea de prefigurare a portretului uman viitor, mai mult decît în alcătuirea unui inventar de obiecte și a unui decor extravagant. Cred că lipsește încă literaturii noastre științifico-fantastice viziionarismul cu rezonanțe filosofice, sociologice. Ea se aplică pe spații mici, pe motive fără amploare. Am remarcat totuși în antologia lui Ion Hobana cîteva scriitori de talent în această

direcție: Mircea Opriță, Adrian Rogoz, Cecilia Dudu, Horia Aramă. Poetică, de un farmec livresc este schița antologatorului, intitulată „**Un fel de Spațiu**“.

Și încă o observație pe care aș dori s-o fac: stilul unor povestiri păcătuiește prin extravaganta forțată, prin fraze complicate, greoaie, printr-un limbaj excesiv tehnicist, pretențios și fad. „Un vînt deductiv bătut prin mințile multor oameni“, „Apăru repede o anumită aglutinare afectivă de calități sau de defecte în jurul unui sau altuia“, „Tocmai pe cînd imi savuram starea logică, a venit la mine un funcționar...“ „Intr-o primăvară inconstantă, după o zi care antologase toate anotimpurile și acum răsplinea un aer cenușiu de toamnă tîrzie, ei tot mai sedeau sub pinul bătrîn care le dădea uneori iluzia veșniciei“. Uncle nume propriu sînt căutate: Dreg, Al, Spiros Parparia etc. Cînd asemenea construcții sonore au funcție ironică sînt suportabile și oarecum necesare, cînd ele devin însă purtătoare de mesaje patetice devin supărătoare.

Dana Dumitriu



Eveniment și literatură

TEODOR VĂRGOLICI
ECOURILE
LITERARE
ALE CUCERIRII
INDEPENDENȚEI
NAȚIONALE

editura eminescu

UNUL din istoricii și cercetătorii noștri literari cei mai documentați, Teodor Vărgolici, familiarizat în-deosebi cu literatura secolului trecut, și-a impus, de curând, o sarcină pe măsura, am spune, erudiției sale în acest domeniu: de a înregistra, pe cât posibil, toate „ecourile literare ale cuceririi independenței naționale” într-o unică și amplă lucrare *).

„Toți cei ce au scris până acum despre oglindirea războiului pentru independență în literatura noastră — arată autorul — s-au limitat, în general, la operele cunoscute, consemnând doar poeziile lui Alecsandri și Coșbuc, romanul în război de Duiliu Zamfirescu, povestirile lui Mihail Sadoveanu și schițele lui Emil Gârleanu, lăsând necercetat un impresionant număr de scrieri”.

Acordând, în contextul contribuției sale, atenția cuvenită, cum era și firesc, scriitorilor mai sus-citați, Teodor Vărgolici își propune totodată să scoată la lumină tocmai acest „impresionant număr de scrieri”, „necercetat” suficient sau chiar deloc până acum. Va răscoli în acest scop rafturile mai puțin solicitate ale bibliotecilor, va răsfoi colecții prăfuite de reviste, se va cufunda în lectura autorilor obscuri. Rezultatul unei asemenea sir-guințe, rară chiar la un istoric literar, va fi un tablou informativ vast, care, cel puțin nouă, nespecialiștilor, ni se pare exhaustiv. Toate mărturiile literare ale războiului și ideii de independență sunt adunate cu grijă, de la cele ale pașoptiștilor și ale scriitorilor contemporani cu evenimentele de la 1877 până la cele ale autorilor de azi, nefiind omise, evident, nici acelea aparținând generației imediat următoare obținerii neahtării, începutului de secol sau perioadei interbelice. De la Nicolae Bălcescu și Alecu Russo, de la Vasile Alecsandri, Coșbuc și Duiliu Zamfirescu, cercetarea merge până la tinerii de azi Ion Crânguleanu și Marin Tarangul, de la cele mai glorioase nume ale literaturii române, Eminescu și Caragiale, ea coboară la scriitorii uitați — totul, de la opere celebre până la facile improvizatii dramatice, „destinate serbărilor școlare și sătești” — a fost trecut în revistă, citit sau recitat din unghiul temei care l-a interesat pe autor.

De câteva ori în cuprinsul lucrării sale, Teodor Vărgolici simte nevoia să opună criteriul estetic, prin natura lui discriminativ, acestei mase copioase de literatură tematică. Cu toate acestea, — dar poate și pentru că manifestărilor literare de mai mică valoare sau de-a dreptul precare autorul nu uită aproape niciodată să le releve bunele intenții din care pornesc —, caracterul cărții rămâne descriptiv-informativ, de largă cuprindere, de înregistrare exhaustivă. Teodor Vărgolici menționează, chiar și atunci când i se în-

timplă — ca în cazul romanului *Leul de la Smirdan* de Petre Florescu, apărut în 1942 — să respingă categoric. Expozitivă, lucrarea acceptă, totodată, lipsită de accentele oricărei preferințe, cele mai diferite perspective artistice asupra războiului de independență, de la aceea jubilativă a lui Alecsandri la cea atît de profund socială și de tulburător umanistă a povestirilor lui Sadoveanu sau Emil Gârleanu. Această obiectivare a autorului poate deveni uneori excesivă și atunci ea oferă spectacolul unor opinii care se juxtapun cuminte deși se contrazic în chip flagrant. Astfel, la pag. 71, autorul consideră că „Eminescu, bun cunoscător al trecutului nostru, nu putea accepta ideea că România a fost o țară vasală. Respectând adevărul istoric, protesta împotriva acestei idei: «Cînd România a fost vasală vreunui din puterile vecine? Cînd Domnul român a stat în relații de vasalitate către vreun suveran vecin? Niciodată!»”, pentru ca la pag. 192 să citeze, cu aceeași aprobare, articolul lui Odobescu intitulat „Suzeranitatea Turciei”, în care scriitorul „se străduia să demonstreze că subordonarea țărilor noastre Porții Otomane era o moștenire urită a trecutului”, după cum arată chiar Teodor Vărgolici, care citează și acest pasaj din articolul lui Odobescu: „Cînd nici temerea, nici vreun folos practic nu mai pot legitima vechile relații, păstra-se vor ele în etern, fără de nici o logică politică, fără de nici un efect practic decât acela de a fi vasalul neconștient expus la insulte și la umiliri, din partea răuvoitorului său suzeran?”.

Citind volumul *Ecouri literare ale cuceririi independenței naționale*, interesul nostru, mai puțin solicitat de, să zicem, comentarea cunoscutelor poezii ale lui Alecsandri sau Coșbuc, se îndreaptă, cum e de altfel normal, spre aspecte și manifestări neștiute sau scoase rareori în evidență. O serie de fapte citate de Teodor Vărgolici sînt de natură a sugera atmosfera anilor de război, din preajma sau de după el, precum mesajul de gratitudine adresat de Titu Maiorescu în 1865 domnitorului Cuza, „espresiunea profundei recunoștințe și sincere admirațiuni de care suntem pătrunși toți pentru mărinimia cu care înălțimea Voastră ați susținut autonomia interioară a patriei noastre față cu scrisoarea Marelui Vizir”, rechemarea din străinătate, de către C. A. Rosetti, a fiilor săi, Vintilă și Horia, care se aflau la studii la Paris, pentru „a se înrola în armata română și a participa la lupte, ceea ce au făcut”, precizează autorul, prezentarea, în cadrul unui spectacol dat la Teatrul Național din București în ziua de 6 septembrie 1877, a primului drapel otoman capturat și purtat de către vinătorii batalionului al II-lea, sau adresa pe care generalul Cernat o trimetea la 14 iunie 1877 ministrului de interne, în legătură cu plingerile pe care țărani-soldai le primeau pe cîmpul de luptă de acasă: „Am onoarea a vă anexa în original scrisoarea ce sol-

datul rezervist Stoian Giambașu a primit de la soția sa, din care se vede că dl. Grigorescu, arendașul moșiei Ghioseanca județul Rimnicu-Sărat, aproape de Poiana Mărului, pentru o datorie de 200 lei a expropiat pe numitul soldat, luîndu-i casa și obiectele necesare, dînd afară pe muma sa și amenințînd că-i va vinde și vitele”.

Foarte interesante sînt, de asemenea, însemnările autorului cu privire la influența formativă pe care povestirile unui participant la războiul din 1877 a avut-o asupra copilului Nicolae Iorga, la paralela dintre publicistica de război a lui Eminescu și aceea a lui Macedonski, exprimînd atitudinile înrudite, demascînd cu egală intransigență, cel dintîi, „diferența de avînt patriotic între bogații și clasa noastră muncitoare, al doilea pe pînîntîi „cu cite doi și trei fii care — cu toate „rodmontadele lor patriotice” — și-î tin prin străinătate, în loc să-i cheme în țară, să-și facă datoria”, la apropierea între Ioan Nenițescu și Perpessicius, poet și ostaș și unul și celălalt, primul participant la războiul de independență, al doilea la cel din 1916—1918, la romanele lui Grigore H. Granda, Al. Pelimon și N. D. Popescu, atît de succulente în prezentare rezumată, la articolele polemice ale lui Odobescu, care pleda energic pentru intervenția României în război, combatînd opiniile neutraliste ale lui Ion Ghica, la răspunsul pe care Delavrancea îl dă în 1892 reginei Elisabeta (Carmen Sylva), care se hazardase într-o încercare nefericită de caracterizare a poporului român, dovedind, după cum scria Delavrancea, că „nici nu ne cunoaște, nici nu ne iubește, nici nu ne respectază”, la piesele lui Fréderic Darné, la singurul număr al gazetei „Națiunea română” păstrat la Biblioteca Academiei, cel în care s-a publicat știrea falsă, anticipată despre căderea Plevnei, I. L. Caragiale și F. Darné, care redactau gazeta fiind în-duși în eroare de celebra telegramă a corespondentului lor de război folosind un cifru, ca să spunem astfel, babilic. („Medoc fini. Vodca, tzuica dedans”) etc.

Comentariul autorului, surprinzător de liric la un atît de conștiințos și de exact istoric literar — revers compensatoriu poate al aridității fatale muncii arhivistice, implică riscul unei anumite uniformizări a prezentării, și al distanțării de text. Dorind să releve la rîndul său calitățile morale ale omului din popor, ale românului, Teodor Vărgolici scrie: „Evoarea luptelor și a izbînzilor este făcută fără emfază, cu simplitatea și modestia omului din popor”, după care dă următorul citat: „Frunză verde și-o lălea / S-am trecut și Dunărea... / Ne-o sunat și trimbița / Pe cîmpul din Grivița. / Cînd trimbița răsuna / Osman-pașa tremura! / Cînd sunat-a doua oară / Osmân-pașa sta să moară!”. Convingerea personajului folcloric că la primul sunet de trimbiță

dușmanul „tremura” iar la al doilea „sta să moară” numai modestie, dacă e să fim drepți, nu arată (mai degrabă o robustă încredere). Vorbînd despre Savu Pantofaru (din romanul lui Gala Galaction, *Papucii lui Mahmud*), Teodor Vărgolici susține că personajul e „cuprins de remușcare pentru că este un om onest, cu sufletul curat, condus de o concepție de viață simplă dar sănătoasă, al cărei atribut fundamental este omnia”, că „Remușcarea, cu tot caracterul ei obsesiv, nu este un impuls abstract, o fixațiune stranie, ci e condiționată de sentimentele și gîndurile unui om de omie”, că „Din milă, din omie, din dorința de a-și răscumpăra greșala, Savu e gata să meargă la familia lui Mahmud, dacă ar ști unde se află...”. Aproape să uităm, citind aceste caracterizări, că personajul, în ciuda marilor sale calități („om de omie”, „suflet curat”, „concepție de viață simplă dar sănătoasă”) a ucis totuși un om, pe Mahmud!

O mai strînsă încadrare istorică a războiului nostru de independență în contextul „crizei orientale”, al luptei popoarelor din Balcani pentru eliberarea lor de sub jugul otoman, al conflictului ruso-turc ar fi fost, de asemenea, în folosul lucrării.

Utilă și interesantă prin bogatele informații de istorie literară pe care le oferă, *Ecourile literare...* ne îndeamnă în același timp să medităm din nou pe marginea unor probleme de cea mai mare însemnătate, precum relația dintre temă și valoare, sau aceea dintre reflectarea citeodată exterioară și cea creatoare (Eminescu). O frumoasă frază, quasi-aforistică din Gherea, citată de Teodor Vărgolici, ne poate călăuzi în această meditație: Patriotismul, spunea criticul marxist, „poate să fie subiectul unei lucrări artistice, numai tratarea acestui subiect trebuie să fie în adevăr artistică”.

Valeriu Cristea

Calendar

- 10.X.1910 — s-a născut A. Eblon
- 30.X.1901 — s-a născut Mihail Siraje
- 31.X.1881 — s-a născut E. Lovinescu (m. 1943)
- 31.X.1972 — a murit Onisifor Ghibu (n. 1883)
- În urmă cu 125 de ani, în luna noiembrie 1851 a apărut la Paris, editată de Cezar Bolliac, sprijinit de frații Brătianu, revista „Republica Română”, care a militat pentru Unirea Principatelor.
- 1.XI.1770 — s-a născut Const. Diaconovici-Loga (m. 1850)
- 1.XI.1908 — s-a născut D. Almaș
- 1.XI.1926 — s-a născut Ion Rușe
- 1.XI.1929 — s-a născut Vasile Nicolescu
- 1.XI.1934 — s-a născut George Roitor (m. 1976)
- 2.XI.1816 — a murit Gheorghe Șincai (n. 1754)
- 2.XI.1854 — a murit Anton Pann (n. 1796 sau pr. 1794)
- 2.XI.1912 — s-a născut Dorian Grozdan
- 2.XI.1916 — s-a născut Laurențiu Fulga
- 2.XI.1925 — s-a născut Nicolae Telcă
- 2.XI.1948 — Geo Bogza devine membru corespondent al Academiei, iar la 2.VIII.1955, membru titular al Academiei Române.
- 2.XI.1975 — a murit Virgil Vasilescu (n. 1921)
- 3.XI.1866 — s-a născut Traian Demetrescu (m. 1896)
- 3.XI.1909 — s-a născut I. D. Lăudat
- 3.XI.1924 — s-a născut Paul Cornea
- 3.XI.1938 — s-a născut Nicolae Dragoș
- 3.XI.1965 — a murit Elena Vianu (n. 1911)
- 4.XI.1894 — s-a născut I. Lude (m. 1973)
- 4.XI.1900 — s-a născut Lucrețiu Pătrășcanu (m. 1954)
- 4.XI.1906 — s-a născut Horváth Imre

Prima verba

Memorie și imaginație

● SPECIALA putere de observație a reporterului, prin care într-o aglomerație de informații se pot selecta cu destul de mare precizie cele „cu rol reprezentativ, indiferent de gradul semnificațiilor conținute, precum și la fel de reportericeasca memorie a faptului (gesturi, vorbe) de sinceritate, deci de spontaneitate, o ajută pe Viorica Ciorbagiu să păstreze de-a lungul romanului *A doua mireasă* (Ed. Albatros) un coeficient înalt de fidelitate față de realitatea care a inspirat-o, atît de înalt încît n-ar fi de mirare ca unul sau altul dintre cei care au lucrat pe șantierul de la Săvinești (ușor de recunoscut chiar fără a fi numiți) să se recunoască sau să recunoască întîmplări și personaje din roman. Inteligentă, autoarea știa însă din capul locului că o astfel de fidelitate fotografică, deși nu fără însemnătate, este cu totul insuficientă pentru asigurarea caracterului românesc al unei materii epice deloc senzaționale (ca să reziste prin sine) și, în consecință, încearcă să ocolească realismul reportericesc al suprafețelor o-munindu-l, mai bine-zis complementîndu-l cu realismul scriitoricesc al profunzimilor. Să vedem însă cum.

Un mic rezumat al romanului ne spune că: un tânăr inginer constructor, Mihai,

în felul său „un erou al timpului nostru”, își rememorează, pe un pat de spital (unde, fără s-o știe, își trăia ultimele clipe), episoadele mai importante ale vieții sale de constructor; prilej pentru autoare de a ne introduce în atmosfera specială a marilor șantiere, convingător sugerate, și, totodată, prilej de conturare caracterologică, din reacții, atitudini, cuvinte, a portretului unui om obișnuit dar cu o puternică înclinație spre eroism; trup și suflet al șantierului, acest Mihai e un virtuos al muncii colective, un exemplu de dăruire și, mai cu seamă, un pachet compact de virtuți morale și intelectuale. Dacă personajului i s-ar fi dedus condiția angelică din materia epică, aproape că n-aș fi avut nimic împotriva-i, fiindcă, la urma urmelor, putem admite că un om, tot spunîndu-i-se cît de obișnuit este, ajunge să devină, prin exces de fixare în comun, o excepție, un ne-obișnuit; numai că, în cazul nostru, magnificența eroului e o teză propusă pe care întîmplările narate vor cu orice chip s-o ilustreze. Lipsește romanului sentimentul devenirii, dinamica personajului; destul de frecvente monologuri ale inginerului sînt cam naive și, în orice caz, departe de a se constitui, ele, într-un palcativ al devenirii. Emoția

reporterului în fața destinului tragic al unui erou ideal de reportaj n-a putut fi înfrîntă de cenzura prozatorului și, în loc să avem biografia românească a unui personaj în mișcare, definit adică în imagini epice, avem mai mult un set de ilustrații la un sentiment de admirație elegiacă stîrnit autoarei de personajul real. Ce mă deranjează nu este admirația, ci efectele ei simplificate asupra construcției romanului.

În fond, pentru Viorica Ciorbagiu problema care se pune este aceea a găsirii unor căi de acord între memorie și imaginație. Cea dintîi funcționează, cel puțin în această carte, foarte bine. Cealaltă, esențială pentru un prozator (nu atît sub aspectul invenției de fapte epice, cît sub acela al ordonării semnificative a acestora), e încă timidă, inhibată de memorie și, în genere, funcționează rudimentar. Caracterul documentar, propriu reportajului, este util într-un roman atîta vreme cît nu ambiționează să devină rațiunea lui. Ca mijloc de relevare a unei anume cantități de existență vie, într-o materie ordonată de regulile construcției epice, ale prozei literare, el poate fi realmente folositor. Evitînd tonul reportericesc, autoarea acestui roman n-a reușit, decît parțial și accidental, să evite și condiția epidermică însoțitoare. Explicația ar fi lipsa de experiență literară pe fondul unor înclinații jurnaliste evidente. Echilibrînd, în timp, cele două tipuri de experiență, Viorica Ciorbagiu are toate șansele de a se afirma în beletristică. Dacă nu, mai puțin.

Laurențiu Ulici

File pentru
„CÎNTAREA
ROMÂNIEI“

ION BRAD

JUDECATĂ lui M

ASCULTAREA MARTORILOR

Trupul

fără cap al lui Mihai

Sint numai fiul faptelor. Mă judecați
Nu cu amurgul singelui ce crește
În spicele Cimpiei de la Turda
Și nici cu ura ca rugina verde
Pe platoșa de bronz a perfidiei
Acelor iezuiți ce-și fac din cruce
Nu sabie-nchinată lui Hristos
Ci doar jungher în inima ce arde
Pe altarul nației, în cele trei
Pămînturi românești îmbrățișate
Sub scutul însoțit al voiei mele.
Mă judecați cu dragostea ce luptă
Pînă rămîne trup decapitat,
Înaintînd semeț, pe dibuite,
Pe căile aceluiași calvar
Împodobit cu spini și cu visări
Precum un cerb rănit, cu stea în frunte :
Cînd ingenunche el, ea zboară-n ceruri...

Mama Teodora,

o călugăriță căruntă

În ziua facerii, nici n-am știut
Că trupul meu e leagănul de piatră
Al munților schimbați de tine-n scut,
De mina ta ca barda, ce ne-arată
Că pruncii toți care se nasc și cresc
Au leagăn bun pămîntul românesc.
O, iartă-mi, Tată, dac-a fost, păcatul
Și mai ales că nu mai pot din nou
Ca tinăra pădure leagănul
Acuma cînd Mihai e doar ecou...

Iane Epirotul

Te-am ridicat în rang de bănișor
La Mehedinți, dar nu din viclenie,
Nu pentru pungile cu glas de aur
Ce-mi atirau de suflet tot Levantul,
Ci numai din credința că vei ști
Să urci tu singur treptele puterii
De stolnic, de postelnic, de mare agă și
Ban al Olteniei — doar din priviri
Făcînd să cadă barda călăului din mină.
Nu pungile ce-am dus Sublimei Porți,
Capuchehaie trist al țării tale,
Te-au înălțat pe tronul ce ți-a fost
Golgota — ci privirile acelea
Care-au bătut piroane în trupul umilinței.

Creditorii

turci la București

Ne-ai strîns la visterie
Să ne dai,
În loc de galbeni,
Riul de foc și de pucioasă.
Blestem pe capul tău,
Ghiaur Mihai !
Să ai noroc de oastea
Lui Sinan, viforoasă !

De la Silistra

pînă la Bizanț

Noi te strigăm, Balcanii răgușiți,
Noi, robii răzvrățiți, cu pieptu-n sulii,
Bulgarii răstigniți pe toți copacii,
Și noi, cu ochii scoși, precum Oedip,
Elinii spinzurați cu capu-n jos

De la Olimpul amurgind de zei
Pînă la Creta care și-a pierdut
Intortochiatul fir al Ariadnei,
Vino, Mihai, cu sabia călîtă
În suferința vetrelor ce urcă
Un fum de jertfă-n Țara Românească —
la crucea de la Sofia și hai
Să cucerim Bizanțul ca și cînd
Ar fi o Doamnă Stanca împodobită
De lacrimile unei nopți pustii.

Țăranii

Pămîntul ți-l așternem la picioare
Ca pe-un chilim
De aur și de glod.
Legăți de el, și sufletul ne doare !
Fă-ne oșteni, cu tine să murim,
Ori fă-ne stilpi de sare,
Mărite voievod !

Kiraly, secuiul

Cinci mii de călăreți,
Cinci mii de sulii
Ți-aducem, de ne-ajută să-l omorim
Pe Báthory acesta, iezuitul,
Ce ne-a vindut lui Rudolf
Ca pe ciini
Buni numai într-o zi de vinătoare.
Neliniștite-s săbiile-n teacă
Și colții de mistreți ai urii noastre
Ar sfișia cu cardinal cu tot
Mătasa rasei lui ca noaptea neagră

Primește-ne, îți sintem credincioși
Ca tunurile care-ascultă doar
Porunca să improaște în văzduh,
În cioburi risipite, semiluna.

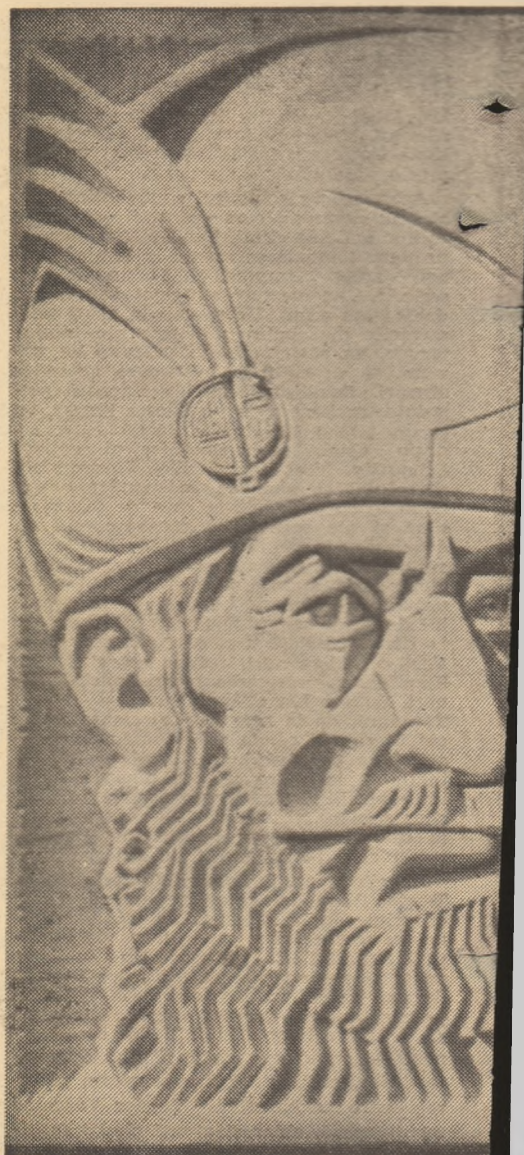
Sinan pașa, din mlaștină

Dunărea trecui
Biruind istovul
Nu ca să mă pui
Să-ți măsoar Neajlovul,
Nici să stau gustînd,
Mocirloasă, glia.
Mihai-bei, nîcînd
N-am să-ți iert trufia !
Cum de-ai cutezat
Să te-arunci în focul
De spahii purtat
Supărînd Proorocul ?
Cum nu te-ai gîndit
Că nîcînd nu pierde
Cel de papi hulit
Steagul nostru verde ?
Iar pentru săgeți
Ce mi-ați tras în pulpe
O să cer ca preț
Pielea ta de vulpe !

Frații Buzești

Ne-ai pus în dreapta Dunărea. Ne-ai pus
Pe frunte marea, ca o cușmă-albastră.
Dar gîndul tău, noi știm, e spre Apus,
În poarta Alba-Iuliei de strajă
Unde ne-așteaptă, veche, țara noastră.

Și la Moldova, unde stă Aron,
Ca frunzele pe apă, la domnie,
Noi îți cioplîm dintr-un stejar nou tron
Cu bourul lui Ștefan pe spetează
Ca steaua ta pe fruntea lui s-o ție.



Detaliu de pe Monumentul consacrat vieții

Maximilian,

fratele împăratului

La Mănăstirea Dealului voise
Frate-meu, Rudolf, împărat mai mult
Prin strălucirea hainelor, prin săbii
Și dibăcia de-a minți frumos,
Să-ți cumpere, Mihai, pe niște tunuri,
Pe praf de pușcă, pe fagada dulce
De-a-ți dăruia castelul ce seamănă cu tine,
Îndepărtarea turcilor și-a altor
Vrăjmași de către Țara Românească,
Dar mai ales de către-această mină
De aur, Transilvania, și-aceste
Focose herghelii de cai sălbatici
Care nechează-n pustele ungare.
Știu. Doar castelul ți-a plăcut și gîndul
Că ești temutul zid de apărare
Acestor țări cu frunțile-n blazoane,
Cu criptele de marmoră solemne,
În locul unor luptători ca tine
Ce poartă stemele pe dinlăuntru.

Doamna Stanca scrie

Doamne, cui mă lași
Singură, pustie ?
Sus la Făgăraș
Ard ca o făclie.
Chiar din ziua nunții
Dorul tău m-apasă.
Treci odată munții,
Fă-ți Ardealul casă !

MIHAI VITEAZUL



Mihai Viteazul (3 august 1601), inaugurat la Guraslău, joi 21 octombrie a.c., opera sculptorului Victor Gaga

Cronicar, la intrarea în Alba-Iulia

Lăsind în urmă drumurile toate
Ca torțele din mină-n mină date
Și ca pe-o rană neagră Șelimbărul,
Cu cardinalul lipsă, în răspărul
Secuilor ce capu-i rețezară,
Te văd intrind pe poarta de suflet și de țară.
Pe calul roib, cum porți tunica albă,
Privirile mulțimii îți pun pe suflet salbă.
Același aer, ca de munți, respiri
Cu șoimii pe manta brodați cu fir.
Românii-și văd acuma mintuitorul lor
Suind în slavă cușma cu pene de cocor,
Și sabia, la stînga, bătută în rubine,
Ca singele ce arde nepotolit în tine,
Cu cizme de mătase, stropite de norol,
Cu trimbițele toate, lung stăruind în noi.
Mărire ție, Doamne — îți cîntă toți — mărire !
Sub ochii Europei, cărunță de uimire.

Capul lui Andrei Báthory

Văd, m-au adus secuii fără trup,
Ca pe o turlă fără altar.
Dar tu, învingător, ai dat porunci
Precum la judecata de apoi
Să se adune
Os lingă os și capul lingă trup,
Sicriul meu din urmă însoțindu-l
Cu o făclie-aprinsă ca-n noaptea învierii.

Eremia din Moldova

Trotuș, la Oituz, văd că m-ajung
Norii din privirea lui Mihai

Și dinspre Maramureș, mai jos, la Cimpulung.
Cum ai putea, la Milcov, în cale să-i mai stai ?
L-a-mbrățișat prostimea. S-au prosternat boierii.
Ca un mormint pustiu mi-e azi domnia.
Cînd el e însăși flacăra-nvierii,
Moghilă Domn e numai Eremia.

Nobilii în Dietă

Tot socot și socot
Pin-se-nchină cu greu
La hrisoave domnești,
La altarele slovei :
„Io, Mihai Voevod,
Din mila lui Dumnezeu
Domn al Țării Românești,
Al Ardealului
Și-a toată Țara Moldovei”

La Alba-Iulia, sus în cetate,
Mihai și-aude inima-n ziduri,
Adînc, ca un clopot, cum bate.
De sfîntă osîndă ? De libertate ?

La masa domnească,
Precum la o cină de taină,
Fruntea-i asudă :
N-are tihna să mai ghicească
Ochii de ludă !

Biruitorii de la Mirăslău

Noi, bufnițele blazoanelor,
Noi, umiliții nemeși maghiari,
Noi, lefegii imperiului,
Noi, iscarietenii lui Rudolf,
Noi, cuirasații germani,
Noi, bastarzii lui Basta,

File pentru „CÎNTAREA ROMÂNIEI“

Noi toți te-am trădat
Înainte să cînte
De trei ori cocoșul.
În Mureș crezîndu-te
Pe veci îngropat,
Biruatori, în cetatea de scaun
A celui ce-a vrut să ne fie-mpărat,
Întorcîndu-i reproșul
Solemn am intrat,
Vopsind toate pietrele
Cu focul singelui tău, viforosul.
Singele ca Ampoiul curgea
Din românii trecuți prin sabie,
Din sîrbii trecuți prin sabie,
Elinii prin sabie,
Italianii prin sabie,
Bisericile prin sabie,
Că toată Alba innebunea
De-această roșie, legănată corabie.

Sabia

Eu ți-am rămas toiag în pîrbejie.
Ești părăsit ca un Homer ce-și cîntă
Pe la cetăți străine epopeea.
Unde-s boierii ? Fug ca niște umbre.
Unde-s țărani ? Oase risipite.
Unde-i norocul ? Țese ca paingul
O plasă-nșelătoare de cărări
De sub Carpați la curtea de la Viena,
Din Praga pînă la cetatea Devei
Ce-ți răsplătește mila cu ghiulele.
Pe toți cei dragi ți i-ai lăsat zălog
Unui destin ca o cetate surdă,
Cu șanțurile hohotînd de apă,
Cu podul ridicat și dat uitării.

Nu mai minia ta mă schimbă iar
Dintr-un toiag în sabie ce cîntă.

„Podul

lui Mihai“ de la Zalău

Tu m-ai schimbat în punte
Ce trece Aheronul,
Cînd Sigismund, ca Nessus, alerga
Sub flacăra pieptarului de zale.

Dialog în cortul

de pe Cîmpia Turzii

— Ești prins ! se-aud cuvintele valone
În chip de gloanțe și de halebarde
Ce caută în trupul lui potirul
Cu singe stors din strugurii Unirii.
— Ba ! strigă el, cu mina fulgerată
Pe sabia cu care-a conturat
Hotarul țării, ca pe-o lună plină.

Generalul Basta

Păcat ! Nu știa arta slujinii
Mai multor stăpîni.
Acum, nimic n-am văzut.
De-auzit, nici pe-atîta !
Nu sînt eu împărat.
Mă spăl pe miini
Ca Pontul Pilat.

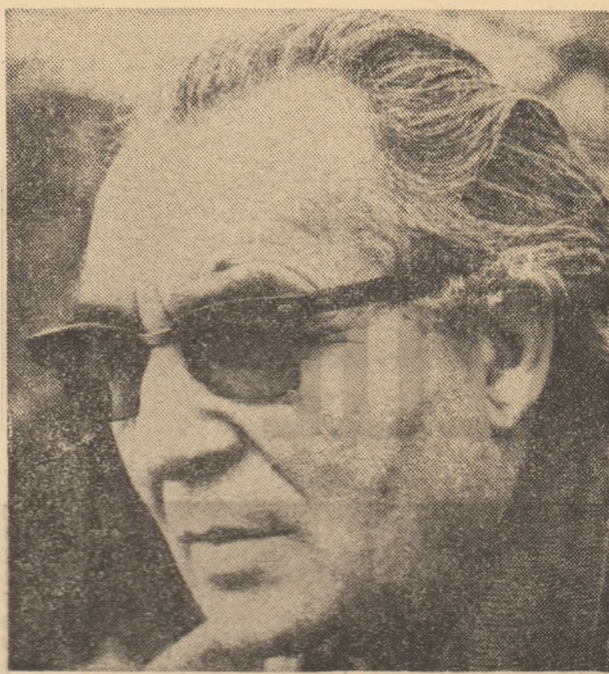
Capul

fără trup al lui Mihai

În timp ce trupul meu ca un copaciu
Se-ntinde la pămînt să dăltuiți
Din osul lui colonne și troițe
Călăuzind la toate răspîntiile țării,
În timp ce trupul meu poate să fie
Și-o aprigă ispită pentru șacali flămînzi
Ce-i poartă-n ochii lor imperialii,
Eu, capul, infloresc o mănăstire
Cu clopotele care bat prin veacuri
Să cheme toți românii la unire,
Să-și invelescă sufletul în steaguri.

● ISTORIA literară contemporană a înregistrat încă din 1937, de la debutul cu poemul în proză „Autobiografie”, în prestigioasa revistă a lui Tudor Arghezi, „Bilete de papagal”, numele lui Laurențiu Fulga, consacrat cu acel florilegiu de nuvele *Straniul paradis* (volum apărut în 1942, reeditat în 1973, Premiul revistei „Săptămîna”), liberarea deschizându-i larg aripiile creației. Mai întâi ca dramaturg: *Ultimele mesaje* (1951 — Premiul de Stat), *Ion Vodă cel Cumplit* (1953), piese urmate de *Măștile* (1958) și *Este vinovată Corina?* (1964). Tot în 1964 apare povestirea *Concertul pentru două viori*. Dar, între timp, romanul *Eroica* (1956), de o complexitate epică greu de stăpînit prin însăși profunditatea experienței proprii în decursul celui de-al doilea război mondial, înscrie un moment în evoluția prozatorului, devenit decisiv în 1963, prin *Steaua bunei speranțe*, roman al asprelor confruntări de conștiință relevînd rolul comuniștilor, ca purtători exemplari ai spiritului patriotic și revoluționar. Un asemenea univers capătă o nouă dimensiune prin *Alexandra și Infernul* (1966, Premiul Uniunii Scriitorilor), roman dezvoltînd un uimitor clocot emoțional, o dramatică intensitate a trăirilor. La acest punct — de sus — al experienței sale estetice, prozatorul demonstrează că, atît în evocarea straniului paradis al dragostei ca și în evocarea cosmarului războiului, el păstrează aceeași — de nezdruclinat — credință în puterea omului de a se purifica prin iubire și solidaritate. *Doamna străină* (nuvela din 1968), urmată de romanul *Moartea lui Orfeu* (în 1970, Premiul Academiei Române), *Sinteza* (povestirea din 1971), ca și măturile de creație din acești ani (printre care și acest percutant fragment din romanul *Fascinația*) demonstrează continuitatea unei linii de ansamblu: Laurențiu Fulga are curajul să fie patetic, într-un moment în care patetismul în literatură pare desuet; are curajul să imagineze eroi militanți, înflăcărați, opunînd asemenea tranșe de umanitate ostentației unor aride cîmpuri de experiență cu eroi sever lucizi. Sub semnul acestei generozități de creație definind dimensiunile unei profunde originalități, în luminoasă proiectare la vîrsta supremei maturități (prozatorul a împlinit la 2 noiembrie 60 de ani), omagiul nostru se desprinde nemîllocit, într-o firească îmbrățișare. Caldă. Tovărășească.

R. L.



Fotografie de Vasile Blendea

Despre o trestie visătoare

DE NECREZUT, și totuși omul dăduse buzna acolo unde, chiar și adus cu forța, s-ar fi temut să intre. De la calitatea lui de simplu gardian pînă la acest Dumnezeu al temniței pe care-l vedea pentru prima dată erau atîtea funcții intermediare, echivalente unor adevărate cercuri concentrice prin care Dumnezeu al temniței se apăra, încît pînă și gîndul de a da ochii cu el, dacă i l-ar fi dibuit cineva, i-ar fi putut fi fatal. Acum însă actul era săvîrșit, omul izbutise să treacă prin toate interdicțiile de pînă acolo și desigur nu fără să se bată pentru asta, îi sărîseră toți nasturii de la uniformă și gulerul vestonului îi fusese sfîșiat, spaima nu-l dispăruse din obraz și ochii lui aveau căutătura dementă, se lipise de canatul ușii capitonate și strîngea amar înțelul ușii pe la spate, cumva să nu-l smulgă de-aici următorii, dinaintea lui se afla Dumnezeu al temniței:

— Domnule, de patru nopți, în celula fetei, se aud glasuri.

Numai prezența i-o bănuia, copleșitoare, cu toate virtuțile și atribuțiile sale grozave, acolo undeva, spre capătul îndepărtat al odăii, făptura fizică nu i-o deosebea încă, din cauza luminii fumurii care domina odaia, personajul nu suporta lumina tulburătoare a zilei, mai precis — nu suporta privelește pe care i-o oferea curtea interioară a închisorii, astfel că fereastra fusese acoperită cu perdele dense de catifea fumurie, și doar pe masa lui de lucru ardea o lampă cu abajur coborît pînă la o palmă deasupra mesei, care nu-i lumina niciodată fața, deci numai prezența i-o bănuia, cu atît mai obscură și autoritară.

— Ieși afară! spuse calm directorul închisorii.

Dar vocea nu venise dinspre masa de lucru, venise dintr-un fel de necunoscut al odăii, de parcă persoana i-ar fi fost difuzată în mii de particule invizibile prin toată încăperea, și omul avu chiar senzația că una dintre aceste particule îl strînge de gît ca o gheară, se eliberă totuși foarte repede și reluă ca obsedat:

— Vă jur, domnule, că nu mint în celula...

— Te rog ieși afară! sună, la fel de blînd, glasul celui alt.

I se adresa ca unui individ bolnav, sau neajutorat, cu sufletul ferfienit, sau poate doar surprins de îndrăzneala individului, de inconștiența cu care-i trecuse pragul, dar omul se dovedi asemenea unei mașini strîcate, repetă:

— Acesta-i adevărul, domnule, de patru nopți, în celula fetei, se aud...

— Ieși afară, imbecilule! tipă, de astă dată, directorul închisorii și, odată cu izbucnirea isterică, un obiect porni fulgerător de-acolo unde se va fi găsit el, ca să-l lbească pe gardian drept în

frunte: Dobitocule, și cretinule, și nenorocitule, ieși afară!

Omul se prăbușise pe podea cu fața în palme, paharul care-l izbise în plin îi sîngerase fața și sîngele i se amestecase cu picăturile de alcool cite mai erau în pahar, nu însă de durere gema și se tîngula, ci de spaima care dospea în el, nemernică.

— Ah, domnule, de ce nu mă credeți?! De ce?!

Pe masa de lucru se aflau instalate mai multe butoane: alb, negru, galben, albastru, roșu, verde... fiecare indicînd altă funcție în subordine și toate răs-pîndite pe necuprînsul de etaje și subsoluri ale instituției, de i-ar fi trebuit drum lung cuiva ca să răspundă rapid la chemările intempestive ale Dumnezeului temniței, dar la ora aceea abia de apucă acesta să apese pe trei butoane deodată că ușa se și deschise în tot largul ei, pentru a lăsa trei oameni să intre, era limpede că pîndiseră pe coridor desfășurarea nemaipomenitei întîmplări, trei zdrahoni deopotrivă de înalți și deopotrivă de ređuși la zero, ca personalitate, prin uniforme de cărămizii și prin același aer de servitute oarbă (gardianul-șef, supraveghetorul de noapte, supraveghetorul de zi), pînă și armele și cravasele lor falnice nu le mai relevau nicidecum puterea, fiindcă și pe chipurile lor se citea aceeași derută, se simțeau torpilați de aceeași amenințare, Dumnezeul temniței și lor le fusese inabordabil pînă atunci, era singurul Dumnezeu de care se temeau pe lumea asta.

Lumina stridentă de pe coridor, pătrunzînd ca o săgeată prin ușa larg deschisă a cabinetului, îi cuprîndea acum și pe directorul închisorii, statuar în distinsele sale haine de protocol și cu masca fetei sale impenetrabile, căreia ochelarii cu lentile de un negru compact îi împrumutau o detașare și mai rece față de realitatea din jur, ceva de metal destinat să reziste și la gloanțe și la sentimente, și numai pe buze îi stăruia un suris de amar și dezgust, ca un reflex al adîncurilor proprii, față de slugile ignobile dinaintea lui și față de întreaga umanitate.

— Voi știți ce pretinde ipochimenul ăsta?

Nu le îngăduia să se uite la el, să constate în ce hal arăta, privirea lui îi paraliza și le destrăma orice rezistență, și oamenii ar fi preferat să se refugieze în gaură de șarpe decît să-i suporte judecata, le pierise și graiul, zăriseră sticla de alcool pe marginea mesei și înțelesesă cu ce stare de spirit vor fi nevoiți să se înfrunte.

— Da! vorbiți odată, idiotilor!

Mai mult automat, și mai degrabă pentru a preveni o explozie de nervi imprevizibilă ca dimensiune în situația respectivă, careva îndrăzni în numele tuturor:

— Știm, domnule!

— Ce știți, mamelucilor?

— Că de patru nopți, în celula fetei, se aud glasuri.

— Și care-i adevărul?

— Acesta-i adevărul, domnule, se aud!

NU, la așa ceva directorul închisorii nu se aștepta, era peste puterile sale, unuia singur i-ar fi fost mai ușor să-i închidă gura, la urma urmei l-ar fi călcat în picioare și l-ar fi obligat să tacă, n-avea nevoie de gardieni blestemați și stăpîniți de diavol, cărora deținuții să le întoarcă sufletele pe dos și să facă din ei cirpe, dar uite că schiloditulul ace-luia prăbușit pe podea i se adăugau încă trei, de aceeași speță și ca prinși într-o alianță secretă. Directorul închisorii rămase cu gura căscată și-l considera pe toți patru cu o bănuială ascunsă, de-acum va trebui să-și simtă pistolul pe sold, la îndemînă, se va pricepe el să le dibuie exasperările și să-i îmblinzească, numai fata era de vină fiind fată, și tină, și frumoasă, și condamnată la moarte, ce fel de inimă trebuie să ai ca să păzești celula unei condamnate la moarte?, el o avea, dar el se găsea deasupra evidenței timpului și-n afara adevărului de la fața locului, acolo unde fiecare din cliinii ăștia de pază îi numărau fetele zilele și nopțile, parcă (în egală măsură) nu și le numărau și pe ale lor, care tot spre moarte se scurgeau, a fiecăruia în parte?

Directorul închisorii la a sa nu se gîdea, pe a sa nu și-o vedea la capătul unui anume număr de zile și nopți, în asta consta și obiectivitatea lui supremă, de ne-comparat cu slăbiciunea zbirilor lui de duzină, cime știe cu ce fel de farmece i-o fi fermecat nefericita aceea de fată, și directorul închisorii era fericit că pe el nu-l molipsise nici unul din farmecele ei, avusese nevoie de toată această vorbire cu sine pentru a se calma, se credea formidabil în descifrarea mecanismelor omenești, chiar și a celor mai complicate, jubila încă înainte de a afla despre întreaga mascaradă, se adresa supraveghetorului de noapte:

— Povestește, dragul meu!

Omul nu se lăsă invitat a doua oară, auzise și el de trecerile bruște ale directorului închisorii de la o extremă la alta, capabil oricînd să-și împartă băutura cu colaboratorii apropiați, dar și să-i plesnească peste obraz, trebuia profitat de această neverosimilă indulgență:

— Dintru început, domnule, n-am crezut că pretindea amărîtul ăsta de coleg al nostru. Dintru început l-am crezut bolnav, domnule, cu mintea dusă pe cîmpie, pentru care l-am și trimis la mama dracului să se culce, domnule. Nu-i nici o bucurie, domnule, să stai

singur toată noaptea în pustietatea aia de piatră de la subsol, ai vedenii din te miri ce și uneori ți se pare că pînă și zidurile...

— Așa, așa! făcu încîntat directorul închisorii.

— Eu sînt mai bătrîn, domnule, și am mai multă experiență, pe mine nu mă înșală nici vîzul și nici auzul, diavolul în persoană de-ar ieși din ziduri și...

— Te feliit, supraveghetore! zimbi directorul închisorii.

— Dar s-a întîmplat, domnule, că amărîtul ăsta de coleg al nostru a avut dreptate.

— Ce vorbești?! îl ironiză directorul închisorii.

— Da, domnule! Fiindcă după un timp, cum măsuram eu coridorul de la un capăt la altul și gîndeam la ale mele, că am băiatul cam bolnav, domnule, și la ciți doctori n-am umblat și nici unul nu i-a dat de rost bolii, că nevastă-mea și zicea, domnule...

— Să trecem, supraveghetore! rosti, cu aceeași îngăduință, directorul închisorii.

— Da, domnule! Și iată că, deodată, am început să aud și eu glasuri în celula fetei, glasuri de oameni feluriți, domnule, și femei și bărbați, și mai tineri și mai vîrstnici, și mi-am zis că, uite, m-a molipsit și pe mine boala amărîtului ăstuia de coleg al nostru, și mi-am închipuit că visez, domnule, sau că s-a instalat diavolul în mine și-i bate joc de mine, și mi-am dat singur palme, domnule, să mă trezesc. Dar glasurile au continuat să se audă, domnule, și-atunci am crezut că înnebunesc, domnule, era ca și cum...

— Le-ai auzit în clar? întrebă moale directorul închisorii. Ai putea să-mi spui despre ce vorbeai?

— Nu, domnule! Fiindcă zidurile sînt groase, domnule, și ușa e din fier masiv, domnule, dumneavoastră n-aveți de unde ști că n-ați coborît niciodată la celule, și tot ce vă pot spune, domnule, e că uneori și rideau, domnule, rideau și cîntau și exultau, de-ai fi zis că ființele alea care or fi fost acolo s-au adunat la un fel de sindrofie, domnule, nicidecum într-o celulă de închisoare, celula unei condamnate la moarte.

— Sper totuși că nu te-ai pierdut cu firea, îl cercetă directorul închisorii, ce-ai întreprins?

— Vă mulțumesc de încredere, domnule, nu, nu m-am pierdut cu firea, mi-am revenit foarte repede și am ridicat clapa de pe vizetă și m-am uitat înăuntru, domnule, asta știți — că lumina arde în celule ziua și noaptea, și era o lumină...

— Și? se interesă, la fel de malițios, directorul închisorii.

— Fata dormea, domnule!

— Ha-ha-ha! izbucni în ris directorul închisorii, ca o dovadă implicită a realității care contrazicea fantasmagoriile enunțate pînă atunci. Dormea, va să zică?

— Da, domnule!

— Mai era cineva înăuntru?

— Parcă poți să știi, domnule!

— Cum, adică să nu știi?! rosti stupefiat directorul închisorii. Și ce-ar fi putut fi, decît fantome?

— Asta vreau să spun și eu, domnule!

— Bravo, și omagiile mele! surise crispat directorul închisorii. Grozavi gardieni și supraveghetori am eu, dacă au ajuns să-și închipuie că celulele sînt populate cu fantome.

— Nu uitați, domnule, că-n celula aceea sînt înținuți numai condamnații la moarte, și înaintea fetei...

— De ce n-ai intrat înăuntru, să cercetezi?

— Doar știți bine că regulamentul interzice, domnule, singur...

— Tocmai fiindcă erai singur, neghiobule, și poate că și fata s-ar fi bucurat dacă ai fi fericit-o, de ce nu?

— Ferească-mă Dumnezeu, domnule, că și-așa am destule păcate pentru la Judecata de Apoi!

— Dar fata dormea, supraveghetore, ce vroiai mai bună dovadă că glasurile sunau numai în capul tău pătrat?

— Da, domnule, dormea! Și ca să mă conving că nu mă molipsisem și eu de la amărîtul ăsta de coleg al nostru, că nu înnebunisem și eu, a doua noapte, și a treia noapte, și azi-noapte, fiindcă numai nopțile, domnule, înțelegeți?, l-am chemat și pe gardianul-șef și pe supraveghetorul de zi și toți patru am supravegheat prin vizetă celula fetei, și fata dormea, domnule, sau altă dată sta dreaptă în mijlocul celulei, dreaptă ca o statuie, cu spatele către noi și cu ochii îndreptați spre fereastră de sus, de parcă aștepta pe cineva, și noi toți ne-am zis atunci...

— Nu mă interesează ce v-ați zis voi! scriși directorul închisorii, deși încă reținut, stăpîn pe luciditatea lui. Mă interesează dacă v-ați vindecat, glasurile le-ați mai auzit?

— Da, domnule! Și glasurile, și mu-

zica, și risetele... risul fetei se auzea cel mai tare.

— Chiar și când dormea ?

— Da, domnule !

Se lăsă o tăcere dură, pătrunsă de fluxul și refluxul unei anume agresivități, dinspre grupul celor patru bolnavi către directorul închisorii și invers. Dar dacă bolnavii așteptau, potrivit straniei logici a regulamentului de ordine interioară după care se conducea închisoarea, să-și primească pedeapsa, deci vinovați și umiliți, directorul închisorii, în schimb, nu lăsă o clipă impresia că și-ar fi pierdut cumpătul. Dimpotrivă, foarte calm, se îndreptă spre biroul său și apăsă din nou pe unul din butoanele instalate acolo. E adevărat că privirea lui continua să-i cuprindă ca într-un focar paralizant pe cei patru bolnavi, și tăcerea dintre ei se umplu pe încetul de presimțiri grele. Acestea își relevară înțelesul concret odată cu apariția în cabinet a doctorului închisorii, ceremonios și impecabil în halatul său alb, cu boneta de pe cap perfect apretată și împrumutându-i un vag aer de solemnitate universitară, dar nici atunci directorul închisorii nu depăși măsura calmului său atroce, în glas cel puțin :

— Te-aș ruga, doctore, să-i iei pe imbecilii ăștia, care suferă de halucinații auditive, cu dumneața și să-i treci puțin prin dușuri reci și fierbinți, să-i bombardezi puțin cu șocuri electrice, sau cu ce dracu' mai ai dumneața acolo pentru ajustarea nervilor, vreau să-i restitui vieții în deplinătatea facultăților lor mintale.

Doctorul îi constată pe tuspătru cu umoare și le clipi din ochi, nu fără oarecare complicitate :

— Vă cunosc povestea, copii, duceți-vă la infirmerie și mă așteptați. Dezbrăcați-vă și ocupați fiecare câte un pat, în cinci minute sînt și eu acolo și scoate păpă toți dracii din voi !

Foarte lejer, apoi, ca-n propriul său univers, fiindcă altul în afară de închisoare nici nu mai avea, doctorul se așază într-unul din fotoliile care încadrau masa rotundă aflată în colțul odăii și duse sticla cu alcool la gură, bînd din ea fără milă...

O AMENI buni, oameni din toată lumea, eu știu că n-are cum să ajungă pînă la voi strigătul meu, disperarea și exaltarea mea, dar cu cineva trebuie să vorbesc, trebuie să anunț cuiva ce mi s-a întîmplat acum patru nopți, și noapte de noapte după aceea pînă azi, mă cheamă Nora Varlam și sînt condamnată la moarte, zac în această închisoare și aștept ora cînd să fiu executată, dacă mi se respinge recursul înaintat autorității supreme, să fiu executată, dar nu despre asta vreau să vă vorbesc, să vă cerșesc eventual mila și voi să vă aliați cu mine împotriva sentinței cu moartea, nu pot să-mi închipui că veți auzi despre soarta mea tragică și că vă veți porni deolaltă, de pe toate meridianele pămîntului, în valuri neînduplecate și, trecînd peste țări și mări, să vă opuneți executării sentinței, să mă smulgeți dintre zidurile astea și să-mi redați libertatea, ori să îmblinziți inima călăului și călăul să accepte formula unei farse de execuție, cu gloante oarbe sau chiar și cu gloante adevărate dar fulgerate pe deasupra mea, numai să vă satisfacă vouă setea de dreptate sau să dea un răspuns uman miniei voastre feroce, nu, nu despre asta e vorba, și nici despre singurătatea mea petrecută între pereții celei, cu doar însemnele pe care cei dinaintea mea și le-au lăsat pe pereți, osîndiți ca și mine și executăți, prin care se recomandau posterității cum au ajuns pînă la clipa la care li s-a spus pe rînd Gata, e timpul, urmează-ne!, nu, și-apoi la ora asta cel puțin jumătate dintre voi se desfătează în paturile lor personale, iar cealaltă jumătate, de pe partea asta a pămîntului, aveți alte griji ale omnirii decît destinul unei simple anonime din România, ce importanță poate să mai prezinte o execuție în plus față de nenumăratele execuții în colectiv, cu milioane de victime, ale celor de pe fronturile Europei, în acest război în care Europa a fost trecută prin foc și sabie, și îngenuncheată de principii barbare ?, și dacă ar fi nu-mai atît, dar eu știu că fiecare aveți despre libertate alt înțeles, și niciodată înțelesul despre libertate al unuia aflat între gratii și baionete, cu atît mai mult aflat sub semnul amenințării cu moartea, nu poate fi asemenea înțelesului pe care omul de pe stradă îl are despre libertate, nu există libertate în stare pură, un fel de cartă ideală a libertății pe care s-o respecte și s-o apere mai ales stăpînii de umanități, fiecare autoritate își preia înțelesurile ce-i convin, iar noi am fost aruncați în viață (fără să ni se ceară nici un consimțămînt) tocmai pentru

a-i descoperi ideii de libertate întreaga fatalitate de contradicții și de calamități, suferința mea deci nu asta este și nu despre cei care au plătit cu viața în numele libertății lor elementare vreau să vă vorbesc, pe aceea n-aveți cum să-i mai înviați din morți ca să-i condamnați din nou la moarte, și iar și iar, pînă se vor convinge în ce mod foarte special înțelegi voi libertatea, pe un perete cineva a scrijelat cu unghia. Dacă ar fi să-mi iau viața de la capăt același drum l-aș alege!, iar altul și-a scrijelat, în linii drepte, numărul de zile cîte îi vor fi rămas de la darea sentinței pînă la executarea ei, treizeci și patru de zile, și unul a scris pe celălalt perete Oameni v-am iubit și vegheați pentru ca niciodată!, iar altul a desenat un chip de femeie, care în imaginația lui va fi fost chiar femeia egală cu sine, a sa, și dedesubt a scris Adio draga mea!, și unul și-a consemnat fugara trecere pe-aici doar cu un imens semn de întrebare, ca o întrogare stupefiată adresată Celui de sus, la urma urmei și el vinovat pentru toate cîte ni se întîmplă în viața asta, și altul s-a chinuit îndelung ca să scrie cu unghia sau mai știu eu cu ce Totdeauna am fost de partea celor învinși care vor învinge și vai de aceia care își închipuie că puterea lor e veșnică!, și printre aceste inscripții anonime — zeci de nume de bărbați și de femei, reprezentînd nu doar identitățile celor condamnați, dar și ale celor apelați să-i răzbune, și aș putea pretinde că de cînd mă aflu aici, neavînd cu ce altceva să-mi consum timpul, pe toți aceștia i-am invocat să se reîntrepeze din morți sau să vină din biografiile lor exterioare și cu ei m-am întreținut, morți sau vii, despre fiecare în parte v-aș putea povesti pe îndelete întîmplări nemaipomenite, existența într-o celulă operează asupra conștiinței tale cu o fascinație extraordinară, ca asupra unui haos primordial din care se dislocă universuri și destine noi, dar nu despre asta vreau să vă vorbesc, alta este întîmplarea mea nemaipomenită, care a avut loc acum patru nopți, eram singură, vreau să spun că Mama și Tata plecaseră acasă, plecaseră și fetele — prietenele mele, plecase și profesorul meu de viață, de la care am învățat ce este cu viața asta și cu ce sacrificii să-mi-o onorez, fiindcă, vedeți, oricît de straniu vi s-ar părea, dar niciodată nu sînt singură, noapte de noapte mă frecventează ai mei, fie că socotesc de datoria lor să vină și să mă asiste în aceste zile de pe urmă, fie că eu însămi îi chem, timpul mă presează și mai am de rezolvat unele lucruri, n-am decît douăzeci de ani, oameni buni, și mi-au rămas atîtea mii și mii de lucruri nerăite, necunoscute, o să trec în lumea de dincolo ca o oarbă și ca o schiloadă, nici păcate nu mi s-a lăsat timpul să săvîrșesc, nu mai vorbesc de bucuriile simple, omenești, ca să am ce regreta, și dacă Tata m-a întrebat într-o zi Ce-ai vrea, Nora, să-ți aduc de-acasă ?, eu n-am șovăit o clipă și i-am răspuns ce mi-a venit fulgător pe buze Struguri, Tată !, poate îmi explicați voi ce semnificație tainică va fi avut dorința mea atît de expres exprimată ?, eu n-am reușit să-mi explic, dar vă asigur că mi-au făcut o plăcere fantastică, mi-a adus Tata un paner plin cu struguri — coarnă și tîmboasă, cu boaba mare, translucidă, s-a umplut deodată spațiul celei cu aroma lor, de-ai fi crezut că butucii de vie cresc chiar din cimentul celei, și mi-am îngropat fața în acei ciorchini imenși de struguri și m-am lăsat îmbătată de realitatea lor cărnosă, excitantă, și i-am adorat îndelung înainte de a-i minca boabă cu boabă, și fiecare ciorchine îmi oferea imaginea altui peisaj, dintr-un fel de paradis de care n-avusesem parte niciodată sau spre care presimțeam că mă voi îndrepta curînd, și i-am rugat pe Tata să nu uite, cînd va fi să, cu un ceas înainte de, să fie numaidecît prezent aici cu un ciorchine proaspăt, mare, bogat, și neapărat de struguri albi, sau de culoarea aurului, sau brumării, pe care să-i iau cu mine cînd va fi să, convinsă că voi suporta mai ușor să stau dinaintea, și Mama mi-a interzis să-mi duc gîndul pînă la capăt, Mama e foarte slabă de inger, numai la gîndul că într-o bună dimineată voi fi scoasă din celulă și dusă la locul execuției, nu-mi cereți amănunte despre cum va fi, n-a avut cine să-mi spună unde și cum va fi, pe Mama o cuprinde groaza și jalea și disperarea, și, de cîte ori o fulgeră această clipă din viitor, se prăbușește la picioarele mele și mă înlănțuie cu brațele ei chinute, tremurînd ca varga și sperînd poate că mă va ajuta să spulber de la mine clipa execuției și că mă va salva, ce Dumnezeu!, doar e limpede că n-o să mai salveze nimic, și Mama atunci m-a întrebat Eu ce-ai vrea, Nora, să-ți aduc de-acasă ?, o,

Doamne !, mai bine nu mi-ar fi cerut nimic și m-ar fi lăsat singură în sărăcia mea de celulă, cu doar imaginile de care oricum nu puteam scăpa și cu întrogările mele, fiindcă, altfel, ar fi trebuit să-mi aducă toată lumea mea de-acasă, vreau să spun — acea lume de nimicuri exemplare — cîte le-adunasesm, uneori cu lacrimi, alteori cu sudoare, pînă la vîrsta mea de douăzeci de ani, și cum de-ar fi putut ele încăpea în perimetrul acela strîngut de celulă, trei metri lungime, doi metri lățime, șapte metri înălțime pînă la fereastra de sus, eu n-am aici decît patul de fier, cu tăblii metalice, peste care este așternută o rogojină, și perna burdușită cu paie, și pătura cazonă cu care mă învelesc, a !, firește, ei nu știu (paznicii mei) că eu am puterea să-mi transform celula și-n lac de munte pe care îmi place să rătăcesc cu o lîntre cît scoica de îngustă, și-n luminiiș de pădure pe unde mă plimb și visez, și mereu în alte miracole de necuprins cu mîntea, dar lucrurile mele reale de-acasă, copilăria și adolescența mea, prin ce tainițe ale celei se le-ascund ca să nu le descopere paznicii mei, de cîte ori îmi controlează celula ?, și-apoi nu credeți că m-ar fi obosit peste poate atîtea nimicuri (chiar exemplare) și n-aș mai fi avut loc pe unde să-mi strecor în celulă visele și iluziile, vă rog să credeți — singurele în prezența cărora mă simțeam foarte bine ?, dar nici măcar asta n-a fost argumentul decisiv, mai exista un adevăr și (acesta) cel mai cumplit, și i-am spus Mamei Tu n-ar trebui să uiți că am douăzeci de ani și că pînă la această vîrstă pe mine nu m-a iubit nici un băiat, adu-mi o rochie de mireasă, n-am vocația de martiră-fecioară și te rog să-mi aduci o rochie de mireasă, vreau, cît îmi mai îngăduie timpul pînă la execuție, să-l convoc aici pe cel care nu se poate să nu-mi fi fost sortit să mă iubească, și chiar de nu mi-a fost sortit vreunul o să fug anume de-aici, într-o noapte, să-l descopăr și să fiu femeia lui, am nevoie de o rochie de mireasă !, și Mama a înțeles, deși gîtuță de umbre, sigur că la altfel de nuntă se va fi gîndit ea să aibă parte fata ei, și mi-a adus rochia, ce să vă spun, oameni buni !, e o rochie cum nu s-a mai văzut pe fața pămîntului, ușoară ca spuma laptelui și numai din voaluri de mătase orbitoare, fără nici o podoabă costisitoare și numai cu o centură de perle roșii, m-am și temut să pun mîna pe ea, darămite s-o probez, într-atît e de inefabilă și de superfluă, cred că la ora la care va fi să fie, cînd omul mult așteptat se va înfățișa pentru nuntă, iar eu îi voi apărea în această rochie lune-coasă ca lumina dulce a păcatului și de miraj al jertfei, pînă și el se va îndoi că exist cu adevărat și va șovăi, și atunci va trebui eu să îndrăznesc și vă rog să credeți că voi îndrăzni, așa-mi spuneam și mă juram că-mi voi respecta cuvîntul, cînd mi-a adus Mama rochia și mi-a întins cu mare solemnitate rochia, și am rugat-o pe Mama să plece și le-am trimis vorbă și celorlalți — Tatei, fetelor, profesorului, să nu mă frecventeze un timp, recunosc cu orgoliu și cu sfială că nu voiam să-mi fie nimeni martor la nuntă, fiindcă eu alt conținut acordam nunții mele, pe măsura unui alt protocol decît cele ale tuturoara, de rînd, și am așezat rochia într-un cuier pe peretele din fund, s-o am mereu sub ochi și să-mi fie la îndemînă, și nu m-am temut că paznicii vor zări-o prin vizetă și se vor năpusti înăuntru să-mi-o ia, n-aveam cum s-o vadă, i-am observat bine, privirea lor e privire de cîrțițe, nici privirea lor cealaltă, dinlăuntru, nu-i altfel, și m-am hotărît să aștept, o ! ce știți voi cu ce spaimă așteptam și cu sufletul la gură, să vină...

TIMPUL trecea, zilele și nopțile treceau, ca într-un fel de galop biciuit, probabil că asta și era legea închisorii — să mi se biciuie timpul, pentru a cădea mai repede în sălbăcie sau în inconștiență, dar eu continuam să privesc neclintită, ceasuri întregi, fereastra, chiar și de piatra pereților mă lipeam, în mare emoție, și pindeam, și ascultam, și mă rugam, Doamne, numai să nu-mi pierd mințile și numai să nu-mi pierd speranța, și dacă tu cumva ai hotărît altfel, să mă întîlnesc cu el pe un teritoriu neutru, dă-mi un semn și fug imediat la el !, și poate ați aflat și voi, oameni buni, că lumina arde la mine în celulă ziua și noaptea, și e o lumină crudă, barbară, care-ți roade pleoapele și-ți macină nervii, eu noaptea l-așteptam să vină, dar nu mai aveam puterea să deosebesc noaptea de zi, și a fost un timp cînd am crezut că Zeii sînt ticăloși cu mine, nici măcar această favoare terestră n-au înima să-mi-o acorde înainte de a muri, și nu m-am ridicat împotriva lor, să-i blasfemie, ci doar am simțit cum se așază în mine, clipă

de clipă, mîhnirea ca nisipul dintr-o clepsidră, și mi se făcea sufletul greu și strigam Doamne al oamenilor, fiindcă al meu nu poți fi, eu alt Dumnezeu am urmat cu evlavie în această viață și din cauza lui sînt azi condamnată la moarte, e un Dumnezeu de pămînt și un Dumnezeu ținut și el în captivitate, Celuilalt mă adresez, ție, Cel din ceruri, te implor și îndură-te, și fii și tu odată om !, și atunci s-a petrecut minunea, acum patru nopți s-a petrecut, pe la miezul nopții, n-aveam somn și n-aveam liniște, mă aflam în mijlocul celei, dreaptă, neclintită, și contemplam fereastra de sus, cînd deodată l-am zărit apărînd în cadrul ferestrei, mai precis — doar fața i-am zărit-o, dincolo de El era noaptea neagră, beznă de smoală, și fața lui era luminată dinăuntru, și mi s-a părut că visez, că numai gîndul meu nebun îl va fi proiectat acolo, constituit din propriile mele lacrimi infinite, avea obrazul subțic și parcă învăpăiat de o durere neștiută, El care trebuia să fie bucuria și exaltarea mea, iar privirea ochilor îi era lăcomă și profundă, totuși prea întunecată pentru cum îl creasem eu sub aburul frunții, și i-am zărit mîinile încleștate pe gratii, mîini albe, transparente, și am presimțit în convulsia mîinilor însuși trupul cum i se convulsionează de durere ; n-am înțeles de ce, și a trebuit să spună El, pînă și glasul îi suna obosit, alterat, abia de l-am auzit Nora, am venit, dar mi-e greu să cobor pînă la tine, m-am împușcat santinelele de pe ziduri, și gardienii din interior au tras în mine, sînt înstelat de împușcături, ce să fac ?, și parcă m-a pătruns un fior de gheață, mă uitam la El îngrozită și uimită, era și putea să nu mai fie, să se prăbusească adică și să cadă pe mîna gardienilor, care l-ar fi sfîrțecat de viu și l-ar fi aruncat în groapa comună, de mi-ar fi fost dat să mă reîntîlnesc cu el, fără să-i mai fiu însă mireasă, de-a valma cu ceilalți, în groapa comună, și cum de ne-am mai fi recunoscut, și cu ce folos dacă ne-am fi recunoscut, ce fel de mire și mireasă morți deopotrivă ?, Nu ! i-am strigat, să nu te dai bătut, zbate-te și smulge gratiile din zid, nu se poate să nu reușești, trebuie, altfel o să mor fără să te pot cunoaște și fără să fiu femeia ta, dar eu vreau să fiu femeia ta, omule, te rog !, și așa s-a întîmplat, voința mea și a lui s-au dovedit mai tari decît rezistența materiei și decît furia înfricoșată a temnicerilor, gratiile au dispărut și El s-a strecurat înăuntru, a coborît lin pe lîngă perete și s-a așternut istovit pe podea, cu aripile strînse pe lîngă trup și cu fața către mine, era tînăr și era frumos și era bărbat, și cu certitudine și pe totdeauna al meu, Omul-Pasăre, Omul-Înger, Omul-Miracol, sau cum vă convine fiecărui să-l socotiți, și avea aripile împușcate, și era împușcat peste tot, și-n frunte și-n inimă era împușcat, dar nici o rană nu-i singera, și m-am aplecat peste El și l-am sărutat pătimaș pe gură, și i-am zis Minunatele și neasemuitule și nemiruitule și înfîiule și ultimule, îți mulțumesc, atît, îți mulțumesc !, și părea, în searbăda și paradoxala mea dezlănțuire de patimi, că El se pierde, alunecă încet către neant, și i-am strigat Nu, să nu mori încă, am nevoie de tine, să mă creez din nou prin tine, te rog !, dar n-aveam ca să-l vindec decît palmele mele și mi-am implorat palmele să-și recapete harul de a tămădui, și plîngînd, și neînduplecată, și minioasă, am început să-mi petrec palmele peste rănilor lui pe rînd, și parcă era un făcut, rănile se mîntuiau de la sine și definitiv, nici un semn sau cicatrice nu rămînea, toate în afară de rana din inimă, care a rămas deschisă, și l-am purtat atunci pînă la pat și l-am ajutat să se întindă de-a lungul patului, să doarmă, era doborît de oboseală și a și adormit imediat, iar eu l-am vegheat, n-am dormit o clipă toată noaptea, doar ce-mi lipeam uneori urechea de inima lui s-o aud de mai bate, și inima lui bătea rănită de dragoste, și-i vorbeam de dragoste și de rochia mea de mireasă, și iar de dragoste și de noaptea noastră de nuntă care urma să fie, și El zîmbea prin somn și-mi căuta prin somn gura, să mă sărute la rîndu-i, probabil că totuși într-un timp am ațipit și eu, nu știu cîte clipe sau cîte ceasuri să fi trecut, cînd mai mult am simțit că vizeta se trage brusc într-o parte, cineva cerceta dinafară celula și se uita la noi, concentrat, gardianul de noapte, desigur, nu, pe El n-avea cum să-l vadă cu ochii lui de cîrțițe și cu sufletul lui de cîrțițe, ceva totuși îl va fi intrigat, pe acesta și pe ceilalți care n-au întîrziat să vină, să cerceteze dinafară, prin vizetă, celula, și mint cînd îl informează pe directorul închisorii că n-ar fi deschis celula și nu s-ar fi năpustit înăuntru, s-au năpustit, și numai din cauza lor minunatul și neasemuitul și nemiruitul și înfîiul și ultimul, numai din cauza lor...

(Fragmente din romanul Fascinația)

La Bacău

Criticii față-n față cu ei înșiși

● ÎN cele două zile ale colocviului băcăuan criticii și-au examinat cu luciditate și responsabilitate activitatea raportându-se, firesc, la sarcinile actuale ale domeniului, așa cum reies din documentele de partid. S-au răsfoit câteva file din amplul registru problematic, insistându-se asupra funcției ideologice orientative a criticii teatrale și asupra capacității ei de influențare în sensul unei mai strinse relații între teatru și realitatea contemporană.

Colocviul a avut un caracter concret și aplicat la obiect. Căci discutându-se în general despre profesie, s-au făcut în același timp referiri directe la mai toate ziarele și revistele care au preocupări teatrale și la toți cei ce semnează cronici și articole. Dezbătându-se relațiile criticii cu spectatori s-au inițiat și dialoguri. În orașe și sate ale județului, cu artiști profesioniști, artiști amatori, instructori, activiști culturali. Vorbindu-se despre acțiunile criticii în momentul de față, despre activismul ei, cu realizări dintre cele mai laudabile, despre personalitățile care configurează domeniul, s-a cerut, totodată, în modul cel mai concret, cu exemplificări pertinente, un spor de combativitate împotriva viziunilor simpliste asupra fenomenelor sociale și pentru cultivarea receptivității publicului față de valorile reprezentative.

S-a apreciat felul în care se îmbogățește continuu biblioteca teatrală românească, dar, în același timp, s-a cerut ca în cronică de tip curent să se facă gazetărie mai directă și mai comunicativă, în forme atrăgătoare pentru cititor, cu informație culturală și comentariu cit mai la obiect. Rostindu-se cuvinte de pretuire pentru prezența masivă și eficientă în viața teatrală a mai tuturor criticilor, pentru modul prompt în care sînt recenzate spectacolele, s-au pronunțat, deopotrivă, propoziții severe cu privire la înconsecvența criteriilor în unele publicații și la contradicțiile ce se manifestă în etalonarea producției artistice, în activitatea cite una din colegi, uneori în același articol negîndu-se la sfîrșit ceea ce s-a afirmat la început. S-a revendicat o mai precisă și conturată atitudine față de impostura literară și improvizările scenice manufacturiere, tratate adeseori în publicistică doar cu probozeli filotime. În așa fel încît cititorul nu mai poate deosebi prea clar, din relațiile criticului, valoarea de non-valoare. S-au amendat, legitim, stereotipurile limbajului critic. S-a observat, în schimb, creșterea remarcabilă a ponderii criticii în acțiunea de formare și dezvoltare a gustului pentru teatru, autoritatea ei reală în mișcarea teatrală de pe tot cuprinsul țării, apariția unor critici tineri laborioși și competenți, inițierea unei rubrici de debuturi în revista de specialitate, tonusul ideologic și estetic mai pronunțat al studiilor de teatologie.

Cum după ultimul colocviu, cel de anul trecut, s-a înființat Secția de critică a Asociației oamenilor de artă, anul acesta Biroul secției și-a asumat conducerea lucrărilor. Au participat cu rapoarte, comunicări, intervenții, polemici — cum sade bine unei dezbateri între confrăți — puncte de vedere și punctări ale problemelor, cronicari teatrali, profesori și studenți ai Institutului de artă teatrală și cinematografică, cercetători în domeniul teatologiei, secretari literari ai mai multor teatre, activiști culturali. Reprezentant ai autorității județene de partid și de stat și ai Asociației oamenilor de artă din instituțiile teatrale și muzicale au sprijinit efectiv, permanent, cu toată căldura, lucrările colocviului și i-au asigurată, sub raport organizatoric, o desfășurare ireproșabilă. În așa fel încît zilele băcăuane ale criticilor (ediția a V-a), atît de fertile din punctul de vedere al scopului ce și l-au propus, rămîn și memorabile pentru toți cei ce au participat la ele.

Valentin Silvestru

Rigoare și fantezie în regia de teatru



Henri VI, spectacol cu care și-a inaugurat stagiunea Teatrul Național din Timișoara, e premiera absolută a acestei lucrări shakespeareane pe scena română (regizor: Ioan Ieremia). Actorii din fotografie sînt Ștefan Mării (stînga) și Mircea Belu

O DATĂ, după o premieră, regizorul spectacolului a fost aspru admonestă de un cronicar dramatic moralist, cum că nu ar fi respectat tradiția punerii în scenă a piesei respective. Regizorul cu pricina i-a răspuns printr-o întrebare: „La care tradiție vă referiți?”

Am socotit necesar să amintesc istoria dinainte, deoarece, ca și în privința noțiunii de tradiție, în cazul celor de Rigoare și Fantezie se emit uneori judecăți morale. Bunăoară, rigoarea regizorului este uneori subînțeleasă ca exprimînd o atitudine „potrivită”, un soi de cumînțenie înțeleaptă; alteleori, un fel de rigiditate plicticoasă și pedantă în respectarea unor așa-numite legături ale teatrului, fără să se precizeze însă la care anume legități se face referire. Numele fanteziei, luat și el în deservit, este cîteodată folosit ca titlu al zburdălniciei cu orice preț, semn al reprobabilei gratuități; alteleori, dimpotrivă, sublim și unic însemn al marilor creații.

Greșite folosințele date, după părerea mea, ambelor noțiuni, atunci cînd cel care le gîndește, ori le minuieste, nu are vreo atență înclinare și o patimă expresă pentru meșteșugul, știința și arta regiei. Chiar unii regizori de profesie păcătuiesc în reflecție ori în practică, prin răul înțeles pe care-l dau fondului exprimat de cele două categorii.

În realitate, ele nu înseamnă nimic, care ar interfera în vreun fel ori altul morală, nu sînt însemne ale binelui ori ale răului. Dar este bine, atunci cînd cele două există la baza și în lăuntrul operei teatrale, și este rău atunci cînd ele nu există, ori sînt lipsite de obiect.

Lucrul regizorului, în toată complexitatea lui, mi se pare că poate fi bine definit ca un efort expresiv de echivalare a operei dramatice prin spectacol. Această echivalare se poate produce numai prin raportare multicoordonată a regizorului cu el însuși, cu dramaturgul, cu piesa dramatică, cu societatea istoric și politic determinată, cu actorul și spectatorul. Efortul de echivalare pe care regizorul creator de spectacole îl face, se ordonează conform unei anumite metode analitice, de lucru și de expresie. În acest caz, rigoarea înseamnă disciplină în metodă.

Fantezia regizorului este o calitate necesară complementară a rigoriului ca disciplină în metodă și nicidecum una opusă ei. Definită îndeobște drept imaginație vocatoare, fantezia în domeniul creației artistice mi se pare mult mai precis și mai propriu definibilă ca inteligență creatoare, care, în cazul creației regizorului, capătă, evident, un conținut specific.

Chiar definite astfel, rigoarea și fantezia păstrează un raport încă îndeajuns de general cu noțiunea, de asemeni generală, de regizor, dacă referirea se face la categorii și nu la indivizi. Cele două calități complementare devin consistente abia în momentul cînd sînt raportate la fiecare regizor individual creator. Disciplină metodei regizorale și inteligența creatoare sînt calități individuale, specifice, inimitabile, ale fiecărui regizor de teatru.

Fantezia nu este o calitate care funcționează în sine și pentru sine, ci o disponibilitate specifică, conștientă, condusă prin metodă disciplinată. Ea acționează ca unealtă de cunoaștere, de analiză, de lucru și expresie în funcție cu calitățile specifice ale operei dramatice, ale actorului și ale spectatorului. În acest context, ceea ce se cheamă de obicei intuiția regizorului este o componentă a inteligenței lui creatoare. Nu știu să existe

intuiție în sine și din nimic, ci doar una care rezultă din sinceritatea regizorului cu el însuși și față de opera dramatică, din cultură și afinități multiple în raport și față cu drama, actorul, spectatorul. Exprimată inițial prin trudă analitică, împrind spectacolul prin ceea ce am numit intuiție, inteligența creatoare a regizorului acționează ulterior prin metodă proprie, intru difilul dobîndită și mereu perfectibilă disciplină individuală a metodei.

Pe de altă parte, rigoarea și fantezia sînt calități fără de care nu există autor dramatic și text dramatic autentic. Rigoarea și fantezia regizorului nu pot funcționa, în realitate, decît dacă echivalează pe cele ale dramaturgului. Dacă aceste date lipsesc uneia sau celeilalte dintre părți, raportul este absurd și steril. Socotesc necesar să atrag atenția asupra acestui adevăr, deoarece, absurd ori real, acest raport generează oricum spectacole. Mai mult, se întîmplă ca cele două calități să se dovedească deopotrivă străine dramaturgului și regizorului. În acest caz raportul nu mai este absurd, ba este taman real, dar el nu poate naște decît expresii ineptioase.

Și totuși, aceste ineptii există nu de puține ori abil travestite. Afirm, însă, că trebuie cu orice preț demascate. Nașterea unor asemenea texte dramatice, sau spectacole, ori una peste alta, dovedesc un grav divorț între artist și oamenii pentru care creează, între ei ca în-

divid politic și societatea pe care rivnește să o exprime. El trișează, el disprețuiește, el speculează. Teatrul unui asemenea dramaturg ori regizor este îndeobște o expresie a netalentului, dar poate fi și un rezultat al lenei, comodității, ori al oboselii unui real talent. Conform însă ipotezei îndeajuns verificate că talentul poate trece prin momente de dificultate, de derută, de eclipsă, dar nu înșală și mai ales nu se pierde, acel specimen de teatru incriminat este, cred, modul propriu de supraviețuire agresivă al netalentului instruit. Este un teatru de consumație, indiferent dacă se lăfăie în spațiul comic ori tragic, un teatru de concepție și pentru percepție tipic burghez, prețios, vanitos, adesea costisitor și esențialmente imoral. Chipul său cel mai periculos, deoarece reușește uneori să mimeze destul de abil teatrul viu, este așa-numitul „teatru de gaura cheii”. Autorii lui, dramaturgi și regizori, fac suete despre adevăr, ei uzează de bancuri și aluzii de toate felurile, mistifică cu orice preț adevărul. Ei sînt în spatele unei uși îngenucheați ridicol, cu un ochi închis și celălalt lipit de gaura cheii, permanent înspăimîntați de iminența surprinderii.

„Teatrul de gaura cheii” este adesea picant, facil ispititor, se sforțează cu prea mult succes să facă rețetă maximă. Va fi întotdeauna greu de calculat răul imens pe care-l poate aduce acest soi de mistificare teatrală practicienilor și spectatorilor deopotrivă. Atunci cînd, în mod sfruntat, se ambiționează să mimeze teatrul revoluționar, soiul rău este cel mai nociv, denaturează și maimuțește realitatea, analizele lui sînt conversații, laude înseamnă linguseli, arată doar drumurile nefirece de scurte ori pe cele smecherește cotite, rămînîndu-i străină și vrăjmasă descoperirea adevăratelor, grelelor, tulburătoarelor artere către spiritul cu adevărat revoluționar.

Opus structural și din răspuneri acestuia bîlci nu îndeajuns demascat și refuzat, a existat la noi și se exprimă din ce în ce mai robust teatrul viu, teatrul propriu revoluționar al societății noastre. El nu imită pasul epocii, ci încearcă să fie în pas cu epoca. Are uneori probleme, traversează adesea dificultăți, dar este singurul care trebuie să fie recunoscut drept viu și viabil, activ, transformator de spirit. El este teatrul ușilor deschise pentru adevăr. Nu face întotdeauna plăcere, nu flatează, dar știe să cearnă și să impună valoarea, refuză și se refuză adevărului trunchiat, cultivă analiza fătisă și globală a realității. Creatorii lui, scriitorii și regizorii se implică în conflictul devenirii artistice, ei profesează o atitudine pasionată și fermă față de realitate. Este teatrul cu adevărat politic, teatrul forțelor și talentelor reale, teatrul frontal al vegnic propășitoare revoluții.

Dan Micu

Radio
Televiziune

În reluare, „Istoria ieroglifică”

● Dintre evenimentele radiofonice ale acestei săptămîni, atenția ne este — cu multă îndreptățire — reținută de reluarea (de luni pînă sîmbătă, zilnic, pe programul II, la ora 17.30) a serialului *Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir, dramatizată de Valeriu Sîrbu, regia artistică Cristian Munteanu, muzica Corneliu Cezar, în interpretarea actorilor: George Calboreanu, Toma Caragiu, Mircea Albulescu, Marcel Angelescu, Nicolae Gârdescu, St. Mihăilescu-Brăila, Constantin Codrescu, Ion Marinescu, Fory Etterle, Dorin Dron, Octavian Cotescu... Nu doar din scrupul „bibliografic” ni se pare obligatoriu a menționa aici numele celor adesea „uitați” din cronicile obișnuite: regia muzicală Timuș Alexandrescu, regia de studio Constantin Botez, regia tehnică ing. Tatiana Andreicic. Sint, cu toții, desigur, prin contribuții specifice, autorii unei emisiuni radiofonice de excepție, pe care am salutată-o ca atare încă de la premieră și la care am făcut adesea referiri ca la un exemplar model. Prin ce s-a impus și rezistă timpulul o asemenea realizare? În primul rînd prin fericita armonizare a intențiilor diferiților ei autori, actori, scriitori, regizori, compozitori. Valeriu Sîrbu a știut să citească cu ochi moderni palpitanta „istorie” a prințului Cantemir, împinzînd baroca ei dantelărie într-o structură de

maximă coerență, indispensabilă transmisiei radiofonice. Sub asemenea imperative el a știut ce și cum să sacrifice, ce și cum să accentueze, deschizînd pentru milioane de ascultători drumul tentant către una din capodoperele literaturii noastre. Transferul scenariului în spectacol a fost, apoi, concretizat cu patos și cu originalitate de regizorul Cristian Munteanu, care a găsit în compozitorul Corneliu Cezar un confîn și un incitant partener de dialog. Nu mai puțin, cițiva dintre cei mai reprezentativi actori contemporani și-au legat numele de acest adevărat act de cultură, pe care, din fericire, radio are forța de a-l păstra în întreaga-i semnificație peste timp.

■ O interesantă emisiune de televiziune se anunță a fi *Invitați în studio* 3 pe care am avut ocazia să o vedem vineri trecută. Ea prezintă cite un eșantion din diferite „genuri” artistice: literatură, muzică populară, folk, muzică clasică, jazz, toate în foarte bune interpretări. În subtext plutește ideea că piesele ar fi alese pentru a răspunde interesului spectatorilor și poate așa ar trebui să fie, mai ales că, pînă acum, cu excepția emisiunii *Dieu nou despre...* preferințele dumneavoastră muzicale (pe programul II), televiziunea amină o astfel de

„Oameni respectabili“

SE FACE un oarecare abuz de cuvântul mafie. Abuz, poate, justificat. Căci în faptele istorice, adeseori un nume propriu devine substantiv comun (de exemplu cuvântul „inchiziție“). Mafia nu este azi numai o societate secretă, ci un sistem, o metodă, o formulă de alianță între delincvenți și politicieni, și mai ales o alianță de îndrăzneală și lasitate. Căci îndrăzneala de a ucide nu e altă curaj, ci biziure pe lipsa de orice curaj a victimelor. În unele regiuni ale zonei capitaliste, de pildă în sudul Italiei sau în vestul Statelor Unite, până și ultimul orașel se află sub dominația vreunui grup de stăpâni oculti, ale căror arme sînt banul și revolverul, foamea și frica.

Filmul lui Luigi Zampa **Oameni respectabili** e interesant, între altele, pentru că ascunde niște combinații întortocheate, neașteptate, perfide, confuze la prima vedere, care riscă să nu fie înțelese cum se cuvine, lată de ce ne vom permite să indicăm noi titlul lor, sensul lor și neașteptata lor ignominie.

Povestea lui Zampa (după cartea lui Giuseppe Fava) este un „caz de mafie“ deosebit de interesant fiindcă e un caz totodată **tipic și original**, adică și general, și particular. Într-un orașel din sud este transferată o tină și frumoasă institutoare (interpretă: extraordinara actriță Jennifer O'Neil). Din primele zile ale șederii sale acolo, este folosită de „mafie“ într-un foarte bizar fel, grație unei stupide coincidențe. Fata e foarte frumoasă și asta face ca ea să fie insolent acotată, în piața publică, de un individ o-braznic, grosolan și insistent. Ea se apără și-l lovește cu sacul ei de mină în cap, tipind și acuzind de lasitate populația imobilă. A doua zi individul acela e ucis și expus, foarte spectaculos, în piața publică. Cadavrul stă pe scaun în plină stradă și are în gură o floare, floare care simbolizează ideea că așa pășesc cei ce nu știu să-și țină gura. Populația e convinsă că un viteaz cavalier anonim a răzbunat ofensa adusă fetei și a pedepsit prin blam public pe poltroni care asistaseră la scenă și nu se clintiseră.

Desigur, cauza omorului era cu totul alta. Ucisul aparținea clintei gangsteriști a unor potențai ai orașului, care știau că potențaii din clica adversă profitaseră de pretextul cu tină institutoare pentru a lichida pe unul din oamenii magnafilor rivali, lăsind, împingind poliția să creadă că fata e serios amestecată în acea crimă. Ii convine poliției să dea întâmplării o interpretare galantă și privată. Și nu-i convine deloc cealaltă interpretare. Poliția și magistratura sînt tot atât de lașe ca și spectatorii de pe stradă. Nu vor să aibă de a face cu mafiile locale. Preferă să dea incidentului un sens intim și sentimental. Procurorii și poliția o vor urmări brutal pe sărmana institutoare, mai ales că, după prima crimă, fata este supusă, noaptea, la groaznice torturi (un motociclist mascat o înhață de păr și o tirăște în goana motocicletei). Iar în aceeași noapte, acel motociclist este și el ucis. Din nou poliția e (și zice că e) convinsă că această fată e adine amestecată în toate acele crime. Astfel, fără voia ei, devine un fel de vedetă a orașului, un fel de erou popular. Și de la asta pornește o altă poveste, încă mai bizară, încă mai confuză.



Un film realizat de Luigi Zampa - **Oameni respectabili**, interpretat de Jennifer O'Neil și Franco Nero (în imagine)

Un mare bogătaş, care, pe vremuri, fusese, el, dictatorul ocult al orașului, miliardarul Bellocampo (interpret: James Mason), trăia, acum, retras și trist în palatele și moșiile sale, nemaiaiestecindu-se în nici o afacere. Spre surprinderea noastră, îl vedem că se arată deodată afectuos ca un tată cu această sărmană și dragută profesoară, mai ales pentru că vedea într-însa o ființă curajoasă, drcaptă, inestrată cu o mare putere de indignare împotriva minciunii, violenței, inșulției, mizeriei. Bătrînul milionar o împinge la o campanie de haiduc moral; o îndeamnă să viziteze mereu cartierele sărace și, apoi, să se ducă la autorități cerind, poruncitor, să se satisfacă jalbele nenorociților. Prestigiul ei crește, autoritățile încearcă să-i facă curte... Iar, pînă la urmă, ea reușește să facă să se voteze o lege zisă „specială“, care de ani dormea în cartioanele parlamentului. O lege de îmbunătățire urbanistică a vieții clasei sărace din acea regiune (case confortabile, drumuri carosabile etc.). Dar chiar în ziua cînd Ioana noastră D'Arc e sârbătorită de populația delirantă de entuziasm și de recunoștință, ea află de la un gazetar că victoria ei fusese o riziabilă batjocură și o tristă infamie. Creditele acordate de guvern prin faimoasa „lege specială“ se vor folosi aproape exclusiv la construirea unei splendide autostrăzi, care va duce la mare, la port. Ea va fi o formidabilă afacere pentru

proprietarul terenurilor prin care noua șosea va trece. Proprietarul e o societate elvețiană, societate, mă rog, anonimă, ale cărei acțiuni sînt deținute toate de un singur om. Om — e prea mult zis: un copil, un băiețel de 11 ani. Băiețel pur italian. Îl recunoaștem bine. Este nepotul care ne înduioșase, ultimul vlăstar care alină bătrînețile sihastrale tristului milionar și bun samaritean, Bellocampo în persoană. Aceasta fusese scopul lui cînd dădea vitejește sfaturi de haiducie bravei noastre „raggazzе“. Voia, prin acest remarcabil, ingenios și perfid mijloc, să obțină votarea faimoasei „Legi speciale“. Odată fondurile, creditele acordate prin lege, nu va fi greu ca întrebuintarea lor să fie absorbită în cea mai mare parte de acea șosea care duce la mare traversînd moșiile apostolicului samaritean și nabab, sentimentului patriarh care se topea de tandrețe pentru vitejia morală a draguței, bravei institutoare. Consolare a bătrînețelor sale sihastrale etc., etc.

Cum spuneam la început, multe sînt poveștile de tip mafia, dar una mai reiectă, mai perversă, mai nemernică decît asta nu veți mai găsi.

Poveste care e, totodată, și un elogiu al sufletului italian. Căci suferite ca acela al tinerei noastre eroine există în Italia.

D. I. Suchianu

Cinema

Flash-back

PRELUDIU

• UNA din întrebările care au umilit și zădărnicit mercur orgoliile artei a șaptea a fost aceea, pe bună dreptate și cu îndărătnicie pusă de toți scepticii: „Cît timp durează un film?“. Poate nu există o altă artă în legătură cu care să se nască atîtea suspiciuni. Faptul că, totuși, cinematograful ne suscită trebuie să ne dea de gîndit: ori că el nu este o artă, ori că publicul său nu există încă de drept. Două observații se impun: 1) cinematograful — ca arta cea mai recentă — s-a dezvoltat în plină societate de consum, operele sale fiind asimilate din capul locului nu unor acte de cultură, ci unor mărfuri ce trebuie doar consumate; 2) cinematograful este cea mai accesibilă dintre arte (accesibilă, cel puțin, în sensul că spectatorul are doar de stat într-un scaun și de urmărit pe întuneric niște imagini, fără obligația vreunui efort interior, ca la lectură, sau de participare activă, ca la teatru, concert etc.). Ceea ce, iarăși, duce la impresia că cinematograful este o marfă perisabilă. Și (spun statisticile), dacă există „consumatori“ care uită filmul încă de a doua zi (ca și cum ar fi vorba de un dejun), sau îl țin minte cu anii (ca pe un ospăt de nuntă), cei mai mulți îl memorizează maximum cîteva luni. Așa stînd lucrurile, neostenindu-se mai mult decît e nevoie, uriașă majoritate a cineastilor nu mai urmăresc decît să ajungă în contact cu publicul, și asta, bineînțeles, nu făcîndu-se neuitat sau nemuritor, ci atrăgîndu-l pe moment și distrîndu-l.

Așa stînd lucrurile, este evident că filmul are nevoie de exemplare-martor, care să perpetueze esența a ceea ce el ar fi trebuit să fie. Cinematograful de artă este liniștită popină unde, la adăpost de mirosul de veselă și de zgomotul de orchestră al cinematografului de consum, crește — indiferent la indiferență — speciile perene. Istoria acestui cinematograful este o luptă continuă între valoarea încă în formare a artei și constanța corosivă și demitizatoare a timpului.

Iată lucruri la care ne gîndim acum, cînd Cinematoca își deschide porțile — mînd pe spectatorii celei de a cincisprezecea stăruini. Pornim cu nădejdea că hrana lumilor luni de drum care vin va fi alcătuită în cea mai mare măsură din acele nectaruri imateriale și neperisabile pe care ne-am obisnuit să le căutăm toamnă de toamnă în cămările artei a șaptea; din acele filme în fața cărora afala noastră artistică să se adăune și timonului că ele sînt imomutabile direct de la eternitatea în care s-au înscris.

Romulus Rusan

Inițiativă al cărei ecou, nu e nevoie să facem prea savante pronosticuri, ar fi real. Cu condiția asigurării ritmicității de programare (în zi și la ore respectate de la o săptămînă la alta) și a găsirii unui prezentator care să nu citească discret ceea ce grație procedurilor tehnice actuale se poate consemna pe ecran (numele interpretului, titlul și autorul lucrării interpretate), ci să știe să conducă o emisiune, să improvizeze cu eleganță, să fie o gazdă ideală, zimbitoare, curtenitoare și politicoasă, dar cu o personalitate de fier, cu prestanță și, de ce nu, farmec.

Am așteptat cu nerăbdare **Muzica și prietenii ei**, emisiune muzicală extractivă de Titus Munteanu și Alexandru Bocanet (scenografie Doina Levința, imaginea Edviga Adelman) care nu a egalat, clasicul show Bocanet, dar a marcat un binevenit reviriment în seria „întîlnirilor“ de simbrătă seara. În primul rînd datorită celor trei protagoniști: Olimpia Panceu, Marius Teicu și Mihai Constantin. După Tufaru-Anda Călugăreanu-Pitiș, iată un nou trio cu mari șanse de a urca foarte sus scara simpatiei umane. Ei cîntă cu inimitabilă prospectime despre eterna dragoste ideală, povestesc vise cu feți frumoși și fete nu mai

puțin frumoase, știu să aprecieze cîndoarea simbolică a războiului și a veștelor lui Disney, se bucură de strălucirea soarelui și a stelelor, cred — și ne întăresc și nouă această nobilă credință — că cel mai minunat dar rămîne o floare, iar prietenia un splendid ideal. Marca forță a talentului celor trei vedete este naturaletă, ei adîncind prin grație inefabilul echilibru al existenței, umplîndu-ne inima de culoare și lumină.

■ **Vinturile, valurile** (emisiune de Mihaela Cristea și Adrian Munteu) a transformat cunoscutul spectacol literar-muzical cu public într-o manifestare de elocvență plastică și forță de convingere. „Formulă“ telegenică ce merită a fi continuată.

■ Ieri seară, la radio, **Richard al II-lea** de Shakespeare (traducere și adaptare radiofonică de Mihnea Gheorghiu), într-o înregistrare din 1956, cu Fory Etterle, V. Maximilian, Constantin Codrescu, Constantin Brezcanu, Aura Buzescu, Aurel Rogalschi, Al. Critico, Gina Petrini... Ce păcat că televiziunea are, față de radio, atît de puține înregistrări de mari spectacole.

Ioana Mălin

Secvența

• **DE UNDE**, de unde vine oare extraordinara fascinație pe care o exercită **Poveștile lunii palide** după ploaie, capodopera lui Mizoguchi (prezentată luni seara pe micul ecran)? Fără îndoială din acea discretă dar hotărâtă stergere a hotărului dintre real și ireal. În felul său, Mizoguchi face cu acest film un tulburător eseu pe marginea străvechiului motiv „viața este vis“ și poate cel mai exact lucru care s-a spus despre el este acela că nici un autor de film nu a tratat lumea visului cu atîta delicatețe și respect. Propoziție exactă nu doar în privința operei, ci și în aceea a omului, dacă ne gîndim că — așa cum își amîntește unul din scenariștii săi — în timpul turnării unui film, lui Mizoguchi i s-a întîmplat o mare nenorocire: soția sa a înnebunit. Cu toate acestea, el a continuat să filmeze. Cu excepția a două sau trei persoane, nimeni pe platou nu aflase cele întîmplate. Chipul său rămînea impenetrabil — spune în încheiere această pirandelliană poveste despre autorul **Lunii palide**...

a. bc.

Telecinema

• **CELE** cîteva minute consacrate simbătă de „Virstele peliculei“ Neterminatelor eisensteiniene (**Que viva Mexico!**), ne dau acea stare de traumerei, de visare nobilă și sentimentală, de dor dus pînă la angor, după una din cele mai fastuoase scene ale vieții intelectuale din Europa anilor '30. Moment obscur, prea puțin elucidat de memorialiști, aflați într-un tulburare consens de a lăsa nedezlegată, precum se cuvine în basme, vraja care înconjoară natural germinarea unei capodopere care nu se va naște și nu va apare.

Poate că nici n-ar trebui să știm mai mult decît că a existat o toamnă în care Eisenstein s-a întîlnit cu Malraux pentru a discuta proiectul unei **Condiții umane** pe pînă dar cine se poate resemna doar cu acest vers — în secolul nostru de scrupul biografic și obsesie a documentului dusă pînă la halucinația unei ficțiuni numită incredibil de ciudat **Antimemorii**? Cum ne-ar fi arătat viața după acea film? Căci noi sîntem dintre aceia, marcați toc-

Capodopera pierdută

mai de ei, care credem — în pofidă multor evidente contrarii — că viața e o garanță a operei și anumite opere, acelea create cu strigătul fundamental al poetului: „Changer la vie ou mourir“, modifică, fie și imperceptibil, cursul unui om și al ideilor sale. Antimemoria ne spune că Malraux, la întoarcerea sa din Asia, a fost vrăjt de cinematograful sovietic al anilor '20. În '27, **Crucișătorul Potemkin** îl entuziasmează, „îl marchează“ (zice un biograf al său) și acesta cred că e cuvîntul potrivit, pentru că nimeni nu poate înțelege **Sierra de Teruel**, singurul film al lui Malraux, fără semnul adine eisensteinian care-i marchează fruntea, buzele amuțite, porumbelii care țîșnesc dintr-o mașină ciuruită de gloanțe și oamenii care-și duc morții într-un convoi desfășurat pe toată întinderea unui munte. Obsesia estetică a singurului film semnat de Malraux e fără îndoială Eisenstein. Orele cele mai bogate, la Moscova, în '34, unde se găsea ca invit al primul congres al scriitorilor sovietici sînt — după același biograf, Jean Lacouture

— cele petrecute cu Serghei Mihailovici, prins cu pasiune, după durerea mexicană, în munea la decupajul **Condiției umane**, romanul la zi, romanul-alibi al revoluționarilor care și-au găsit în sfîrșit o estetică. Meyerhold — care vrea și el să transpună același roman pe scenă — lucrează împreună cu cei doi la proiectul filmului. Malraux stînd lingă Eisenstein și Meyerhold, Eisenstein discutînd cu Malraux scena, de pildă, a locomotivei, a cianurii, toate acestea dau imaginației noastre nu numai dreptul de a elabora propria ei bandă sonoră la acest dialog din care nu ne-a rămas nici o imagine, dar și elanul necesar pentru a respira adine, viril, înăbușind tentativa oricărui icnet nevolnic, la gîndul că nu există nici o scenă din **Condiția umană**, filmată de Eisenstein. E o pierdere pe cît de ireversibilă pe atît de intimă, fie ea imperceptibilă. Dar Malraux ne-a lăsat această măsură secretă a imperceptibilului dintre angosă și eroism, dintre imaginea și respirație.

Radu Cosașu

Artă, cultură, educație

NOTIUNI esențiale în compunerea și definirea dimensiunii spirituale proprii unei anumite civilizații, aceste trei elemente cu valoare ontologică recunoscută formează termenii unei ecuații ale cărei implicații pentru structura noastră, a României socialiste, se dovedesc de o importanță ce caracterizează dialectica proceselor revoluționare, generatoare de transformări calitative esențiale.

Aflați în plin proces de redimensionare a datelor esențiale specifice omului și existenței sale sociale, este firesc și legitim ca dimensiunea spirituală a individului adus la o treaptă superioară de civilizație și existență materială să se racordeze organic nu numai acestor determinante obiective, ci și solicitărilor culturale, etice, morale, estetice proprii sistemului nostru, organizat în jurul axei umane. Iată de ce interdependența dialectică dintre cultură și educație, postulat de mult și definitiv prin funcțiile formative și cognitive ale fenomenului spiritual autentic, capătă astăzi noi valențe, nuanțate și creatoare, în raport cu ideologia marxistă și concepțiile politice promovate cu lucidă consecvență de Partid. În interiorul acestei relații ale cărei implicații teoretice și concrete solicită în egală măsură calitatea și responsabilitatea tuturor factorilor angrenați în activitatea culturală, ca emițători sau receptori, artei îi revin obligații ce derulează imperios din însăși evoluția fenomenului social, în toată complexitatea sa.

Dacă societatea noastră socialistă afirmă prin întreaga sa activitate principiul democrației, singura compatibilă cu ideea de libertate și progres, în mod firesc arta, angrenată în toate procesele sociale, trebuie să pornească de la și să-și propună ca finalitate acest adevăr axiomatic. O artă democratică, în sensul superior impus de stadiul actual al civilizației umane, al celei românești cu precădere, se adresează prin valorile sale complexe conștiinței omului concret, om social deci, integrând în structura sa specifică, în elementele de conținut și limbaj acele date și idealuri ce caracterizează în esență scopul și acțiunea întregii noastre societăți. O artă democratică, așa cum este arta noastră, pornește de la datele tradiției naționale, inepuizabilă și mereu actuală, dar și de la ceea ce s-a realizat mai bun în arta universală sub raportul valorilor umaniste și al responsabilității exprimate fără echivoc. Artă românească, militantă în sensul cel mai înalt și mai total, se integrează în acest fel organic în fluxul revoluției spectaculoase operate de Partid în țara noastră și — implicit — în circuitul mondial al valorilor autentice, impunând nu numai realitatea talentului acestui popor, ci și conștiința largii audiențe și accesibilități ce o caracterizează prin finalitatea sa specifică. Fără a fi simplistă, pentru că nivelul spiritual al societății noastre de astăzi nu o mai permite, fără a fi inutil și inoperant complicată sau sterilă, pentru că astfel nu ar mai constitui o modalitate de comunicare și formare, arta noastră militează pentru ridicarea omului concret la nivelul exigențelor civilizației noastre de astăzi și, în perspectivă, a celei de mâine.

Responsabilitatea complexă — umană, socială, ideologică, politică, educativă — ce caracterizează fenomenul românesc de cultură la ora marilor realizări și proiecte — nu poate fi separată de cea a întregii structuri socialiste în ascensiune. Amplificarea ei în raport cu datele particulare ale domeniului în care operează și cu exigențele societății din care se atestă și pentru care militează constituie o necesitate legică.

Iată de ce, acum mai mult ca oricând și la un nivel calitativ superior, arta și cultura trebuie să-și afirme dimensiunea educativă, împlinind în mod specific și creator imaginea cimpului ideologic al României socialiste.

Ipostazele graficii

DIVERSIFICAREA și, într-un anumit fel, complicarea problemelor graficii ca mod de exprimare plastică, prin intermediul unui discurs specific au condus în ultimii ani la apariția unor soluții inedite, frecvent chiar insolite, și la interferarea celor tradiționale, în intenția obținerii unei noi expresivități. În esență însă, grafica a rămas forma artistică cea mai angajată în contactul cu marile probleme ale existenței și evoluției sociale, calitate accentuată chiar, în contextul confruntărilor contemporane. Fenomenul, pozitiv nu numai din unghiul interesului estetic, este ilustrat în mod simptic de stadiul actual al graficii noastre, suficient de complex și nuanțat pentru a furniza argumente în favoarea acestui gen cu largă audiență la public.

Din această perspectivă obiectivă trebuie să izolăm un alt fapt semnificativ: circulația marilor teme, dar și a procedurilor, ceea ce contribuie la instalarea unui consens quasi-unanim,

de fapt nu o stare de manierism caduc, steril, ci un climat spiritual generat de meditația și luarea de atitudine în raport cu problemele grave, de o valoare general umană. Iată de ce astăzi, mai mult ca oricând, nu se mai poate trasa o delimitare de natură conceptuală, stilistică sau cronologică suficient de elocventă pentru a se justifica metodologic. Iată de ce arta unui grafician a cărui creație se confundă, până la un punct, cu evoluția genului în ultimele decenii — **Gheorghe Ivancenco** — se dovedește a fi la fel de actuală și astăzi, implantată în întrebările epocii. Expoziția sa de la galeriile „Orizont” se organizează tematic și tehnic în jurul a două nuclee cu valoare de reper în creația artistului. **Desenele**, de o calitate a construcției ce se atestă din rigorile scientismului cubist temperat prin intervenția discretă a lirismului funciar refac un jurnal de călătorie cu inerente atașamente și nostalgii afective. Au loc aici, într-o fuziune ce denotă apartenența la o matrice spiri-

tuală unică, tradusă prin omogenitate stilistică, notații cu valoare de „memento” aparținând fizic unor spații de largă circulație imagistică în virtutea aceluia „geniu al locului” ce le conferă o inepuizabilă valoare plastică: peisaje citadine autohtone — **Tulcea, Alba Iulia, Sf. Gheorghe**, apoi italiene, firește **Veneția și Verona**, dar și din **Cuba, Bulgaria, Iugoslavia**. Toate frumos compuse, totalizând după procedeele montajului expresiv imaginii specifice, repere și atmosfere singulare.

Gravurile, excelent tratate sub raport tehnic, adeseori cu subtilități ce măturisesc delicii de artizan grefate pe gândirea artistică, își dilată teritoriul tematic în zona simbolului și a metaforei cu valoare existențială. Atitudinea angajată a artistului-om, responsabilitatea conștiinței mereu în stare de veghe își impune autoritar prezența prin mesajul ciclului intitulat **Secolul XX**, conceput nu doar ca un pamflet — zona ar fi prea restrânsă sub aspectul eficienței sociale — ci mai ales ca un semnal de alarmă cu sens de acuzație. **Scaunul, Genocidul, Ocupația și Libertatea** apelează la simboluri de circulație, poate cu accente didactice directe, dar în orice caz eficiente, lor putând să le adăugăm, ca intenție umană, o lucrare ca **Vrăjitoarea**. De un alt conținut, mobilizator prin sugestiile pozitive, pornite de la o realitate trăită sau evocată din istorie, lucrările **Vase pe Dunăre, Galați, Șantier și Mihai Viteazul** completează imaginea preocupărilor artistului Ivancenco și calitatea socială a demersului său, explicit formulat prin intermediul sintagmelor expresive accesibile, de un figurativism interpretat. Economic sub raport cantitativ, repertoriul cromatic își asumă și funcții simbolice, iar în cazul unei piese deosebite cum este cea lucrată în tempera — **Case colorate** — ne sugerează disponibilități picturale de real interes, dezvăluindu-ne o direcție poate insuficient explorată, sau doar discret disimulată. Oricum, expoziția lui Gheorghe Ivancenco reprezintă nu numai un exemplu de probitate și calitate profesională, ci și un mod semnificativ de a relua și interpreta problematica permanentă, reală, a graficii, a artei în general: omul și lumea lui.

Virgil Mocanu



GH. IVANCENCO : Porțile cetății Alba Iulia

Muzică

Oaspeți clujeni la Ateneu

NE-AM obișnuit în ultimii ani, ca la scurt timp după deschiderea stagiunii, să întâlnim la Ateneu unele din marile formații muzicale din celelalte centre artistice ale țării. Săptămîna trecută, în zilele în care Filarmonica bucureșteană s-a aflat într-un turneu de concerte în Spania și Portugalia, reprezentanții unuia din marile centre culturale ale țării — muzicienii din Cluj-Napoca — au susținut la Ateneu o reală microstagiune.

Patru concerte simfonice (cu 2 programe diferite) un concert coral și un recital al Quartetului „Pro Arte”, au constituit cadrul unor manifestări complexe, definitorii pentru actualul stadiu al evoluției artei interpretative și compozistice clujene.

În vechiul centru cultural transilvan tradițiile dau neconținut roade.

Arta, puterea de influențare, talentul pedagogic al lui G. Dima (primul director al Conservatorului), al lui Antonin Ciolan (ctitorul Filarmonicii locale), le regăsim în nivelul școlii clujene care dă neconținut absolvenți de ținută, în politica repertorială a instituțiilor muzicale, în responsabilitatea fiecărui artist față de scenă și public.

Prezența clujenilor în această decisivă confruntare bucureșteană merită o analiză și concluzii speciale pe care, probabil, revista de specialitate ni le va oferi într-un viitor apropiat. Consemnând amplitudinea acestor manifestări, m-aș rezuma să subliniez bucuria pe care am avut-o reascultînd marea orcheastră simfonică din Cluj-Napoca.

Formația are trăsăturile unui ansam-

blu de calitate: admirabilă omogenizare între compartimente, posibilitatea unei rapide adaptări la acustica unor săli străine, o minunată culoare a sonorităților, capacitatea de a răspunde solicitărilor dirijorale.

Crescută în spiritul respectului pentru repertoriul de semnificație, Filarmonica clujeană a parcurs în concertele de la București elemente definitorii ale literaturii naționale și universale, de la **Simfonia Destinului** la **Sheherazada** lui Korsakov și de la monumentală **Miorița** a maestrului Toduță la o lucrare ce conturează valorile noii școli clujene, **Racordurile** lui Cornel Țăranu.

Fermă, riguroasă, plină de nerv în partitura de Beethoven, formația a dovedit suptele acompaniind nestăpinitul cînt al lui D. Șafran (solist al manifestărilor de vineri și simbătă în concertul lui Schumann), o vastă gamă de culori, un discurs de calitate sonoră cu impecabile intervenții solistice în partitura lui Korsakov.

O impresie deosebită am avut reascultînd, după șapte ani (prima audiere o datorăm lui Iosif Conta), balada **Miorița** a lui Sigismund Toduță — muzică concentrată, severă, încărcată de idei, forță și simplitate.

Concertele filarmoniștilor clujeni au demonstrat cît de mult datorează ansamblul inspiratelor îndrumări ale dirijorului Emil Simon.

În decisiva confruntare de la Ateneu, muzicienii clujeni au ieșit din nou învingători iar inițiativa invitării marilor formații ale țării la București trebuie salutăată.

Iosif Sava

RAPSOZII

■ LA ARAD s-au desfășurat în zilele de 30 și 31 oct. a.c. lucrările primei întâlniri a scriitorilor țărani din România. Cu acest prilej, la Arad și în comunele Șiria și Șilindia, au avut loc simpozioane, recitaluri, dezbateri la care au participat 23 de scriitori țărani. Din partea Uniunii Scriitorilor au fost prezenți la aceste manifestări scriitorii Nicolae Crișan, Traian Iancu, Alecu Ivan Ghilia și Florentin Popescu.

INTILNIREA de la Arad a scriitorilor țărani — veniți aici din Moldova, din Hunedoara, din Argeș, din Maramureș și din alte părți ale țării — socotită deopotrivă de suflet dar și de lucru, operativă, de atelier, mi se pare de două ori simbolică: întâi, pentru că a avut loc la ceasurile când se măsoară rodnicia din câmp, din livezi și din vii — și reuniunea lor ce putea fi altceva decât o oglindă a continuării în cîntec a bucuriilor împlinirii? Apoi, fiindcă, înscrisă în contextul mai larg, național, de împlinire a Programului de măsuri pentru aplicarea hotărîrilor Congresului al XI-lea al Partidului și ale Congresului educației politice și al culturii socialiste, această sărbătoare a scrisului amator probează, odată în plus, atenția și grija cu care sînt înconjurați și încurajați cei ce în clipele lor de răgaz își rostesc în vers și cîntec simți nintelă.

Prezența scriitorilor țărani la o asemenea manifestare — cu totul inedită și prima dintr-un șir ce se anunță a se impune și a deveni tradiție valoroasă — mi se părea firească. Fie că unora dintre ei le întîlnisem numele în librării, pe cărți cu mare audiență la public (Toader Hrib, Ion Frumosu, Gheorghe Nistor Ungureanu), fie că-i citisem în culegeri colective și în presă, fie că-i auzisem la radio sau îi văzusem și la televiziune, autorii aceștia îmi erau, în mare parte, cunoscuți și mi se părea, deci, firesc, să aibă o întîlnire a lor. Dar m-am întrebat: de ce la Arad?

Întîiul răspuns nu-l puteam găsi decât în existența în această vatră de țară a unor străvechi obiceiuri și datini („Tîrgul sărutului” de la Hălmațiu, „Armîndeni” din Buteni, „Sânzienele” din Birchis-Căpîlăș, „Nedeile” din Tara Zărandului) care i-au conferit regiunii și efigia de „țară a poeziei” din toate timpurile. Și totuși mai știam și alte locuri care — dacă ar fi fost numai atît — și-ar fi găsit ușor argumentele pentru a deveni gazde.

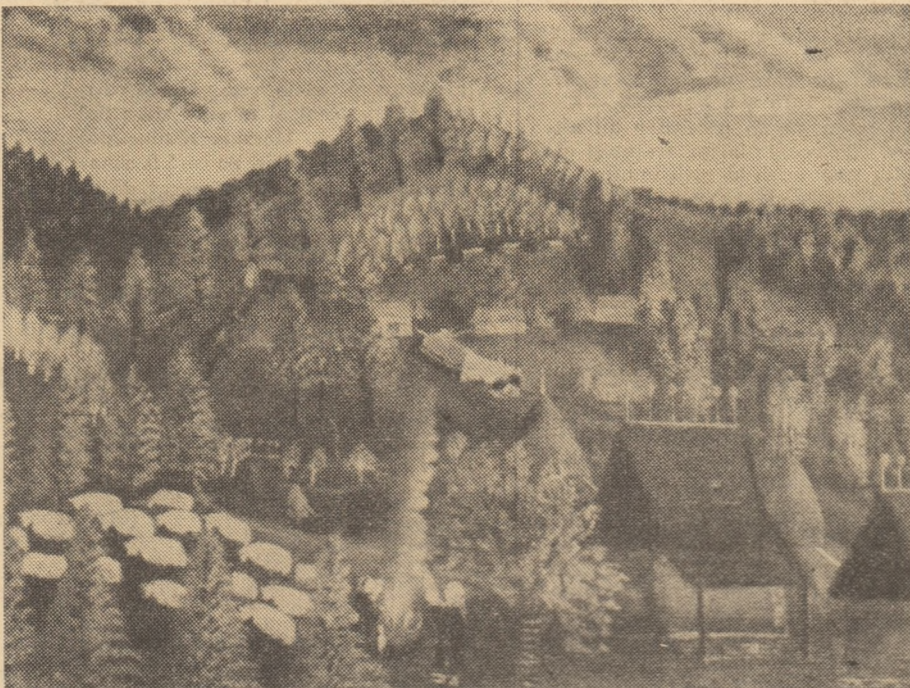
Era, însă, un fapt în plus. În ținutul Aradului trăiesc și creează cei mai mulți scriitori țărani. Și ei, dintr-un eelan justificat, dar și dintr-o necesitate de cunoaștere, de schimb de experiență și de confruntare, au avut inițiativa de a-și invita, la ei acasă, confrății într-ale gîndurilor și viselor, într-ale dragostei pentru poezie...

Două mîini aspre, bătătorite de muncă, păstrînd încă urmele de la culesul porumbului și strugurilor, răsfoind cu înfrigurare paginile unui caiet pe care au fost așternute rînduri sîngace, dar grupate cu grijă în strofe de cîte opt versuri, mi-au atras deodată privirile. Omul de lingă mine părea trecut demult de șaiszeci de ani, dar gestul lui avea parcă ceva din tresărirea adolescentului surprins cînd trimite o scrisoare de dragoste.

Un ceas mai tîrziu, într-una din sălile Teatrului de stat din Arad — locul în care se desfășura primul recital de poezie al scriitorilor țărani — aveam să privesc alte chipuri, de bărbați și femei, așteptîndu-și sfioși rîndul, citîndu-și stihurile și retrăgîndu-se apoi la locul lor cu aceeași timiditate

ca și cum s-ar fi temut ca înlănțuirea sonoră de cuvinte să nu fi tulburat ordinea și liniștea sălii.

Acolo, pe scenă, o vedeam pe Elena Roșca („La mine poezia a venit ca stelele pe cer și ca frunzele în copaci”) în frumosul costum popular pe care-l lucrase, fir cu fir, floare cu floare, cu mîinile ei și mă gîndeam că-n acea măiestrită pajiște de culori, ca și-n poezia pe care o scrie, se afla și oglinda unei biografii de femeie harnică, plină de fantezie în ceea ce face. Și iată-l pe scenă, aidoma unui descendent al plăieșilor lui Ștefan, pe Ioan Bircă, din Buda-Epurenii (Vaslui), blajin și sfătos, plin de istorii și de legende, reînnoind, peste vreme, firul unei tradiții de cîntec ce se măsoară în mile-



Peisaj de toamnă, pictură de ION NIȚA NICODIN, artist popular din județul Arad

nii. Îi vedeam pe maramureșanul Ioan Bran din Bărsău de Jos și figura lui mă trimitea cu gîndul la Dragoș-vîntătorul de zimbri, pe Ghiță Baciuc de la Intorsura Buzăului, autorul unei balade în care apa Buzăului prinde chip de om și-ncepe a povesti, cu glas de miere, despre istoria zbuciumată de ieri și despre frumusețea de azi a vetrelor de țară pe care le străbat apele rîului... Mai apoi, ascultînd poeziile tractoristului Mihai Dobre din Scînteiești Galațiului m-am întrebat ce forțe tainice și ce imbolduri interioare îl îndeamnă pe acest om să poarte cu sine un caiet și-un creion și-n clipele lui de răgaz să-și noteze în el metafore?

Întîlnirea rapsozilor a cuprins apoi o seamă de manifestări între care dezbateri și simpozioane, pe teme cum ar fi „Rolul scriitorilor țărani, al creației populare în perspectiva Festivalului național «Cîntarea României»”, „Scriitorii țărani în contextul culturii de masă”, „Din creația scriitorilor țărani arădeni destinată formațiilor artistice de amatori”. etc., iar opinia cercetătoarei Stanca Fotino de la Institutul de cercetări etnologice și dialectologice

venea să mă edifice și mai mult asupra evenimentului: „În cadrul și cu mijloacele Institutului de cercetări etnologice și dialectologice am studiat creația unor scriitori-țărani. Fenomenul apariției acestor autori nu poate și nu trebuie neglijat atunci cînd se are în vedere o cercetare socio-culturală a contemporaneității satești. S-a spus adesea că versurile scrise de poeții țărani reflectă realitatea nouă din sate; dar credem că nu este suficient pentru a caracteriza fenomenul. Descoperirea, cercetarea și selectarea unor creații ale scriitorilor-țărani nu pot fi decât binevenite, relevîndu-ne astfel un proces de creație din cadrul colectivității satești, în contextul mediului folcloric în general și al celui informațional, contemporan, totodată. Întîlnirea de la Arad are, din acest punct de vedere, o importanță deosebită”.

Și pe cînd luam parte la un unic și original cînaclu mă gîndeam că rapsozii aceștia pot deveni și fideli culegători de folclor. Exemplul lui Dem. Abrițculesei din Buzău (pe care l-am reîntîlnit aici în dubla sa postură de

poet și de culegător de folclor), de mai bine de patru decenii statornic păstrător al unei vaste culegeri de legende, balade, ghicitori și proverbe, cel pe care, odinioară, Arhiva Academiei l-a premiat și despre care însuși G. Călinescu scria că este „un harnic și pasionat culegător de folclor”, poate și trebuie, desigur, să fie reeditat de alți creatori populari din toate generațiile...

În ultima zi a întîlnirii ne aflăm la Șiria. Treptele mari, de piatră, ale Muzeului memorial „Ioan Slavici” sînt urcate de pașii celor douăzeci și trei de poeți, prozatori și dramaturgi — țărani veniți aci de pe toate meleagurile patriei. În odăile în care se desfășoară, din documente, viața ilustrului prozator, privirile alunecă sfioase, iar gîndurile rătăcesc înapoi, departe, în timp.

Imaginea celor douăzeci și trei de scriitori-țărani aci, în casa scriitorului plecat dintre țărani, devine, deodată, mai mult decât un simbol. O punte de simțire și de cîntec peste vreme.

Florentin Popescu

File pentru
„CÎNTAREA
ROMÂNIEI”

Arta populară

ISTORIA neamului românesc își dezvăluie noi și surprinzătoare aspecte, toate ținînd de treptele timpurilor, înflorite din rămurosul pom al duratei sale. Un pom cu trunchi puternic și care, în ciuda celor peste două mii de cercuri concentrice ce-l îngroașă, dă roade veșnic tinere.

Adînci și înțelept lucrătoare ne sînt rădăcinile. Crescuți aici, pe pămîntul nostru, am suferit bătaia tuturor vînturilor, dar nu ne-am clătînat. Ele, fructele, au venit, cum zic, pururi tinere și ele se adaugă, bine primite, tezaurului nostru cultural.

Arta pare a fi un mod specific de concretizare a duratei. Urmă a trecerii noastre prin timp, ea ne fixează și ne reprezintă.

De-acolo, din adîncuri, sursele vii ale poporului au făcut să se intruzeze valorile nemuritoare ale artei noastre. Avem o artă populară fără egal în lume. Cu ea și prin ea ne-am mărturisit istoriei timp de milenii. Casa, îmbrăcămîntea, obiectele vieții noastre, de sărbătoare sau de fiecare zi, ne-au fost și ne sînt însușite de frumos. Frumos artistic, estetic, intrucît se constituie și ca mijloc de cunoaștere și de comunicare a traiului și simțămîntelor umane. De la bunica și femeile generației sale am aflat că un covor se citește: culorile de fond sînt ale anotimpurilor, verde-primăvara, galben-vara, roș (ruginiu)-toamna, alb-iarna; și stările sufletești, frunzele, florile și obiectele oricît de stilizate se recunosc ușor dacă ai deprins scriitura geometrică decorativ-împletită a linei măiestrit țesute. Motive străvechi de la Soare la șarpe, sau frunze de brad ori de stejar ce innobilează și dau sens lemnului cioplit evocă, fiecare, cîte o poveste, o semnificație anumită. Cațele păcurarilor din Munții Gurghiuului, țin mînte, cioplite în spirală ca șarpele, apărătorul și vindecătorul turmelor, lăzile sau icoanele noastre sînt adevărate — și explicate — picturi și sculpturi care vădesc, printre altele, un rar și armonios simț al culorii.

Formarea, dezvoltarea și perfecționarea limbii noastre n-ar fi fost posibilă fără literatura populară. Literatura noastră populară, de la ghicitori la strigături, de la doine la balade, de la povești la cîntece de dor nu demonstrează numai unitatea neamului nostru, ci și un stil propriu de viață.

Am ascultat „Miorița” în variante cîntate, mai bine zis plîse în Vrancea, în Munții Bucovinei, în Maramureș, în Severin, în cîmpia Dunării sau în cea Transilvană.

Ultima dată am auzit-o pe scena teatrului de la Arad cîntată admirabil și emoționant de două copile din partea locului. Vocile lor tinere se împleteau ca un fir de mătase izvorît din adîncurile istoriei noastre descătuse. Căci ce altceva dacă nu descătusare și prin asta zbor liber spre înalturile altor realizări înseamnă însăși această „Primă întîlnire a scriitorilor țărani din România”?

Existența lor, a țăranilor condeieri, este o mai veche realitate culturală a noastră — cel mai vestit dintre ei, Badea Cîrțan fiind intrat în legendă — dar organizarea unui astfel de fenomen era în orice alt timp anterior, pur și simplu, de neconceput.

Participanții la întîlnire, țărani talentați și vestiți pe meleagurile și în satele lor, au fost în majoritate oameni vîrstnici ce au deprins în tinerețile lor meșteșugul vorbei de la moșii lor, bătrîni care n-au mai apucat eliberarea, socialismul, teme noi cîntate acum de nepoții lor — și scrise, intrucît azi, în România au devenit obligatorii cel puțin zece ani de carte. Astfel că în viitorul nu prea depărtat întîlnirile scriitorilor țărani vor îmbrăca alte forme; creația lor se va concretiza în volume scrise și publicate care, adăugîndu-se fluviului viu al literaturii noastre, vor goli de sens deosebirea dintre sat și oraș, lăsînd sarcina valorii pe seama talentului.

Dar pînă atunci această „Primă întîlnire a țăranilor scriitori din România”, prin cîntecele și versurile din lirice, epice și, desigur, voios satirice, a demonstrat continuitatea și finețea cu care neamul nostru știe a mînuși și șlefui cuvintele. Totodată acest eveniment al culturii noastre ogîndește vastul proces al artei noastre populare.

Nicolae Crișan

Cartea străină

Pantalonii buclucași

INTR-O lume atât de instrumetalizată pe cât este aceea a civilizației noastre, cu greu mai putem atribui lucrurilor altfel de sensuri decât acelea ce decurg din funcționalitatea lor. O pereche de pantaloni, bunăoară, nu reprezintă pentru noi — dincolo de utilitatea lor vestimentară — decât cel mult în cazuri speciale (cum este acela al unor *blue-jeans*) apartenența la o anumite categorie de vîrstă, de castă etc. Simboluri, valori emblematică, indicii pentru categorisirea într-o ierarhie nu sînt decât rar și vag atașate de îmbrăcăminte civilizației urbane contemporane.

Înainte de 1848 (mai exact în 1846) cînd apărea romanul lui Willibald Alexis, *Pantalonii cavalerului von Bredow*, procesul desacralizării și al demitizării moderne începuse de mult. Un scriitor german înforcindu-se în urmă și încercînd — după Walter Scott și după Alfred de Vigny, ca și după propriile sale tentative epigonice — de a evoca trecutul în ficțiuni romanești, *more romantico* — o nouă formulă a romanului istoric, nu putea să o găsească decât pe aceea umoristic-satirică a parodiei. Tragedia repetată e o farsă, o știm. De prea multe ori se repetase istoria de capă și spadă singeroasă pentru a mai putea stîrni compasiune și delectabilă teroare. Willibald Alexis a avut bunul gust al reducerii grandiosului lipsit de eroism și al teribilului lipsit de putere terifiantă, la coaja lor hilară. În plină criză a Europei Congresului din Viena, în vremea gestației Revoluțiilor, era firesc ca tocmai „criza între vechi și nou” să-l preocupe. Dar starea de criză (cel puțin în epoca modernă) este endemică — în Europa. Privind în urmă spre o epocă de mult revolută din istoria Brandenburgului, ochiul său „critic” putea să depisteze „criza” oriunde, să o vadă manifestîndu-se în toate. Chiar și în istoria plină de buclucuri a unor pantaloni de piele.

Bravul și bătrînul cavaler Götze von Bredow nu se desparte niciodată de pantalonii săi din piele de elan. Zadarnic au devenit una cu șaua de pe calul său (sau poate tocmai de aceea), el nu-și leapădă decât în somn și atunci pentru a-i pune sub căpății, ori pentru a-i înfășura pe braț. Acest braț, slăbit, al cavalerului băutor de bere, ca și indispensabilii săi de piele, îmi amintesc (prin ce translație a imaginilor!) brațul cu articulații de fier al unui alt cavaler, tot Götze, însă von Berlichingen, braț artificial, monstruos, fascinant, cu ghiarele sale de metal negru-argintiu pe care l-am văzut în micul muzeu al unui castel de pe „Soseaua romantică”, nu prea departe de Rotenburg. Pantalonii cu pricina poartă — sub jugul lor indescriptibil — însemnele apartenenței la o nobilitate în amurg. Și nu numai atât. Sînt sigur că Willibald Alexis i-a investit și cu o demnitate patriarhală, în sensul cel mai autentic al acestui cuvînt. Virilitatea, fie și ostentată, se manifestă prin asemenea apanaje „grăitoare”. Chiar murdăria acumulată este semn de suveran dispreț al bărbatului, împotriva căruia se revoltă lumea femeii. Astfel, în povestea pantalonilor lui von Bredow se conjugă un plan social cu altul biologic. Intima piesă vestimentară — în ciuda pozei grijulii de care se bucură — va trece din mină în mină, sau altfel spus, de pe sold pe sold, demonstrînd slăbirea vigilenței nobiliare și masculine. Doamna Brigitte, nevasta lui Götze von Bredow profită — ca o altă Dalilă — de obnubilarea soțului pe care bețiile ce au urmat Dietel îl răzbișeră, și îi subtilizează berneveciul de piele spre a-i spăla. Grijă eminamente femi-

nină, casnică și pașnică în aparență, reprezentînd însă o nu mai puțin feminină răzvrătire a matriarhatului împotriva ordinii patriarhale. Descrierea marelui spălat de toamnă al doamnei von Bredow constituie unul dintre capitolele cele mai savuroase din romanul lui Willibald Alexis, text în care *reducția* de care vorbeam operează din plin. Acțiunea nobilei doamne și a slujitorilor ei este ceremonios-rituală („Spălatul de toamnă era, la castelul Hohen-Ziatz, un adevărat ritual”). Dar față de turnirurile, luptele, investitura și alte împrejurări sublime ale vieții de ceremonii și rituri cavalești, acest spălat trivial, burghez, descris totuși ca un „ritual”, e tot ce poate fi mai plin de hazul ritului transformat în batjocură. Nu în ultimul rînd, însăși *utilitatea* acțiunii, rostul normal al spălatului („...o muncă grea, pentru care puneau la bătaie toate măduarele, dar și o sărbătoare”) denunță caracterul său satiric. O lume se descompune, nu numai prin coruperea ei în scîrnă, ci și prin corodarea, prin scufundarea ei în apa tare, lustrală, a spălătorilor ei. Astfel, sustrăși, prin abuz, de pe nobilul cavaler, spălați și întinși la uscat pe sfoară, pantalonii din piele de elan nu mai sînt simbolul nobilului prusac, ci niște vulgari berneveci pe care primul coropcar ambulant îi fură și-i îmbracă.

Aici intervine în povestire un alt motiv, de vechi basm, tratat și el, în felul ușor acid, al satiricului modern: motivul lui Prîslea cel voinic, al tinărului pe care nimeni nu-l ia în seamă (cu excepția fetei de împărat), pe care toți îl batjocoresc, al tipului de *stupidus*, de *morosus*, al lui Parsifal care se dovedește mai vrednic decât toți. Cum e și firesc, unui asemenea erou (ironic tratat și el, dar cu îngăduință) îi este hărăzit rolul salvator și, deci, stăpînirea pantalonilor simbolici. Tinărul iuncher sîrac, orfan, oplot la casa cavalerului Götze, luat mereu în ris, Hans Jürgen, va descoperi pantalonii domnului von Bredow, îi va aduce înapoi acestuia. Tot el îi va îmbrăca (după ce femeile îl vor frustra din nou pe bătrînul, ce nu mai era *vrednic* să-i poarte, de acest semn al bărbăției și nobleții sale). Hans Jürgen, ca un Siegfried — derizoriu, firește — înveșmîntat în pantalonii cavalerului, va reface ordinea, mai exact, o va ajuta să treacă de la vechii stăpîni la noii stăpîni.

Pantalonii buclucași ne urmăresc în povestirea lui Willibald Alexis, ca un obiect în care pateticul și grotescul, sublimul și burlescul se încruciează. Social și politic, ordinea burgheză, pe plan igienic prezentată de femeile gospodine și muncitoare, triumfă asupra celei feudale. Cînd citești însă un alt roman al lui Alexis, *Ruhe est die erste Bürgerpflicht*, înțelegi că farmecele discrete al burgheziei nu-l împiedicau pe romancier să uzeze de ironia sa pe care mai tirziu, și pe alte planuri, mai profunde, o va folosi în universul său romanesco Thomas Mann. Dar, de la *Pantolonii cavalerului von Bredow* (romanul tradus și fin prefăcut de Hertha Perez) pînă la *Buddenbrooks* este o cale lungă.

Nicolae Balotă



Alberto Moravia:

„MASCARADA”

(Editura Univers)



● *Mascarada* este un roman de fantezie sud-americană al lui Alberto Moravia, scriitor ciudat în epoca noastră, care izbuteste să țină afișul, cum se zice, de patruzeci de ani, cînd a debutat cu *Indiferenții*, printr-un stil clasic, dar cu o viziune crudă, subtilă și perfidă asupra societății italiene. Am spus „scriitor ciudat” pentru că, în adevăr, Alberto Moravia, sub aparența unui pur povestitor de fapte și întâmplări dintre cele mai citite, ascunde în fond un eseist modern de o mare acuitate de pătrundere, pe care l-aș compara, în amindonă privințele — și ca povestitor și ca eseist — cu Aldous Huxley, a cărui inteligență corosivă o repetă. Desigur, în ultimele lui cărți, Moravia a alunecat spre o doză de prea mari concesii pe care le face modelor din apus, în materie de sexologie, adică acelor preocupări pretins-obiective de fiziologie și psihanaliză a erosului. Să zicem însă că această inclinare corespunde laturii propriu-zis investigative a romancierului, pe care, de altminteri, el a început să o aplice în anchete separate, în expuneri de sociologie și moravuri la care recurge ca reporter internațional al marilor ziare italiene.

Paralel, însă, Moravia rămîne povestitorul ingenios și clar, pe care îl cunoaștem din *Povestirile romane*, zugrav de chipuri și cazuri care reflectă aspecte vii ale societății italiene, mai mult decît situații subiective și particulare de existență, deci un scriitor de tradiție veristă, preocupat

de dinamica fenomenului social și a psihologiei umane.

Mascarada este un roman avînd această semnificație. Cu o ușurință și o adresă remarcabile, autorul recurge la o țesătură narativă antrenantă, pe care o plasează într-un mediu necunoscut de el în mod direct, adică în lumea unei presupuse țări din America de sud, condusă de un dictator militar zelos și grav, dar și tentat de slăbiciuni omenești. Aceste slăbiciuni se repercutează — ca în orice dictatură personală — în complicații funeste complet gratuite, alimentate însă copios de jocul ambițiilor specifice slujitorilor imediați ai regimurilor respective. *Mascarada* constă în punerea la cale a unui complot fictiv împotriva dictatorului, cu prilejul unui bal la care acesta participă. Complotul simulat trebuie să întărească situația subredă a șefului general al poliției, dovedind că el este mereu și urgent necesar pentru a dejuca atentatele care amenință pe stăpînul său.

Balul care stă în centrul acestei acțiuni dă ocazia lui Moravia să recurgă la o cauzistică amoroasă de roman de pe vremea ultimilor regi ai Franței, plin de întâmplări galante, cărora romancierul, departe de a le arunca o privire amuzată, numai de dragul povestirii, le scormonește sensul radical de corupție, nu numai morală, ci și psihologică, cu o măiestrie de clinician.

Încă o dată în *Mascarada*, ca și în *Indiferenții*, ca și în *Dragostea conjugală* sau în *Agostino*, celelalte romane cunoscute ale lui Moravia, se întilnesc, într-un echilibru literar minunat, cele două aspecte de spirit caracteristice ale romancierului — care sînt și cele două laturi specifice ale marelui roman din secolul al XIX-lea, al lui Stendhal sau Balzac — adică pe de o parte desfășurarea independentă și via a fabulei, care ne poartă prin ea însăși, printr-o virtute de incantație firească, pînă la sfîrșit, ca și cum nici n-am bănuî că bagaj de idei și observații conține — iar pe de altă parte privirea scrutătoare a scriitorului, de chirurg al tumorilor sociale, privire care s-ar putea constitui într-un sistem științific aparte, cum a fost de exemplu bovarismul.

Fără unele preferințe exagerate mai recente pe care Moravia le-a manifestat în romanele sale pe latura eseistică, în dauna creației propriu-zise, am putea spune că el este unul din scriitorii contemporani cei mai vrednici de admirație pentru structura de echilibru, de realism, de farmec și de claritate a operelor sale.

Dragoș Vrînceanu

James Sutherland:

THE OXFORD BOOK OF LITERARY ANECDOTES

(Clarendon Press, Oxford)

● MODALITATEA acestei cărți realizează o anecdotică a istoriei literare apropiată viziunii călinesciene. James Sutherland, profesor de literatură modernă la Universitatea londoneză, autor, între altele, al *Literaturii engleze de la sfîrșitul secolului XVIII*, selectează aproape 500 de secvențe epice menite a configura diacronic un mileniu de literatură britanică văzută prin temperamentele scriitoricești, de la Bede (673—735), cleric și istoric, pînă la Dylan Thomas (1914—1953). Deosebirea constă în aceea că, fără a interveni decît cu rare precizări rezumative sau note de subsol, el adună sub numele scriitorului în cauză confesiuni și mărturii ale prietenilor, biografiilor sau martorilor oculari incidentali. Portrete cu deosebit relief psihologic, surprinzătoare pentru cunoscătorii operelor, se structurează astfel din dialoguri, evocări și introspecții uneori semnate de însuși scriitorii înserați. Autorul nu supralicitează „anecdota”, în sens îngust, vorba de duh în care au excelat un Walter Scott, un Oscar Wilde, un Bernard Shaw, preferînd consemnarea prin care eroul-scriitor dezvăluie misterul unei opere, reacționează imprevizibil în împrejurări-cheie sau apare invocat în scrisorile sau conversațiile contemporanilor.

Exemplele care ne stau la îndemînă, în egală măsură pare-se interesante pentru specialist și pentru cititor, implică istoria dar și sociologia literară. Discrepanța dintre factologie și imaginație creatoare pe de o parte, iar pe de alta, imperiul geniului, se deduc, de pildă din conversația dintre episcopul Burnet, cunosător al istoriei, și ducele de Malborough care avansase anacronismele cele mai ciudate în comentarea evenimentelor trecute. La întrebarea celui dintîi cu privire la sursa afirmațiilor făcute, ducele răspunde: „Este singura istorie pe care o cunosc, — piesele lui Shakespeare”. Prestigiul de care s-a bucurat în epoca sa Jonathan Swift reiese dintr-o scrisoare adresată scriitorului și semnată de către guvernatorul Irlandei. Un rînd suna astfel: „Cînd oamenii mă întrebă cum am condus Irlanda, răspund că am plăcut lui Swift”. Amploarea funeraliilor de pe Oxford-Street la care

iau parte sute de muncitori și meseriași se constituie ca argument al faimei lui Byron. În fața noastră apare pe patul morții ciudatul poet și gravor William Blake: el începe atunci să cînte „Aleluia”, după ce termină de pictat portretul soției sale, Kate. Celebrii Kubla Khan, conform cu mărturia lui Coleridge însuși, se zămislește într-un somn adînc, poetul avînd la trezire siguranța de a fi scris două-trei sute de versuri. După ce consemnează începutul, cuprins de extaz, este întrerupt și tot restul poemului îi dispăre din minte etc.

Scriitorii moderni, așa cum conchidem pe baza anecdoticii oferite, trăiesc în mai mare măsură decît înaintașii drama confruntării cu opacitatea burgheză, reacționînd în funcție de temperament. Edward Fitzgerald, cunoscut ulterior ca traducător al lui Omar Khayyam, a început prin a-și stoca volumele nevîndute în fața ușii, la îndemîna trecătorilor, cale ce s-a dovedit mai sigură, de vreme ce poezia sa a ajuns să fie astfel cunoscută de un Dante Gabriel Rossetti și de un John Swinburne. Un polițist, care urmărea amuzat vislirile brațelor lui William Yeats ritmîndu-și poemele pe străzile din Dublin, făcea în fiecare zi următorul comentariu: „Sîgur, nu-i nebul, nici băut. De vină e poezia care i-a sucit mintea!” Excentricul Bernard Shaw apare surprins în tinerețe, cînd, întorcîndu-se entuziasmat de la spectacolul celebrului mim Vincenti încearcă să-i recediteze, pe aleile din Fitzroy Square, performanțele acrobatiche. Aflînd despre sărbătorirea lui Yeats, tinărul James Joyce îi bate la ușa pentru a-l întreba ce vîrstă are, 40, răspunde Yeats, „Sînteți prea bătrîn ca să mă ajutați”, conchide Joyce, spre stupefarea poetului sărbătorit. În sfîrșit, contrariat de frumusețea caligrafică a noptii cu lună reflectată în apele unei insule edene, Dylan Thomas tuna și fulgera împotriva picturii gen cărți poștale și litografii.

Sînt doar cîteva din „caracterele” literaturii engleze elaborate cu o discreție originalitate de către James Sutherland în noua sa carte.

Elena Tacciu

LIRICĂ SOVIETICĂ

Mihail Dudin

Urmărind un sloi de gheață pe Neva

Era în anul patrușdoi
Mă clătinam
De foamete,
Tristețe,
Și necaz.
Se instala o primăvară.
Indiferentă,
Fără glas.

Spart în bucăți,
Ca zahărul de kandel,
Pe sub Liteinii luneca prin ceață,
Norodul mut al steilor de gheață.

Și undeva
La jumătatea Nevei
Zării de pe înaltul pod de tuci,
Pe o banchiză lent plutind pe apă,
Schițată umbra
Unei cruci.

Banchiza-naintind
Încetini plutirea
Chiar lângă pod. Și-atunci m-am dumirit,
În pîntecu-i de gheață zăcea cu
brațe-ntinse

Un om — ca răstignit.

Ci nu era soldat, ucis lângă Dubrovka,
La blestematul „Nevski piataciok”.
Era un puști,
Purta o haină roasă
Și, îndesat pe cap, un cozoroc.

Cum a pierit pe Ladoga
Nu știu,
De gloanțe, ori de ger amar.

Pe toate mările
Topindu-se treptat
Plutește patu-i de cleștar,
Ca într-un leagăn
Unduit de valuri...

Eu lumea-ntreagă-am colindat
Îndepărtate țări
Și neamuri.

Rideau copiii la Londra
și dansau
Școlari la Antofagas, și codane.
Iar el plutea, plutea mereu în larg,
Ca geamătul
Din visul unei mame.

Cutremurele despicau uscatul
Și craterul cenușă-și înghițea
Obuzele incendiau înaltul
Iar el în patu-i de cristal plutea.

De-atuncea n-am nici liniște, nici nume
Mereu,
Și peste tot,
În orice timp al firii,
Pînă sînt viu
Cu el plutesc prin lume
Prin amintirea omenirii.

Larisa Tarakanova

Atîta timp

Pierea fără dovezi. Era culcarea
dovada iernii ; din decorul stins
a treia parte arăta spre zarea
incertă altădată că a nins.

O parte învia. De altă lege
oprită sta sub recele-nveliș ;
ținea ascunsă-n temnița ei rece
numele nou al verdelui frunziș.

Atîta timp cît, încă nedeplină,
stă firea fără foșnet, s-o ascult,
decît credința-n foșnet și lumină
o frunză nou născută e mai mult.

Al nimănui, copacul ce-și destramă.
În ceață, trunchiul — alb se va-mbrăca.
De sevă beat, va sta întîi cu teamă,
apoi va tresări și va zbura.

Kaisin Kuliev

De vorbă cu viața

Ce vină ai putea să-mi mai găsești ?
Mi-ai poruncit în dimineața pală :
„Să fii de fier“ ! — și fără să clipești
M-ai așezat, încins, pe nicovală.

Ori ți-am greșit cumva, ce vină-mi pui ?
Ți-am încălcat poruncile vreodată ?
„Fii piatră“ ! — ai zis, și piatră mă făcui.
De piatră-mi fu răbdarea, încercată.

Sau ce dorință nu ți-am împlinit ?
N-am plins cînd lacrimi îți scăldau
obrazul ?
„Fii bou la jug“ ! — atunci mi-ai poruncit.
Și-n jugul tău mi-a sîngerat grumazul.

Și cite alte n-ai dorit să fac ?
Eu ți-am urmat porunca-ntotdeauna :
„Trăiește“ ! — ai spus, și ți-am făcut pe
plac,

Și am trăit din greu, trudind într-una.

Să ard ai socotit că-i bine,
Și iată-mă-s o flacără acum.
Și ce mai vrei tu viață de la mine ?
„Scrum să te faci“ ! — și-o să mă fac și
scrum.



Ilustrație de Serghei Harlamov pentru o povestire a
lui Cinghiz Aitmatov

Leons Briedis

Rugă de seară

Cu aripa, cu singele din vine
Numele ți-l scriu, îl șterg, îl dezmiard,
În lumea asta te-am aflat pe tine,
În lumea asta, știu, am să te pierd.

În lumea asta, cu vîltori și-ngheturi,
Mărturisește, mamă, frigul te-a cuprins.
Eu peste umbra sălciilor, prin ceturi,
Spre tine brațele mi le-am întins.

Tăcerea picură pe față, tipă,
Îmi taie buza, gura mi-o despică,
Pe-aripa veșniciei — vis de-o clipă —,
Încrederea în lume te leagănă, ridică.

Hai să fugim de soarta noastră, mamă,
Și lumea, știu, ne va ierta —
Răsură, eu să fiu, de bună seamă,
Tu floare roșie pe creanga mea.

În românește de Alexandru IVĂNESCU

Metaxé

Senzație

Nicicînd, să simt doar cum a vieții clipă-i,
Eu nu m-am străduit să pipăi
Și nici nu mi-am stîrnit simțirea
Prin desfătare, nicăirea.
Dar transparența existenței mele
S-a oglindit mereu chiar și în cele
Mai trudnice reflexe și culori.
Cereasca mea esență pămîntească
A stenografiat adeseori
Iubirea stînd zefirii s-o stîrnească
În frunzele de plop, tremurătoare.
Cu pală spaima stelelor, din mers,
Impodobit-am toamna pomi, frunzare ;
Iar inima-mi a strîns din Univers
Un vis de neatins, strălucitor.
Trăit-am spaima și tristețile pieirii,
Dar nu mă las, de-alinturi cînd mi-e dor
Nici pradă mîngîierilor iubirii.
Fum de tîmîie am ajuns să cern
Peste un chip îndepărtat, să simt,
Ca o femeie văduvă de-alint,
Ce chin îndură sufletul etern.
Un idol am purtat pe sus, mereu.
Păstrînd în suflet al iubirii pisc,
Și domnului să-i mulțumesc mai risc,
Că am ceva ce-i unic și al meu,
Chiar de-i de neatins, departe, hăt,
Cu care, spre a-mi stîrni simțirea eu,
Nicicînd n-am încercat să mă desfăt.
I-o nălucire sacră doar, sub stele,
Pe piscurile visurilor mele.

Antanas Drilinga

Sub fereastră gemînd cineva se aude

...Sub fereastră gemînd cineva se aude.

Părul tău se revarsă pe umerii mei ;
De-o sărut, geana-ți tremură... Iată,
Gura-i gata să spună : „A ta sînt, de
vrei !“ —
O, de dragostea nu ne-ar lipsi niciodată !

...Sub fereastră gemînd cineva se aude.

Tandre, mîinile-ți calde îi sînt mîngîiere
Frunții mele, ca puful de pasăre... Doare,
Ah, cum doare iubirea !
În atîta tăcere,
Ah, cum doare iubirea ! Soarta asta ni-i.
oare ?

...Sub fereastră gemînd cineva se aude.

Da, iubesc — însă nu știu ce fac.. Din
mîini moi,
Glasul tău, ca oglinda, lovește mereu
Într-o vastă durere — și-alunecă-apoi
Într-un vast, împietrit
Curcubeu.

...Sub fereastră gemînd cineva se aude.

Adevărul cuiva-i spulberat... Cineva
A greșit — și-acum, vag, parcă piere.
Te iubesc !
Dar nu plînge — nu-i bine așa.
Bucuria ne crește și frica, și dulcea durere.
Spui într-una aceleași cuvinte zălude :
Sub fereastră gemînd cineva se aude.
Poate-n noi i-i nădejdea și cere-ajutor ?

E doar vîntul de toamnă... Va trece în
zbor.

În românește de Aurel COVACI

Raymond Queneau



● În vîrstă de 73 de ani a încetat din viață, la Paris, Raymond Queneau, unul din cei mai populari scriitori francezi datorită capodoperei sale *Zazie dans le Métro*, care a primit în 1959 Le prix de l'Humour noir. Xavier Forneret, transpusă apoi pe ecran de Louis Malle. Licențiat la Sorbona în Filosofie, Queneau a parti-

cipat, între 1924 și 1927. la mișcarea suprarealistă, rupind definitiv cu aceasta în 1929, cînd s-a certat cu André Breton. Ilustrînd linia care vine de la Balzac, Victor Hugo, Barbusse, Céline de a introduce limbajul de toate zilele în literatură, a publicat aproape 90 de cărți, între care romane (*Le Chiendent*, încoronat cu Le Prix des deux Magots în 1933, *Pierrot mon ami*, 1942, *Le dimanche de la vie*, 1952, *Le Val d'Icare*, 1963, etc.), culegeri de versuri (*Les Ziaux*, 1943, *Exercices de style*, 1947, *Sonnets*, 1958, *Cent mille milliards de poèmes*, 1961 etc.), esuri, însemnări de călătorie. Ultima sa carte, *Morale élémentaire*, a apărut în 1975 la Gallimard. Prieten cu actori și regizori, o serie din textele sale au fost transpuse pe scenă, pe ecran, popularizate de frații Jacques, de Juliette Greco, de Yves Robert, Helene Martin și Eve Grilleque.

Memoriile Tatiane Tolstoia

● La Moscova a apărut cartea de amintiri a Tatiane Tolstoia-Suhotina, fiica scriitorului. Volumul cuprinde episoade mai puțin cunoscute din viața scriitorului, autoarea evocîndu-și copilăria și adolescența petrecută la Iasnaia Poliana. Mărturiile Tatiane Tolstoia permit judecarea ideilor pedagogice ale lui Tolstoi și cunoașterea copilăriei, două teme care l-au preocupat foarte mult pe autorul monumentalului *Război și*

pace. Tatiana Tolstoia s-a născut în 1864, la Iasnaia Poliana. Ea a secondat-o pe mama sa ca secretară a marelui scriitor pînă în 1899, cînd s-a căsătorit. Pînă în 1925 a fost directorul Muzeului Tolstoi din Moscova. În 1930 a urmat-o pe fiica sa, care s-a căsătorit la Roma cu Leonardo Albertini. A murit în 1950. Jurnalul său (1878-1919), postum, a apărut cu o prefață de André Maurois în 1953 la Paris.

„Anti-Goncourt”

● Editorul francez Jean-Edern Hallier, care a creat un premiu „Anti-Goncourt”, a fost dat în judecată de laureatul acestei distincții, scriitorul Jack Thieuloy. Recla-

mantul și-a întemeiat acțiunea pe motivul că ceea ce reprezintă valoarea în bani a distincției a rămas neonorat, deși „pîritul” l-a emis de mai bine de o jumătate de an.

Congresul scriitorilor bulgari

● La 19 octombrie s-au deschis la Sofia lucrările celui de al III-lea Congres al Uniunii scriitorilor bulgari. Pe ordinea de zi s-au aflat: raportul prezentat de președintele Uniunii scriitorilor bulgari, acad. Pantelei Zarev; raportul Comisiei de revizie — prezentat de Slavcio Vasev; alegerea Consiliului de conducere și a Comisiei de revizie a Uniunii scriitorilor bulgari. Cuvînte de salut au adresat, de asemenea, invitații străini la lucrările Congresului; în numele Uniunii Scriitorilor din R.S. România a vorbit Dumitru Radu Popescu. Lucrările s-au încheiat în ziua de 21 octombrie, cu alegerea organelor de conducere ale Uniunii scriitorilor bulgari. Ca președinte, a fost reales acad. Pantelei Zarev.

Senghor despre Bèjart

● Corespondentul din Bruxelles al Agenției A.F.P. a anunțat că președintele Senegalului, poetul Leopold Sedar Senghor, intenționează să scrie o carte despre viața și opera coregrafului Maurice Bèjart, cu care este de mult prieten. Pentru a avea o serie de consultări cu Bèjart și pentru a studia activitatea trupei sale de balet, Senghor a proiectat o vizită neoficială în capitala Belgiei.

Zapata în actualitate

● Regizorul francez François Reichenbach a descoperit de curînd, în localitatea mexicană Oaxaca, filmul asasinării lui Emiliano Zapata (1877-1919), eroul național care, împreună cu Fr. Villa, a condus mișcarea țărănească din 1910. Zapata a fost asasinat de contrarevoluționari în 1919. Reichenbach, aflat în posesia filmului, îl va prezenta în curînd pe ecrane.

Rossellini și Marx

● Cu un buget astromonic, regizorul italian Roberto Rossellini se lansează în realizarea unui film biografic despre Karl Marx. Primul tur de manivelă — la Cinecittà, acum, în noiembrie.



Greta Garbo cu bastonul

● Revista „Bunte Illustrierte” publică o serie de fotografii ale Gretei Garbo, în care fața celebrei actrițe nu se vede, întrucît aceasta refuză, în continuare, la vîrstă de 70 de ani, orice fel de publicitate. Iată-o pe Greta Garbo pe stradă, surprinsă de un fotoreporter, de care încearcă să se ascundă.

Două fresce de Rubliov recent descoperite

● Două fresce, pe care specialiștii le atribuie marelui pictor rus din Evul Mediu Andrei Rubliov (1360-1431) și tovarășului său Daniil Cerni (mort în 1430), au fost descoperite într-o biserică din Vladimir (Rusia centrală). Se prezintă ca aceste fresce erau ascunse sub straturile succesive ale unor picturi murale din diferite epoci; frescele, pictate în anul 1408, vor fi prezentate, în curînd, publicului.

Omagiu lui Lukács

● La Centrul de studii și cercetări marxiste din Paris a avut loc o manifestare consacrată filosofului și esteticianului Georg Lukács. Bela Köpeczi, secretar al Academiei ungare de științe, a conferențiat despre prezentul cercetărilor „lukácsiene” în Ungaria. Alte conferințe au prezentat pătrunderea în Franța a operei lui Lukács, mai puțin cunoscută în această țară, Estetica și Ontologia, ultimele cărți ale filosofului nefind încă traduse în Franța.

Jacques Prévert, inedit

● În editura pariziană Gallimard a apărut, într-un tiraj destinat publicului larg, volumul de poeme *Arbres* de Jacques Prévert. Datate 1965, poemetele sînt însoțite de 8 ilustrații aparținînd lui Georges Ribemont-Dessaignes.

„Tintin”

● În semn de afecțiune, în decursul timpului, cetățenii și autoritățile belgiene au ridicat în capitala țării lor statui multor personaje literare, începînd cu Tili Eulenspiegel pînă la faimosul Maigret. Continînd „tradiția”, de curînd, la Bruxelles, a fost dezvelită o nouă statuie, aceea a lui Tintin, celebrul personaj al literaturii pentru copii, care apare alături de prietenul său nedespărțit, câinelul Milou.

Trienala instrumentelor

● Organizată pentru prima dată, la Cremona, orașul lui Stradivarius, Trienala internațională a instrumentelor cu arcuș expune 200 de instrumente rarissime din toată lumea; printre expozate, figurează 10 violi foarte vechi și prețioase: 7 Stradivarius, o violă a Andrea Amati, una Nicolo Amati și una Guarneri del Gesù.

Favoriții Premiului Renaudot

● Juriul Premiului Théophraste Renaudot, care va fi atribuit la 15 noiembrie a.c., a dat publicității lista celor care concurează pentru această prestigioasă distincție care se decernează în aceeași zi cu Premiul Goncourt. Printre favoriți: Marc Cholodenko cu romanul *Les Etats du désert*, apărut la Editura Flammarion, Didier Martin cu *Il serait une fois*, la Gallimard, Jean Raspail cu *Le Jeu du roi*, la Laffont, Guy Groussy cu *Le Loup-Cervier*, la Julliard, și Patrick Grainville cu *Les Flamboyants*, la Le Seuil.

Cinci povestiri poloneze

● Sub titlul *Odkok* (Retragerea), în Editura Wydawnictwo Literackie din Cracovia, a apărut un volum de Andrzej Braun, cuprînzînd cinci povestiri cu subiecte situate, unele sub ocupația hitleristă, altele în Polonia anilor postbelici. Autorul ridică probleme morale grave: vinovăție și pedeapsă, răspunderea pentru moartea unor oameni, conflictul între datorie și teamă etc.

Mario Vargas Llosa despre literatură

● Curînd după alegerea sa ca președinte al P.E.N.-clubului internațional, romancierul peruan Mario Vargas Llosa a spus, răspunzînd unei întrebări puse de Frederico Schopf, în cadrul unui interviu pentru „Die Welt”. „Literatura este o contribuție la realitatea lumii, o așezare a acesteia într-un context care-i

Fundația Ivo Andrić

● La un an după moartea scriitorului iugoslav, laureat al Premiului Nobel, la Belgrad a fost creată o „Fundație Andrić”. Păstrătoare a manuscriselor autorului (inclusiv povestiri și esuri nepublicate, un roman neterminat) și a bibliotecii sale, Fundația beneficiază și de o moștenire bănească. Din aceasta, în fiecare an se va decerna un premiu pentru cea mai bună scriere în proză în limba sîrbă-croată. Fundația Andrić va colabora la organizarea, în localitatea Visegrad, a unei întruniri anuale a scriitorilor. O ediție în șaisprezece volume a operelor complete ale lui Ivo Andrić se află în pregătire.

Un „Pe aripile vîntului” al negrilor

● Cartea lui Alex. Haley, *Roots* (Rădăcini), apărută la Doubleday, New York, este considerată de critici ca avînd toate șansele să devină succesul de public nr. 1 al actualei stagiuni literare americane. Este istoria unei familii, familia autorului, originară din Africa (Gambia), de unde un strămoș a fost răpit și vîndut ca sclav în 1767. Alex. Haley, ultimul vîls-tar al acestei familii în care, pe parcurs, au pătruns elemente europene și amerindiene, a întreprins o călătorie în Gambia, unde a izbutit să-și găsească rudele. O adevărată Saga, alcătuită din fapte reale și imaginate, despre care „Newsweek” scrie că „într-un anume sens este *Pe aripile vîntului* al negrilor”, „un extraordinar document social”.



Expoziția David Levine

● Muzeul Hirshhorn (S.U.A.) expune desene în peniță și tuș lucrate de faimosul caricaturist american David Levine. Caricaturile reprezintă artiști plastici, scriitori și alte persoane de seamă cunoscute publicului din istoria mai mult sau mai puțin contemporană, în colecție fiind incluse portretele făcute lui Rembrandt, Picasso, Ernest Hemingway, Oscar Wilde, Humphrey Bogart, Charley Chaplin. În imagine, Pablo Picasso de David Levine.



AM CITIT DESPRE...

Motivări și mărturisiri

● „Dragă domnule Burnett, Am scris *Memoriile lui Mosby* șase dimineți în șir în orașul mexican Oaxaca, fără ajutorul tequiliei. Nu păream să am nevoie de stimulente. Eram într-o stare de surescitare aproape insuportabilă, sau, cum spune azi tineretul, «în priză». O tinără și fermecătoare prietenă îmi dactilografia manuscrisul. Citîndu-l, am găsit prea puține lucruri de îndreptat. Cuvintele veniseră singure. Pe măsură ce intrau în povestire, aveam impresia că le fixează cu ciocanul la locul lor. Rareori pun sub semnul întrebării ceea ce am scris într-o asemenea stare. Sint, pur și simplu, recunoscător și las lucrurile în voia lor. Al dvs. sincer, Saul Bellow”.

Așa explică Bellow alegerea numitei nuvele pentru antologia *This is my best*, deși nici el nu credea probabil că șagălnica povestire (care a dat, de altfel, și titlul unui volum editat în 1968) ar fi cea mai bună dintre scrierile sale, acestea incluzînd, în momentul publicării antologiei, întreaga lui operă pe drept înclinată cu Premiul Nobel — cu excepția romanului *Darul lui Humboldt*, apărut spre sfîrșitul anului trecut. (La o săptămînă după anunțarea desemnării laureatului pe anul în curs, „The New York Times” semnaleză primul volum nebeltristic al lui Bellow, jurnalul de călătorie *Pînă la Ierusalim și înapoi*; impresii personale. Recenzentul este dezamăgit de lipsa aparentă a unei chei, a unei viziuni unificatoare asupra fenomenelor evocate „într-un talmeș-balmeș, de descrieri de locuri, portrete, teorii politice și vorbărie, vorbărie și iar vorbărie”. Dar tocmai această perspectivă mereu deschisă, rafinatul joc al ideilor, confruntarea adevărilor parțiale, a multiplelor lumi spirituale incompatibile parcă și totuși coexistente, această veșnic nesatisfăcută căutare care ia ca punct de plecare cele mai subtile concluzii ale culturii moderne și este suficient de lucidă pentru a-și ironiza nefinalizarea — „ceea ce perpetuează mai toate discuțiile civilizate este însuși ritualul discuției civilizate”, scrie Bellow în cartea de reportaje — constituie nota distinctivă a întregii lui opere. Valoarea discursului lui Bellow constă în mare

măsură în cuprinderea și în adîncirea căutării niciodată — încă? — încheiate.)

Voluminoasa paranteză de mai sus ne reține în cea mai strictă actualitate literară, dar ne depărtează de obiectul propriu-zis al cronicii de față: cum și-au ales și cum și-au recomandat autorii incluși în antologia lui Whit Burnett cea mai bună operă. Evident, scriitorii solicitați să facă un asemenea gest după ce publicaseră multe volume, uneori zeci, se simt, adesea, stîljenți, mai ales dacă li se cer cele mai reprezentative cîteva pagini, în timp ce ei au scris romane-fluvii, studii voluminoase, sau alte lucrări de largă respirație. De aici, abundența în antologie a poeziilor — unele dintre ele trimise de esești sau romancieri —, a monologurilor, în dauna altor forme ale literaturii dramatice și a multor bucăți al căror drept de cetate se întemeiază exclusiv pe scurtume.

Scriitorii care au decența de a nu se autorecomanda solemn și pompos, cei care nu recurg la soluția mai comodă de a lăsa selecția în seama editorilor lor sau a altor persoane de încredere („Pentru mine este ca și cum mi s-ar cere să aleg între copiii mei, de aceea las să decidă editorii”, scrie Marry McCarthy), au două posibilități: umorul (soluția Bellow) sau mărturisirea unei motivări extraliterare a predilectiei lor. Un bun exemplu pentru această ultimă categorie oferă, foarte pe scurt, Truman Capote: „Știe oare cu adevărat vreun scriitor care este cea mai bună operă a lui? De fapt sint absolut sigur că eu unul n-am scris-o încă. Pînă o voi scrie, desemnez *Copii de ziua lor*, o povestire autobiografică avînd pentru mine cea mai profundă semnificație personală”. Propunînd, din irezistibilă *Chi-chi-22*, capitolul despre locotenentul Scheikopf, Joseph Heller arată că l-a ales pentru că „previne împotriva cîtorva pericole de azi: militarism, asuprire, calomnie, metode inchizitoriale, forță brută și tiranie curată în numele legii”. Sint motive la fel de legitime ca al lui Arthur M. Schlesinger jr. (antologia nu are judecata de a face discriminare între romancieri, gazetari, poeți, istorici, dramaturgi etc., dar, din păcate, nu fiecare dintre aceste categorii este reprezentată prin crema și numai prin crema ei): „Ofertă aceste extrase — începutul și sfîrșitul cărții *O mie de zile* — nu ca exprimînd aprecierea că ar fi «cel mai bun» sau măcar cel mai puțin prost lucru scris de mine, ci ca reflectînd momentul celei mai profunde angajări sociale din viața mea”.

Felicia Antip

Eugenio Montale la 80 de ani

● La 12 octombrie 1976, laureatul Premiului Nobel pe 1975, poetul italian Eugenio Montale, a împlinit 80 de ani. În acea zi, autorul *Oaselor de sepie* a părăsit apartamentul său din Milano pentru a nu participa la celebrarea propriei aniversări. Poetul a fost sărbătorit în mai multe universități din Liguria, provincia sa natală. Mai multe cotidiane italiene au consacrat articolele lor de fond omagierii poetului.

James Joyce inedit

● Profesorul Louis Bertrone e descoperitorul de ultimă oră al unor manuscrise inedite aparținând lui James Joyce. Este vorba de mai multe texte datînd din 1912, conținînd aprecieri privind pe Dickens și Renașterea italiană. Perioada 1912 e considerată de biograful John-Peter Ellman ca una „sumbră” în viața lui Joyce.

Sofocle în versiune modernă

● Televiziunea italiană a luat inițiativa realizării unui film după *Oedip rege* de Sofocle. Scenariul, regia și rolul principal aparțin cunoscutului actor Vittorio Gassman. El a mai jucat, pe scenă, acest rol în 1954 și 1962; de altfel, și viitorul film va avea un caracter subliniat teatral. Pentru acest nou spectacol, Gassman a făcut și o nouă traducere a piesei, avînd colaborarea filologică a profesorului Franco Sisti.

Emile Benveniste

● A încetat din viață Emile Benveniste, lingvist de reputație mondială, în vîrstă de 64 de ani. Considerat urmașul lui Saussure, secretarul societății de lingvistică din Paris, profesorul de la Collège de France era cunoscut mai ales prin lucrările sale de lingvistică generală de orientare structuralistă. **Originea formării numerelor în indo-europeană, Limbaj, discurs, societate etc.**

Rilke, autorul a 18 000 de scrisori

● Cu prilejul apariției volumului al III-lea de *Opere*, tom care cuprinde corespondența lui Rilke — Philippe Jaccottet, unul din îngrijitorii acestei ediții la „Gallimard”, menționează că numărul total al scrisorilor lui Rilke răspindite în întreaga lume se ridică la impresionanta cifră de 18 000. Prima scrisoare cunoscută a lui Rilke este datată 20 mai 1900, cînd poetul a plecat să viziteze Rusia, iar ultima este datată 21 decembrie 1926, aceasta fiind adresată lui Supervielle.

Ioana d'Arc, reinviată și reușită de Robert Bresson

● Arsă pe rug în 1431, Ioana d'Arc a devenit eroina unei lungi serii de scrieri literare. În ultimii 75 de ani, printre admiratorii ei s-au numărat Anatole France, Mark Twain, Bernard Shaw, Paul Claudel și Jean Anouilh. Schiller, anticipînd viziunea contemporană, a fost printre primii care a revizuit verdictul judecătorilor și a respins atacurile scrise împotriva fecioarei din Orléans de Shakespeare și Voltaire.

Robert Bresson, afirmat pînă acum ca regizor de cinema, este ultimul dintre cavalerii ei artistici: după ce i-a consacrat un film, a scris o piesă de teatru, *Proces de Jeanne d'Arc*. Textul său este bazat pe însemnările de la procesul medieval și multe dintre replici sînt chiar cuvintele Ioanei sau ale judecătorilor ei. Părerea criticilor este



Guttuso inedit

● Galeria de artă Toninelli, din Roma, prezintă publicului ultima lucrare realizată de Renato Guttuso: *Café Greco*. Tabloul, în ulei, cu dimensiunile 2,82 m x 3,33 m., surprinde atmosfera cunoscutului local din Roma, frecventat, încă de la începutul secolului, de

„Solaris” la New York

● Film care a cucerit numeroase distincții la competiții internaționale și aprecierea unanimă a publicului, *Solaris*, realizat de Andrei Tarkovski după un roman al scriitorului polonez Stanisław Lem, este prezentat acum la New York, unde stîrnește un interes deosebit. „Solaris” este un film științifico-fantastic în adevăratul sens al cuvîntului — remarcă autorul cronicii din „New York Times”. Conținutul lui principal este o poveste despre esența și caracterul omenirii... Filmul nu poate fi, în nici un caz, considerat ca pur distractiv, el oferă teren pentru reflecții serioase.

Festivalul de la Teheran

● Al cincilea Festival al filmului de la Teheran va avea loc între 11 noiembrie — 5 decembrie, cu participarea a 50 de țări și 300 de pelicule. Pe lângă competiția internațională a filmelor de lung și scurt metraj, vor fi prezentate și filme laureate ale altor festivaluri. Temele contemporane vor fi dezbătute în lucrările secției „Cinematografia are ochi și urechi”. Sînt prevăzute mai multe „panorame” consacrate filmului iranian, oriental și american, omagii cineaștilor Federico Fellini și Andrei Vajda și retrospective ale filmelor lui Buster Keaton și Douglas Fairbanks jr.



că la această reconstituire fidelă — la care, parțial, au procedat și autorii anteriori — Bresson n-a adăugat nimic nou din punct de vedere teatral. Creația nu este salvată nici de montarea, corectă dar monotona, de la Théâtre de Paris, semnată de Hossein.

literați și artiști. În ampla compoziție picturală se disting, în diferite ipostaze, clienții contemporani ai localului, dar și personalități și figuri ilustre: De Chirico, André Gide și celebrul W. F. Cody, numit și Buffalo Bill. Reproducem un detaliu din tablou.

Biblioteca lui Segonzac

● Cele 270 de cărți alcătuind biblioteca lui Dunoier de Segonzac au fost vindute recent la o licitație la Paris. Artistul posedă ediții celebre precum „Visul lui Poliphyle” tipărit în 1499, un tratat de geometrie ilustrat de Dürer, „Molière”-ul lui Boucher și un „Faust” litografiat de Delacroix. Au mai figurat ediții originale ilustrate de contemporanii lui Segonzac — Dufy, Picasso, Chagall, Bonnard, Derain, Villon, Trémou —, precum și cele aproximativ 50 de cărți ilustrate de Segonzac însuși.

Întoarcerea lui Funès

● După o absență de aproape un an, datorată unui grav accident cardiac, Louis de Funès reapare pe ecranele franceze. În filmul *Aripa sau Coapsa* regizat de Claude Zidi, interpretează rolul unui academician gastro-nom, autorul unui ghid de specialitate, care declară război unui președinte director general al unui șir de restaurante de pe autostrăzi, a cărui deviză este: „Nu mîncăți, crăpați!”. Un nou prilej pentru celebrul artist de a-și demonstra măiestria de comic, de a-și aplica crezul: „a juca cu toată inima, a dărui, a dărui, a dărui!”.

Arta modernă la Dresda

● 35 de capodopere ale picturii occidentale de la sfîrșitul secolului 19 și începutul secolului 20, aflate în posesia muzeelor „Pușkin” din Moscova și „Ermitaj” din Leningrad, sînt expuse la Dresda. Printre autori: Monet, Cézanne, Gauguin, Matisse și Picasso, acesta din urmă fiind reprezentat și prin cîteva lucrări în ceramică.

Toscanini la muzeu

● Camera de lucru a celebrului dirijor Arturo Toscanini, mort în 1957, a fost reconstituită în muzeul Conservatorului din Parma, cu mobilele, cărțile și alte lucruri personale provenind din casa în care a locuit marele muzician la Milano, după îndelungatul său exil în Statele Unite.

ATLAS

OCHII

ÎNTRU Valencia și Murcia, în trenul preistoric, fără compartimente, eram înconjurați de țărani care nu mai văzuseră, evident, în viața lor străini lipsiți de limuzine și care ne priveau drept, cu un fel de curiozitate științifică, așa cum ar fi privit, probabil, niște melci lipsiți de cochilie. Locuitori sedentari ai uneia dintre cele mai turistice țări ale lumii, de decenii întregi ei zăriseră străinii numai în goana disprețuitoare a autobuzelor cu aer condiționat și cu ferestre albastrii, sau în oprirea elegantă a automobilelor în fața hotelurilor impunătoare, inaccesibile, mai misterioase decît piramidele egiptene. Noțiunea de străin fusese pentru ei atît de inseparabilă noțiunii de lux, incît noi, străini, călători într-un vagon de clasa a doua, reprezentam, probabil, un nonsens demn de o stăruitoare analiză. Sau, poate, pur și simplu, legile erau prea imuabile în mintea lor pentru a ni se acorda posibilitatea evadării de sub imperiul lor, și atunci, pentru ei, nu eram decît colosala întimplare care le dădea posibilitatea (datorată, desigur, unui capriciu, unei extravagante) de a vedea de aproape acele ființe ascunse mereu în interiorul savanțelor lor carapace, o posibilitate nesperată și care nu avea să dureze prea mult, de care trebuiau, deci, să profite din plin.

Stăteam, strînși pe banchetă, cu privirile în pămînt pentru că la cea mai mică tentativă de ridicare întîlneau zecile de perechi de ochi negri, mari și frumoși, ațîntiți, neclintîți asupra noastră, nesfiindu-se nici de jena, nici de uimirea pe care ni le provocau, refuzînd să lege biete conversatii prin care încercasem să înlocuim aceea contemplare pură, obiectivă, aproape inumană. Ne priveau fix, netrecîndu-le măcar prin minte să ne vorbească, așa cum nu ți-ar trece prin minte să vorbești unei mașini vorbitoare. Nu eram semenii lor, nu eram niște oameni ca ei, veniți întîmplător de pe alte meleaguri, eram niște obiecte provenite din alte lumi necunoscute, de necunoscut. Stăteam cu ochii în pămînt, înspăimîntați de singurătatea, nu a noastră, ci a lor, a acelor țărani în sărăcia cărora timpul nu trecuse decît pentru a-i îmbogăți în scepticism, în remanare, în neîncredere. Stăteam cu ochii în pămînt, nemișcați, știind că nu putem face nimic, că nu putem decît să ne lăsăm pătrunși de milenara suferință convertită în indiferență avidă care ne cerceta și căreia ne era atît de greu să ne supunem.

Atunci, ca spre o salvare, am privit pe geam. Iar ceea ce am văzut ar fi reușit să răscumpere întreaga suferință a lumii. Era ora 9 seara și soarele roșu, ridicat mult deasupra orizontului, lumina halucinant cîmpia pînă în zarea unde două șiruri de munți — unul, în prim plan, brun deschis, altul, în plan secund, albastru intens — își înălțau prestele ascuțite brusc și ireal. Goana trenului nu făcea decît să se adauge acestei irealități, subliniind-o, selectînd priveliștile pînă la a lăsa o singură scenă, o ilustrație de basm eminescian, păstrînd pe toată întinderea numai un singur pisc ascuțit nefiresc, prelungit de clopotnița săgetată a unei biserici sau cetății construite chiar în virf. Deasupra lui, ca un punct mirific și magic pe acest pămîntesc tinzînd spre zenit, soarele perfect rotund plutea în marea roză a cerului.

Am întors capul brusc, fericiți de o presimțire. Privirile țăranilor ne părăsiseră, lărgite spre minunea asfințitului, și în aceea bucurie comună, în lumina care ne colora la fel, ochii ni s-au întîlnit în sfîrșit în egalitate.

Ana Blandiana

7 pictori din R. D. Germană

● EXPOZIȚIA de la Căminul Artei ne prezintă, într-o selecție axată pe pictura de șevalet, cu un caracter mai intim, șapte dintre numele apreciate în R.D.G., în fruntea cărora se află Walter Womacka. Două naturi moarte — una din ele intitulată *Floarea soarelui uscată* — și o compoziție florală vorbesc despre expresivitatea limbajului lui Womacka, foarte cunoscut ca artist militant, care ne dovedește cît de vast este registrul căutărilor și sensibilității sale. Cu Helmut Zichl ne aflăm în plină tradiție expresionist-obiectivă. Tabloul intitulat *Portret de copil* amintește îndeaproape de Otto Dix. Günther Brendel este mai curînd legat de fovism; un portret de familie și un nud în peisaj — pictat într-o pastă suculentă și culori intense — duc mai departe un repertoriu de motive care, dincolo de pendulările curentelor artistice, face în permanență bucuria publicului larg. O formulă tradițională, pe linia expresionismului moderat, ne oferă Otto Niemeyer-Holstein, cel mai în vîrstă dintre exponanți (născut în 1896). O *Grădină iarnă* și un alt peisaj de iarnă — *Marea Baltică* — se situează pe o direcție de căutare întotdeauna fertilă. Un post-impressionist convins este Harold Metzger, în peisaje și scene de gen de mare sensibilitate. La tînrul Heinrich Tessmer se înregistrează, ca și la alți reprezentanți ai tinerii generații de artiști, o predilecție pentru portret. Lucrările lui Tessmer, de o remarcabilă sensibilitate a tușei, atrag prin atmosfera lor adînc lirică, prin căldura participării artistului la viața personajelor sale.

Mesajul pictorilor din R.D.G. ne este



DIEHL HELMUT, autoportret

astfel transmis prin opere accesibile, simple umane, care, alături de marile opere dramatice — realizări de seamă, pe care publicul nostru ar fi doritor să le cunoască — stau mărturie pentru cultura artistică a unui popor.

Amelia PAVEL

Curs de limba română la Atena

● De un an de zile funcționează la Atena „Centrul de Studii la Europa Sud-Orientală”, condus de un comitet de profesori universitari, avînd ca scop studierea limbii și culturii popoarelor vecine Greciei.

După limbile bulgară și sîrbă, ce s-au predat anul trecut, anul acesta a intrat pe făgăș limba română. Inițierea cursului a atras un număr mare de interesați, necesitînd astfel crearea a trei clase, în loc de una, și angajarea unui număr triplu de profesori. Vom adăuga că Centrul de Studii, nedispu-

punînd în prezent de în-treg spațiul necesar, a fost nevoit să refuze 70 de înscrieri pentru cursul de limba română, prevăzîndu-se amplificările necesare pentru anul viitor, eventual mutarea Institutului într-un local corespunzător noilor cerințe.

Cursurile sînt prevăzute pentru o durată de trei ani, cu școlaritate obligatorie și cu asistență la seminarii pentru o mai bună cunoaștere a limbii, dar și a istoriei și culturii române.

La terminarea fiecărui an școlar, se prevăd exa-

mene obligatorii, iar la închei, ca ciclului de trei ani, eliberarea unui certificat de studii. În marea lor majoritate, studenții Centrului sînt profesioniști, posessori ai unei diplome universitare, doriți a-și lărgi sfera cunoștințelor sau dînd astfel expresie afecțiunii pentru poporul român.

Așadar, o nouă verigă în relațiile culturale dintre Grecia și România — o inițiativă meritînd a fi salutăată cu urări de succes deplin.

Lucia DIMITRIU-HURMUZIADIS
27 octombrie 1976

Hieroglifice din Eghiptet



Celebrul mormint al lui Tutankamon



Clădiri arabe în Cairo

OCEATA strălucitoare se ridică deasupra Nilului cel cu picioare de pești și de papirus: mă mir cu mirarea înaintașilor de acest chip al Orientului pe care îl descopăr așa cum îl știam din imaginație, așa cum mă învățase Eminescu să-l întrevăd prin „pustiul nisipurilor”, așa cum mi-nălucise Macedonski în fața ochilor „alba-i cetate”, așa cum mi-vestise Blaga în toamnele de lungă învățătură, cind deasupra trec cucoare, „hieroglifice din Eghiptet”. Nu sint departe de ochii lor, fiindcă am zburat peste același pustiul în care nu se mișca decit umbra și gindul, în care nu vedeam nici un pom, nici o cămilă — doar lacul Fayum, negru ca un ochi de smoală, privindu-mă dintre malurile sale alungite; dar nu sint nici aproape, fiindcă mă întipină o lume căreia i s-a mai adăugat, pe lângă dimensiunea creșterii spre soare a vechilor egipteni, pe lângă dimensiunea creșterii spre lună a veacurilor musulmane, un mănunchi de raze noi: sufletele minunate ale contemporanilor egipteni. Oamenii sint piatra filosofală a Egiptului, cea încheagată după neamăratele și răbdătoare arderi în cuptorul istoriei, cea care preschimbă deșertul în liveze de curmalii și măslini, în ogoare de griu.

Îi priveam colorind străzile: în „galabii” lungi sau „caftane de onoare” moderne, traversind liniștiți printre milioane de mașini și căruțe trase de măgăruși; fete frumoase, cu ochi mărginiți de „kuhl” — străvechiul praf de antimoniu folosit din vechime nu numai pentru frumusețe, dar și ca să apere vederea de razele necruțătoare; vinzători de dulciuri și semințe: alune, „lib” prăjit, „humus” galben asemenea năutului, „tirmis” — la gust precum porumbul murat; căruțași răcnind răgușit nume de fructe necunoscute nouă, colorate parcă anume ca să se potrivească frescelor și papirusurilor antice: „mango” verzi și portocalii, cu miresme de șerbaturi princiare; rodii ca niște pumni rubinii, „gawafa” galbene și cu miros înțepător, „smochine spinose”, banane, curmalele cele de toate zilele... Culegători de fructe, de holde, țesători, constructori de zidiri trănice după potriwa piramidelor, muncitori, meșteri populari, cântăreți din „rabbab”, vinzători de ceai, de parfumuri, profesori, poeți, — oameni care ne întipinau în fiecare clipă, drept și înalți în „galabiile” lor, cu zimbetul pe buze și cuvințe de prietenie — care se bucurau că ne auzeau vorbind arăbește, deschizindu-ne larg casele și inimile.

Delegația noastră s-a bucurat într-adevăr de toată ospitalitatea; la invitația primului secretar al Partidului Socialist Arab din guvernatorul Giza, Abdu-l Fattah Azzam, care ne vizitase țara, împărțându-ne adeseori minunatele sale impresii și sentimentele de admirație pentru România, am încercat la rindul nostru să cunoaștem și să înțelegem viața Egiptului de azi — această sinteză de mari civilizații, avind totuși o personalitate cu totul distinctă. Am vrut să cunoaștem viața felahului — așa cum o știam din romanele lui Shargawi sau nuvelele lui Yusuf Idris; viața citadinului — și era într-adevăr așa cum ne-o imaginam citind cărțile lui Naghib Mahfuz; viața studenților, a intelectualiilor, la care ne gindisem cu atita curiozitate după lectura incomparabilului Taha Hussein. Oare priveam cu ochii învățacului? Dar e minunat să descoperi că există adevărul învățăturii, adevărul ficțiunii, adevărul simbolurilor... Purtam la git coliere de yasmîn, acea floare albă cu miros de lună nouă, și era ca o răsplată pentru încrederea noastră în acest adevăr.

LATA-NE deci urmînd mai întii dimensiunea solară: urcînd, ca pe o Columnă cu fresce antice, drumul linear al felahilor, din vremea cînd culegeau griul alături de Osiris, coceau piini de forma piramidelor, așternîndu-le pe mese de jerfă din alabastru; cînd Șeihul satului se făcea statuie de sicomor, iar vaca Hathor ducea între coarne globul soarelui-zeu... Muzeul de egiptologie e un labirint uriaș, în care numai prietenul nostru scribul din Saqqara, cu ochii de sticlă și fildeș dar trupul de lut pieritor, mai poate ține socoteala.

Cobra și lotusul — simbolurile Egiptului de Sus; șoimul și papirusul — semnele Egiptului de Jos; columnele cu hieroglifice pe care să coboare soarele, ca pe un drum; sufletele faraonilor căutîndu-și stăpîni — sau măcar statuile lor, cărora adeseori dușmanii le spargeau chipurile, spre a fi siguri că sufletele n-o să-i mai regăsească... O continuă mișcare a intrupărilor materiei, printre care miinile soarelui călăuzitor, lungi raze cu degete, ne dezvăluiau în grabă cite un cap de granit negru — al reginei Tyi, mama lui Aekhnaton, al lui Tutmosis, al sfînxului Hat-chep-sout, semn al înțelepciunii și puterii; sau cite o statuie de lut, pe care hainele abia schițate lăsau să se vadă trupul — dovadă a existenței adevărului; sau cite o corabie ducînd, pe un papirus, suflete spre judecată; sau masca de aur a lui Tutankamon, pierit „la vîrstă florilor”; sau scarabei care să împingă soarele în zori; sau degetare de aur purtate prin deșert, ca să nu frigă nisipul slăvitele picioare; sau sâni pentru nisip, unse cu lapte... În sala mumiiilor te întîmpină o falsă nemurire, învelită în fișii de in cu natron și rășină, pîrînd să mai răspîndească încă mirosul de terebentină, mîrth și bitumen.

La Memphis și Saqqara am căutat, pe lângă piramidele în trepte, „marele lac al crocodililor”, lîngă care se afla, probabil, mormîntul lui Imhotep — faraonul-filosof, „zcu” al științei și medicinei. Directorul șantierului arheologic, dr. Ali Hauli, e convins că va fi găsit și acest mormînt — așa cum se descoperă citeva zeci pe an. Nu degeaba se îmbălsămau milioane de ibiși, considerați divinități ale științei și cercetării, fiindcă se uită mereu în jur și caută: trimiși să cerceteze lumea cealaltă, acum sint călăuzele arheologilor... Seara, cînd ne întoarcem în Cairo, îi vedem în ramurile sicomorilor ca niște mari lampioane albe — vin stolori de pe cîmp: „prietenii felahilor”. Îi vedem și pe frescele unui

mormînt atît de recent descoperit, încît nici nu fusese „dat publicității”: mormîntul lui Nepher, al cărui nume înseamnă „frumos” — și a cărui mumie încă așteaptă în sarcofagul ei să vină „Ka” și „Ba”. Către un astfel de lăcaș se merge pe un lung drum săpat în piatră, care să ofere prilejul meditației, pe sub o boltă pictată cu stele, întredeschisă ca să se vadă adevăratul cer. Peretele de răsărit e împodobit cu **Viața**: portretul lui Nepher, pești, capre, păstori, vinători, crînte pentru vin, lupte între corăbii, oameni care duc snopi, scribi care țin socotelile; facerea corăbiei, de la tăierea pomului și pînă la alcătuirea ei fără cuie, doar cu ajutorul funiilor; muzicieni cîntînd la fluier și la harpă... Peretele de apus are „poarta falsă” a sufletului, pîinea și smochinele pe care le iau la drum cei plecați, portretul celui dus și „cheia vieții”. Sintem cei dinții români care vedem aceste imagini — și aruncăm cite cinci bani românești într-un colț, ca într-o fîntînă...

ADOUA dimensiune, aceea a civilizației arabe, se întinde pe largi spații luminate de Lună — pe care am văzut-o vestind Ramadanul, umplînd străzile de corturi colorate, de copii cu felinare, de cîntece vesele și recitări. Zilele se desfășoară dormitînd în curțile de alabastru ale moscheilor, arzînd printre stîlpi de marmură, printre împodobitele porți ale curților interioare, între „minbarele” vechi de sute de ani, din lemn sculptat — și arcadele mindre ca niște ochi de sultan. Din turnul de strigare al muzinului în care am urcat cu greu, toropiți de soare, la moscheea Ibn Tulun, din secolul al treilea al Hegirei, se vedea aproape tot orașul: întindîri aurii de clădiri, deasupra cărora alte minarete se ridicau fără vreo umbră spre cer — Muhammad Ali, Sultan Hassan, Ar-Rifa'i... Nimic nu face umbră aici — nici pădurile de curmalii, strălucind într-o continuă amiază; nici panasele țîșnitoare ale fîntinilor de mozaic. Doar seara, cînd frunzele boschetelor sint spălate de o nouă culoare și dealurile se întorc peste Cairo cu labelle către Sfînx, cînd pe ulițe sosesc în sate cămilele, ca niște păsări stranie, legînd între cocoșe baloturi de fin — abia atunci se schimbă ritmurile lumii. Vezi bronzuri omeyyade, inscripții în scrierea kufită, decorații de stuc din epoca abassidă — iar în Muzeul Islamic încep să vibreze flacoane de cristal de stîncă, fresce fatimide, tablate de aramă, podoabe de sidet, de aur și fildeș. Din incrustațiile mameluce, geometrice și „stelare”, arta populară a păstrat cele mai frumoase motive, iar ulițele vestitului cartier de meșteșugari Hani-l Hanili par mărginite de comori din **O mie și una de nopți**. Aici poți vedea cum se lucrează casetele de podoabe, pielea de gazelă, sticla „opalină”, cum se bate arama și argintul, cum se sculptează fildeșul. Pînă către zori magazinele sint deschise, iar meșterii lucrează în fața lor — sau recită versuri, ca niște înțelepți.

Se mai recită versuri — ca în vremurile de slavă ale poeziei, cînd beduinii își socoteau poezii cei mai de seamă bărbați, cînd triburile vrăjmașe își imputerniceau poezii să lupte în versuri — iar cel care improviza mai bine era socotit învingător. Din acele poeme ale secolului șase s-a alcătuit apoi, de către grămăticii Evului Mediu, însăși limba arabă. Am căutat urmele lui Taha Hussein, „marele orb” care a văzut atît de departe viitorul literaturii egiptene; lîngă stilpul de la Al-Azhar, unde vorbea învățăcelilor săi, m-am așezat, încercînd să-mi imaginez voca sa — care mi-a fost atîția ani indemn la studiul limbii arabe. L-am cunoscut, în clădirea ziarului „Al-Ahram”, pe Naghib Mahfuz, conducător al „re-nașterii” prozei egiptene contemporane, ale cărui romane au fost traduse în mai toate limbile lumii; și am putut stringe mina lui Tawfiq Al-Hakim, vestitul dramaturg. Foarte interesați de traducerea în limba română a operelor lor, poezii și prozatorii egipteni și-au rostit admirația față de cultura și literatura noastră, pe care ar fi dorit să le cunoască mai bine și despre care ne-au pus numeroase întrebări. În ziarul „Al-Masa” tocmai apăruseră poeme românești contemporane în traducerea lui Nabil Qasim și în librării se afla cartea lui Fuad Badawi: „România — călătorie și cîntare”. Publicația noastră „Romano-arabica” era citită cu interes și — după cum remarcaseră Alecsandri, Kogălniceanu sau Panait Istrati încă demult — erau vizibile destule apropiieri între spiritul românesc și cel arab.

La Alexandria, de altfel, ni se părea că ne aflăm la Constanța: aceeași mare transparentă, puțin mai albastră și mai blindă; aceeași piețe cu aer roman, un amfiteatru antic ale cărui coloane albe, ca niște rădăcini fără floare, arătau spre cerul care privea „misterele” jucate în cîntea lui Serapis; aceleași străzi deschizîndu-se spre mare — sau spre vestigii istorice: catacombele Kom-el-Shukafa, din sec. II e.n., Columna lui Diokletian, lîngă Serapeum-ul care adăporea „biblioteca-fică” — mai mică decît marea bibliotecă, dar prețuită de învățații care cugetau aici pe vremea cînd Traian intra în Dacia...

Din Marea Mediterană am călătorit spre Marea Roșie pe Canalul de Suez, acum liber și mărginit orăse reconstruite — sau în plină reconstruire: Port Said, Ismailiyya, Suez. Noul chip al Egiptului strălucește în parcuri de palmieri, clădiri trănice de piatră șlefuită, locuințe ca niște adevărate castele, grădinițe și școli, tot mai multe școli. Oamenii mării respiră aerul liniștit, fac pacea să rodească, — iar nouă, spre a ne alina privirile pline de dor ațintite în zare, ne vorbesc despre Ceaușescu și România. Dorul de casă, dorul de țara cu izvoare, ne nălucește atitea imagini, încît călătorînd prin deșert, înțelegem ce înseamnă mirajul...

Privesc acum o foaie de papirus, în care fibrele se suprapun ca niște ferestre — pe care as putea desena imagini eterne, dar pe care prefer să o las așa, nescrisă, și să văd prin ea, cu ochii celui care a trecut prin Eghiptet, lumina soarelui.

Grete Tartler

Sport

Am toate șansele să cad dintr-un chiparos

AM LUAT calendarul și l-am bătut în două stele pe poartă, cine trece să citească și să bage la cap că începînd din 31 octombrie, cînd Rapid a învins A.S.A.-Tg Mureș la 2 goluri diferență, fără să mai punem la socoteală barele și un penalti ratat, locuitorii Giuleștiului au devenit inabordabili. Cei ce ne-au vrut înfundați la-nchisoarea cu cirilge, unde sufletul ți-l frige, să urce pe Podul Grant să vadă ce gropițe frumoase ne-au crescut în obraji. Adevărat, ne-am trezit cam tîrziu ca să putem să ne mai amestecăm în războiul celor două rose, dar tot o să le punem în palmă alora de la Sportul studentesc și de la Dinamo cite o nuia încărcată de spini. Scurt și clar, de-acum o să-ntoarcem foaia cu bățul și pe mulți o să-i pic-tăm cu zahăr ars ca să-i sărute părinții dulci. Iar lacrima pe care-o țineați pentru noi, ca să ne-o puneți în praful de pușcă, dați-o banche-rilor lui Gică Popescu — val de bocancii lor ăia degerații! Ieșenilor nu le dați nimic, fiindcă le-a dat studentul Florea Dumitrache o căruță de cuie, să le-ajungă pentru două răstigniri. Cînd ne-au tăiat bradul din coasta Triajului și ne-am umplut odaia cu patru sute de greieri, băieții din Iași se gîndeau să-și facă sanie nouă; le gilgia singele-n vine de bucurie, astăzi n-au pe unde-ntoarce mînzul de-ațîția ciini schiopi.

Porumbielul care mută acele ceasului din fruntea Gării de Nord îmi spune că privind pe dunga Bărăganului, peste Dunăre, spre Marea Neagră, nu vezi decît ploii și fulgere. Două lucruri care fac seninul verde ca gușa rășoiului. Pentru F. C. Constanța, din cauza norilor de astă-vară, nimeni nu mai crede într-un concediu însoțit și asta-nseamnă un drum în divizia B. Într-o inimă de plop cînt-o coțofană; cică tot ce-a fost vis de mîrire e echipa Steaua s-a scuturat — de ce n-or fi trimiși la reformă cei cu mîinile uscate? nu se vede că lenea și disprețul pentru joc al unui Dumitru sau Iordănescu nasc bufnițe?!

Unde luăm noi apă-n urechi ca s-o scoatem cu lingura de pantofi e Aradul. „Domnule, zice Tamango, fug ăia după minge de crezi că la Arad se dă telemeaua gratis”. Iar eu mă jur să cad în gît dintr-un chiparos în Marea Mediterană, chiar în dreptul insulei Capri, dacă poate cineva să-mi explice cu ce sint mai bune Dinamo și Sportul decît Rapid sau U.T.A.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVAȘCU



REDACȚIA: București, Piața Științei nr. 1, poarta B2 — B3 Telefon: 17.60.10. ADMINISTRAȚIA: Soseaua Kiseleff nr. 10.
Telefon: 18.83.99. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul:
Combinatul Poligrafic „CASA ȘTIINȚII”.